

หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองความเป็น
ราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี
พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

โดย

นายบุญเสริม นาคสาร
รองเลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตร การป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 65
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2565 - 2566

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัย ส่วนบุคคล เรื่อง “หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ลักษณะวิชา การเมือง ของนายบุญเสริม นาคสาร เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 65 ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2565 – 2566

พลโท

(ชาติชาย ชัยเกษม)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
สถาบันวิชาการป้องกันราชอาณาจักร

บทคัดย่อ

เรื่อง หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทย และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ลักษณะวิชา การเมือง

ผู้วิจัย นายบุญเสริม นาคสาร **หลักสูตร** วปอ. **รุ่นที่** 65

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ และเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีขอบเขตของการวิจัย โดยการศึกษาเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ อิทธิพลแนวความคิดของต่างประเทศ หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยและผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากการศึกษาวิจัยพบว่า การคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีที่มาจาก แนวคิดเรื่อง “ประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้” หรือ “สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ” ที่มีต้นแบบมาจากรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ถูกนำเข้ามาบัญญัติในรัฐธรรมนูญของไทยครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 ตามมาตรา 63 ที่ให้ประชาชนมีสิทธิยื่นเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยสั่งการให้ บุคคลเลิกการกระทำที่เป็นการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และรัฐธรรมนูญฉบับปี 2550 และฉบับปี 2560 ก็มีบทบัญญัติในลักษณะเดียวกัน และรัฐธรรมนูญทั้งสามฉบับมีบทบัญญัติห้ามมิให้แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐ และพบว่ามีบรรทัดฐานและผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แยกได้เป็น 3 กรณี คือ กรณีการเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2564 กรณีพรรคการเมืองยื่นรายชื่อบุคคลต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนเลือกตั้งทั่วไปเพื่อที่จะเสนอให้เป็นนายกรัฐมนตรีตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2562 และกรณีบุคคลทำการปราศรัยในที่สาธารณะเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่าด้วยพระราชสถานะของพระมหากษัตริย์และให้มีการยกเลิกกฎหมายที่ห้ามผู้ใดล่วงละเมิด หมิ่นประมาท หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์ตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 19/2564 และการศึกษาวิจัยมีข้อเสนอแนะว่า องค์กรของรัฐควรส่งเสริมในการให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนว่าแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อให้มีผลเป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญทั้งฉบับจะกระทำไม่ได้ หากต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องมีการออกเสียงประชามติเสียก่อน และ สอดแทรกความรู้ความเข้าใจเรื่อง “หลักการพื้นฐานของประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” รวมถึงสอดแทรกความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นการเซาะกร่อนบ่อนทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และให้ความรู้ความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวด้วย

Abstract

Title Duties and Powers of the Constitutional Court on the Protection of the Kingdom of Thailand and the Democratic Regime of the Government with the King as Head of State

Field Politics

Name Mr. Boonserm Nagasara **Course** NDC **Class** 65

This research aims to study intentions of the Constitution and duties and powers of the Constitutional Court as well as to propose recommendation on the protection of the Kingdom of Thailand and democratic regime of the government with the King as head of state by adopting a qualitative research methodology.

This research found that fundamental notion of protecting the Kingdom and democratic regime is originated from the idea of ‘militant democracy’ or ‘right to protect the constitution,’ which first initiated in German Basic Law. Such idea was firstly prescribed in Article 63 of the Constitution B.E. 2540, and the two subsequent Constitutions namely Constitution B.E. 2550 and B.E. 2560 also have a similar provision. Remarkably, these 3 Constitutions also have provision that prohibit an amendment to the constitution, which amounts to changing democratic regime or changing the form of State. This research also found that precedents of Constitutional Court’s rulings regarding the protection of the Kingdom and democratic regime can be categorized into 3 cases: namely the case of amendment to the Constitution (ruling no. 4/2564); the case of political party submitted name of person who suitable to be appointed as Prime Minister to the Election Commission before General Election (ruling no. 3/2562); and the case of person arranged public speech requiring to amend Constitution regarding the Royal status of the King and to repeal the law prohibiting insult of the Monarchy (ruling no. 19/2564).

This research proposes that public authorities should strengthen educational support to the public and officials regarding conditions of amendment to the Constitution and drafting new Constitution, as well as basic understanding on constitutional conventions of democratic regime and on the actions that undermine such regime.

คำนำ

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้กำหนดให้นักศึกษา วปอ. ทำการศึกษาวิจัยในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติ โดยที่ผู้วิจัยเห็นว่าปัจจุบันนี้มี ปัญหาเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรง เป็นประมุข ซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับ ความมั่นคงแห่งชาติ จึงสนใจ ทำการ ศึกษา วิจัยส่วนบุคคล เรื่อง “หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ” โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลการศึกษาวิจัย นี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งในระดับผู้กำหนดนโยบายและในระดับผู้ปฏิบัติต่อไป

(นายบุญเสริม นาคสาร)
นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 65
ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบ พระ คุณวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ
ขอขอบ พระ คุณสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ที่สนับสนุนและ ให้โอกาส กับผู้วิจัย ได้เข้ารับการศึกษ
หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 65 สำหรับเอกสารวิจัยส่วนบุคคล เรื่อง “หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ
ในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี
พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีก็เพราะได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือ ให้
คำแนะนำ จากอาจารย์ ที่ปรึกษาของ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร โดยเฉพาะ อย่างยิ่ง อาจารย์
ผู้ทรงคุณวุฒิ (อาจารย์เอื้อน ชุนแก้ว ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ) ผู้วิจัย
ขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ด้วย

(นายบุญเสริม นาคสาร)
นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 65
ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
คำนำ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
วิธีดำเนินการวิจัย	4
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
คำจำกัดความ	5
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
แนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบของรัฐ	6
แนวความคิดอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ	9
แนวความคิดความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ	12
แนวความคิดประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้	14
พัฒนาการของศาลรัฐธรรมนูญ	20
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	23
กรอบแนวคิดของการวิจัย	26
สรุป	27
บทที่ 3 หน้าที่และอำนาจ วิธีพิจารณาคดี สภาพบังคับและผลผูกพัน	
ของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ	28
หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ	28
วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ	44
สภาพบังคับและผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ	50
คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่คุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทย	
และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	54
สรุป	75

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 บทบาท หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการคุ้มครอง ความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	76
วิเคราะห์บทบาท หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการคุ้มครอง ความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	76
สรุป	99
บทที่ 5 สรุป และข้อเสนอแนะ	101
สรุป	101
ข้อเสนอแนะ	106
บรรณานุกรม	103
ประวัติย่อผู้วิจัย	104

๒

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

2 - 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

26

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติ ให้ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกไม่ได้¹ และให้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข² ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติ “บทนิรันดร์” เป็นครั้งแรก กล่าวคือ กำหนดเป็นข้อห้ามไม่ให้มีแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐ³ และขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญได้ ก่อตั้งให้มีศาลรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นครั้งแรก โดยกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทใน “การพิทักษ์รัฐธรรมนูญ” กล่าวคือ มีอำนาจวินิจฉัยให้บุคคลเลิกการกระทำที่เป็นการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข⁴ ซึ่งเป็นหลักการที่ได้อธิพ ลแนวความคิด “ประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้” ที่แปลมาจากถ้อยคำภาษาเยอรมันว่า “Streitbare Demokratie” หรือตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Militant Democracy”

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 มาตรา 1 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “สยามประเทศเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกไม่ได้” และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับต่อมาทุกฉบับมีบทบัญญัตินี้เหมือนกัน

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 มาตรา 2 บัญญัติว่า “ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับต่อมาทุกฉบับมีบทบัญญัตินี้เหมือนกัน

³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 313 (1) วรรคสอง บัญญัติว่า “ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐ จะเสนอมิได้” และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปีพุทธศักราช 2550 และฉบับปีพุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติในลักษณะเดียวกัน

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 63 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ มิได้” และวรรคสอง บัญญัติว่า “ในกรณีที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดกระทำการตามวรรคหนึ่งผู้รู้เห็นการกระทำดังกล่าวย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าว แต่ทั้งนี้ ไม่กระทบกระเทือนการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำการดังกล่าว” และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปีพุทธศักราช 2550 และฉบับปีพุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติในลักษณะเดียวกัน

อันมีสาระสำคัญคือ รัฐเสรีประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีกลไกป้องกันตนเองจากภัยคุกคามที่จะทำให้รัฐมีรูปแบบการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย หรือเป็นประชาธิปไตยน้อยลง เนื่องจากประชาธิปไตยมีโอกาสทำลายตัวเองเสมอ กล่าวคือ หากประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยไม่ต้องการระบอบการปกครองนี้อีกต่อไปและมีเจตจำนงให้สถาปนาระบอบการปกครองอื่นที่ไม่เป็นประชาธิปไตยขึ้นมาแทนที่ ระบอบประชาธิปไตยย่อมต้องมีกลไกในการปกป้องตนเองได้ สามารถตอบโต้ปราบปรามผู้ที่เป็นภัยคุกคามต่อการดำรงอยู่ของระบอบประชาธิปไตย อนึ่ง กลไกดังกล่าวอาจเกิดขึ้นได้จากการใช้อำนาจของสถาบันในรัฐธรรมนูญ เช่น ประมุขของรัฐ คณะรัฐบาล สภานิติบัญญัติตลอดจนประชาชนทั่วไป แต่เท่าที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในประเทศต่าง ๆ เช่น เยอรมัน แคนาดา อิสราเอล ซิสี่ ได้มอบอำนาจในการพิทักษ์ระบอบประชาธิปไตยไว้ให้แก่องค์กรตุลาการนำหลักการประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ไปปฏิบัติโดยศาลมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดว่าสิ่งใดเป็นภัยต่อการดำรงอยู่ของระบอบประชาธิปไตย แนวความคิด “ประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้” ที่มีการจัดวางโครงสร้างรัฐธรรมนูญให้สามารถพิทักษ์ตนเองได้นี้มีแม่แบบที่สำคัญมาจากกฎหมายพื้นฐานแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งมีประสบการณ์อันเลวร้ายจากรัฐธรรมนูญในสมัยสาธารณรัฐไวมาร์ที่ระบอบนาซีได้เถลิงอำนาจโดยอาศัยกลไกตามรัฐธรรมนูญและตามระบอบประชาธิปไตยเพื่อทำลายแก่นของรัฐธรรมนูญเองอันเป็นสาระสำคัญของระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลนาซีจึงสามารถสถาปนาระบอบเผด็จการได้ด้วยกระบวนการที่ถูกต้องตามกฎหมาย (บรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ , 2563 : 1) และท้ายที่สุดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติโดยชัดแจ้งให้ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจในการ ตรวจสอบ ว่า การเสนอร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เป็นการเสนอที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐ หรือไม่⁵

โดยที่มีข้อเท็จจริงที่เป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองว่า มีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีแนวคิดและพยายามขยายแนวคิดอื่นที่ไม่ใช่การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติ กล่าวคือ มีผู้ร้องยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ

⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 255 บัญญัติว่า “การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่เป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ จะกระทำมิได้” และมาตรา 256 (9) บัญญัติว่า “ก่อนนายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยตาม (7) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกทั้งสองสภารวมกัน มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา หรือของทั้งสองสภารวมกัน แล้วแต่กรณี มีสิทธิเข้าชื่อกันเสนอความเห็นต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกหรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณี ว่าร่างรัฐธรรมนูญตาม (7) ขัดต่อมาตรา 255 หรือมีลักษณะตาม (8) และให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับเรื่องดังกล่าวส่งความเห็นไปยังศาลรัฐธรรมนูญ และให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง ในระหว่างการพิจารณา วินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ นายกรัฐมนตรีจะนำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยมิได้”

ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49⁶ ว่าผู้ถูกร้องทั้งแปดจัดการชุมนุมปราศรัยว่า เป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อลบล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือไมศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งรับคำร้องเฉพาะผู้ถูกร้องที่ 1 ที่ 2 และที่ 3 ไว้พิจารณา และต่อมาศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา 49 มีเจตนารมณ์ปกป้องคุ้มครองการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมุ่งหมายให้ปวงชนชาวไทยทุกคนมีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองพิทักษ์รักษารัฐธรรมนูญเพื่อมิให้บุคคลหรือกลุ่มคนใช้สิทธิหรือเสรีภาพที่อาจนำไปสู่การล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ผู้ถูกร้องทั้งสามปราศรัยในที่สาธารณะหลายครั้ง หลายสถานที่ โดยเฉพาะเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2563 ได้เรียกร้องให้แก้ไขรัฐธรรมนูญถวายพระราชสถานะของพระมหากษัตริย์ที่ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญและอยู่เหนือความรับผิดชอบทางการเมือง และขอให้การยกเลิกกฎหมายที่ทรมานผู้ใดล่วงละเมิดหมิ่นประมาท หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยมีข้อเรียกร้อง 10 ประการ ซึ่ง เป็นการอ้างสิทธิหรือเสรีภาพเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงหลักความเสมอภาค และภราดรภาพ อันเป็นการเซาะกร่อน บ่อนทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การกระทำของผู้ถูกร้องทั้งสามมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เป็นขบวนการ มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรเครือข่ายกระทำการในลักษณะแสดงให้เห็นว่าเป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพที่มีเจตนาซ่อนเร้น แสดงความคิดเห็นโดยไม่สุจริต ละเมิดกฎหมายมีมูลเหตุจูงใจเพื่อลบล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ไม่ใช่การปฏิรูป หากยังคงให้ ผู้ถูกร้องทั้งสามรวมทั้งกลุ่มองค์กรเครือข่ายกระทำการดังกล่าวต่อไป ย่อมจะนำไปสู่ การล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข ดังนั้น การกระทำของผู้ถูกร้องทั้งสามเป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อลบล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๙ วรรคหนึ่ง และให้ผู้ถูกร้องทั้งสามรวมทั้งกลุ่มองค์กรเครือข่ายเลิกกระทำการดังกล่าวที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตด้วย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคสอง⁷

ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและข้อเท็จจริงตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญข้างต้นนั้น เป็นตัวอย่างหนึ่งของ ปัญหาเกี่ยวกับความ มั่นคงแห่งชาติ ที่มีความสำคัญมาก จึง ทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะทำการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และหน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ” เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะสำหรับประชาชนและองค์กรของรัฐในการพิทักษ์รัฐธรรมนูญ

⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 49 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลจะใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อลบล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมิได้ ” วรรคสอง บัญญัติว่า “ผู้ใดทราบว่ามีกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง ย่อมมีสิทธิร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าวได้ ” วรรคสาม บัญญัติว่า “ในกรณีที่ยอัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่รับดำเนินการตามที่ร้องขอ หรือไม่ดำเนินการภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่รับคำร้องขอ ผู้ร้องขอจะยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญก็ได้ ” และวรรคสี่ บัญญัติว่า “การดำเนินการตามมาตรานี้ไม่กระทบต่อการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง”

⁷ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 19/2564 วันที่ 10 พฤศจิกายน 2564

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทย และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. เพื่อศึกษาหน้าที่และอำนาจ ของศาลรัฐธรรมนูญ ในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
3. เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะสำหรับประชาชนและองค์กรของรัฐ ในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

(1) ศึกษาเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และอิทธิพลแนวความคิดของต่างประเทศที่มีผลต่อกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจในการพิทักษ์รัฐธรรมนูญ

(2) ศึกษาหน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(3) ศึกษาคำวินิจฉัยและผลผูกพันของคำวินิจฉัย ของศาลรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(4) ศึกษาเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะสำหรับประชาชนและองค์กรของรัฐ ในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ทำการศึกษาระหว่างเดือนมกราคม – มิถุนายน 2566

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิและการศึกษาวิเคราะห์ ข้อมูลเอกสารจากเอกสารวรรณกรรมต่างๆ ได้แก่ รายงานการประชุมหรือบันทึกของผู้ร่างรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และกฎหมาย คำวินิจฉัยหรือคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ เป็นต้น เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้ได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนุญในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทย และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. ทำให้ทราบถึงหน้าที่และอำนาจ ของศาลรัฐธรรมนูญ ในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
3. ได้ข้อเสนอแนะสำหรับประชาชนและองค์กรของรัฐ ในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

คำจำกัดความ

ศาลรัฐธรรมนูญ หมายถึง ศาลรัฐธรรมนูญที่ก่อตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบของรัฐ

1. ระบบรัฐเดี่ยว (Unitary State)

“รัฐเดี่ยว” เป็นรัฐที่มีศูนย์กลางอำนาจในการตรา กฎหมาย การบริหารราชการแผ่นดิน และการกำหนดนโยบายในการบริหารประเทศเพียงแห่งเดียวนี้ เพื่อให้รัฐนั้นมีเอกภาพ และถึงแม้ว่ารัฐเดี่ยวอาจจะมีกระจายอำนาจ(Decentralized) ภายในอยู่ด้วยก็ตาม แต่รัฐที่ปกครองผู้ถืออำนาจสูงสุดไว้เพียงผู้เดียว การจัดตั้งหน่วยงานอื่นขึ้นมาภายในรัฐก็เพื่อกระจายอำนาจทางการปกครองและการบริหารของตนไปให้ท้องถิ่น แต่ไม่ได้เป็นการสร้างศูนย์กลางอำนาจใหม่ขึ้นให้มีอำนาจเหนือรัฐ หรือมีอำนาจเสมอเท่ากันกับรัฐ ดังนั้น การจัดตั้งองค์กรปกครอง การเปลี่ยนสถานะและรูปแบบขององค์กรปกครอง การยุบรวมองค์กรปกครองเข้าด้วยกัน และการยกเลิกองค์กรปกครองสามารถกระทำได้โดยอาศัยอำนาจของรัฐหรือรัฐบาลกลางทั้งสิ้นลักษณะของการปกครองของรัฐเดี่ยวมี หลักการได้แก่ (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ระบบรัฐเดี่ยว wiki.kpi.ac.th, 2566)

1.1 หลักการรวมอำนาจ(Centralization) ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

1.1.1 รูปแบบการรวมศูนย์อำนาจ (Concentration) เป็นการปกครองที่รวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางทั้งสิ้น การปกครองในลักษณะนี้มักจะเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาเริ่มต้นของการเกิดรัฐสมัยใหม่ ซึ่งรัฐมีความจำเป็นต้องรวมศูนย์ อำนาจไว้เพื่อไม่ให้ชุมชนการเมืองต่างๆ แยกตัวออกไปเป็นอิสระ อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของรัฐสมัยใหม่ในระยะต่อมา ปรากฏว่ารัฐก็ยังคงสวอนอำนาจที่รวมศูนย์ (Concentration) ไว้อย่างต่อเนื่อง ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นจากหลายสาเหตุปัจจัย เช่น การปกครองในระบบเผด็จการทหาร การมีระบอบราชการแห่งชาติที่ใหญ่โตและเข้มแข็งมาก ประชาชนมีวัฒนธรรมรัฐนิยมหรือนิยมศูนย์กลางอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

1.1.2 รูปแบบการกระจายการรวมศูนย์อำนาจ (Deconcentration) เป็นการปกครองที่เปิดให้ตัวแทนของรัฐบาลกลางเป็นผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจในทางการปกครอง และการบริหารได้ในขอบเขตหนึ่ง ตามที่รัฐบาลกลางเป็นผู้อนุญาต ในขณะที่เข้าไปทำการบริหารและปกครองพื้นที่ต่างๆ โดยที่บรรดาตัวแทน หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนี้จะทำงานอยู่ภายใต้คำสั่งของรัฐ เพื่อปกป้องรักษาเอกภาพของรัฐไว้ และในขณะเดียวกันก็ได้รับมอบอำนาจ หรือได้รับแต่งตั้ง (Delegated Power and Delegated Functions) จากรัฐบาลกลางให้ทำการแทนรัฐบาลกลางในบางเรื่องหรือในบางหน้าที่โดยไม่จำเป็นต้องขออนุมัติและขออนุญาตจากรัฐบาลกลางก่อน การปกครองลักษณะนี้ นับได้ว่าเป็นการโอนอำนาจบางอย่างของรัฐบาลกลางไปให้แก่ส่วนอื่นๆ โดยผ่านตัวแทน หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกลางนั่นเอง

การปกครองในลักษณะนี้ กล่าวว่า เกิดขึ้นโดยความจำเป็นอันเนื่องด้วยรัฐสมัยใหม่นั้น มีพื้นที่ที่มีขนาดกว้างใหญ่ มีข้าราชการของรัฐเป็นจำนวนมาก และหน้าที่ของรัฐ มีจำนวนเพิ่มขึ้น เป็นต้น ฉะนั้น จึงมีความจำเป็นโดยปริยายที่รัฐ บาลกลางจำเป็นต้อง “มอบหมาย” (Delegation) อำนาจและหน้าที่บางประการให้กับผู้แทนของตนออกไปปฏิบัติงานในพื้นที่ต่างๆ ในบางเรื่องบาง ประการ รวมทั้งมีการมอบหมายในการหน้าที่เฉพาะบางด้าน การมอบอำนาจ อาจแบ่งได้เป็นสองแบบ การมอบอำนาจ แบบแรกเรียกว่าการมอบอำนาจโดยรัฐบาลกลาง ำให้แก่องค์กรปกครองตามพื้นที่ (Territorial Deconcentration) และแบบที่สองเรียกว่า การมอบอำนาจให้องค์กรปกครองตามการ หน้าที่ (Functional Deconcentration) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกระจายการรวมศูนย์อำนาจตาม การหน้าที่ นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ และสามารถสรุ ำงองค์กรปกครองและ หน่วยงานบริหารพื้นที่ที่มีความชำนาญเฉพาะด้านขึ้นมาได้ เช่น หน่วยงานทางการศึกษา การ สาธารณสุข การเกษตร เป็นต้น เนื่องด้วยหน่วยงานราชการเหล่านี้ มักจะมีลักษณะเป็นงานวิชาชีพ และมีงาน บริการสาธารณะ ที่มีความชัดเจนแน่นอน รัฐบาลกลางจึงเล็งเห็นประโยชน์ของการ มอบหมายภารกิจหน้าที่ที่ชัดเจนแน่นอนจำนวนหนึ่งไปให้แก่หน่วยงานเหล่านี้ ได้ตัดสินใจกระทำการ เพื่อการวางแผนและการพัฒนาได้โดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาตจากรัฐบาลกลางเสียก่อน

1.2 หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization)

หลักการกระจายอำนาจเป็นการปกครองที่รัฐได้มอบอำนาจการตัดสินใจใน ทางการปกครองและการบริหารของส่วนกลางให้แก่องค์กรอื่นอย่างเป็นทางการ และองค์กรที่รับมอบ อำนาจจากรัฐมีความเป็นอิสระในการตัดสินใจ สามารถมีทรัพย์สิน มีงบประมาณ มีอำนาจหน้าที่ที่ ชัดเจน รวมทั้งมีบุคลากร ตลอดจนรวมถึงผู้บริหารและสภา ที่มาจากการเลือกตั้ง ของประชาชน โดย ทำหน้าที่ให้บริการประชาชนภายในอาณาบริเวณหนึ่งๆ ที่มีความชัดเจนแน่นอน องค์กรที่ รับมอบ อำนาจนี้เรียกว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” การที่รัฐมอบอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่นได้ก็ เพราะรัฐเล็งเห็นประโยชน์ว่า ประชาชนนั้นเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศ ดังนั้น จึงควรที่ จะมีการฝึกฝนให้ประชาชนได้มีความคิดและมีการเรียนรู้ที่จะปกครองตนเองในระบอบประชาธิปไตย มีการกระจายภารกิจหน้าที่การงานพื้นฐานจากรัฐให้้องค์กรปกครองท้องถิ่นได้กระทำการแทน เพื่อให้ ประชาชนในท้องถิ่นที่จะได้รับบริการจากรัฐบาลอย่างทั่วถึง และตรงกับความต้องการของประชาชน ในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม การกระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น ไม่ว่าจะมี ระดับที่น้อยหรือมากเพียงใดก็ตาม องค์กรปกครองท้องถิ่นภายในรัฐเดียวกันยังคงอยู่ภายใต้การกำกับ ดูแลของรัฐเสมอ เพียงแต่ว่ากลไกของการ กำกับดูแล องค์กรปกครองท้องถิ่นเอง จะมีลักษณะที่ เปลี่ยนแปลงไปตามระดับความเป็น ประชาธิปไตย ของรัฐ ตัวอย่างเช่น บางรัฐนิยมใช้คำสั่งทางการ ปกครองเป็นหลัก และบ้างนิยมใช้กลไกทางศาล กลไกทางรัฐสภา และบ้างใช้การควบคุมทางกฎหมาย และการควบคุมทางการคลังทดแทนการใช้คำสั่งทางการปกครองในการกำหนดว่า ท้องถิ่นควรทำ หรือไม่ควรทำอะไร เป็นต้น

2. ระบบรัฐรวม

รัฐรวมในระบบสมัยใหม่ที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน ปรากฏว่ามีรูปแบบที่พบเห็นได้ชัดเจนในสองรูปแบบ ได้แก่ แบบสมาพันธรัฐ (Confederation) และสหพันธรัฐ (Federation)

2.1 สมาพันธรัฐ (Confederation)

รัฐรวมแบบสมาพันธรัฐเกิดขึ้นโดยความร่วมมือของรัฐ สมาชิกตามสนธิสัญญามีได้มีรัฐธรรมนูญร่วมกันแต่อย่างใด รัฐสมาชิกทั้งหลายยังคงมีอำนาจอธิปไตยของตนอย่างบริบูรณ์ เช่นเดิม การดำเนินกิจกรรมของสมาพันธ์จะเกิดได้ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบอย่างเป็นทางการเป็นเอกฉันท์ หรือรัฐสมาชิกให้สัตยาบัน โดยมีสภาผู้แทนของรัฐสมาชิกเป็นองค์กรทำหน้าที่ต่างๆ ในนามของรัฐสมาชิกรวม โดยที่รัฐสมาชิกยังคงมีอิสระ การดำเนินนโยบายต่างๆ ยังเป็นไปโดยอิสระ สภาผู้แทนของรัฐสมาชิกรวมไม่ได้มีอำนาจในการควบคุมการกระทำภายในรัฐสมาชิก นอกจากนี้ แต่ละรัฐมักจะมีความร่วมมือกัน ในบางเรื่องเท่านั้น เช่น ด้านความมั่นคง หรือนโยบายเศรษฐกิจ เป็นต้น

รัฐรวมแบบสมาพันธรัฐ ได้แก่ สมาพันธรัฐอเมริกาในช่วง 10 ปีแรกภายหลังได้รับเอกราชจากประเทศอังกฤษ (ค.ศ. 1776 – 1787) สมาพันธรัฐสวิสเซอร์แลนด์ ก่อนปี ค.ศ.1846 หรือสมาพันธรัฐเยอรมัน ช่วงปี ค.ศ. 1815 – 1866 ส่วนในปัจจุบันไม่ปรากฏรัฐรวมแบบสมาพันธรัฐ อาจกล่าวได้ว่า การรวมตัวกันของสหภาพยุโรปมีลักษณะบางอย่างใกล้เคียงกับสมาพันธรัฐเป็นอันมาก

2.2 สหพันธรัฐ (Federation)

รัฐรวมในแบบสหพันธรัฐเป็นการรวมตัวของรัฐต่างๆ โดยการสร้างรัฐขึ้นมาใหม่ให้มีอำนาจอธิปไตยอยู่เหนือรัฐเดิมที่มารวมตัวกันนั้น โดยที่รัฐต่างๆ ที่รวมตัวกันจะสละ อำนาจอธิปไตยของตนให้แก่รัฐที่สร้างขึ้นใหม่นี้ เพื่อทำหน้าที่แทนตน ตัวอย่างของระบบรัฐแบบนี้ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา นับจากปี 1789 เป็นต้นมาตราบจนปัจจุบัน

ระบบสหพันธรัฐทำให้เกิดมีรัฐ 2 ระดับขึ้นภายในโครงสร้างของรัฐเสมอ ได้แก่ รัฐระดับบน คือ รัฐที่สร้างขึ้นใหม่ ซึ่งมักจะเรียกกันว่า รัฐบาลกลาง หรือรัฐ บาลสหพันธ์ และรัฐระดับล่าง ได้แก่ รัฐสมาชิก ซึ่งมักจะเรียกกันว่า มลรัฐ หรือ รัฐ

รัฐสมาชิกแต่ละรัฐมีรัฐธรรมนูญและสถาบันทางการเมืองเป็นของตนเอง (ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ) เพียงแต่ถูกจำกัดอำนาจอธิปไตยภายนอก กล่าวอีกนัยหนึ่ง รัฐสมาชิกไม่อาจดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับรัฐอื่นได้ เหมือนกับรัฐเดี่ยว (ฐากร ศิริยุทธิวัฒนา, 2561 : 61) องค์กรต่างๆ ภายใต้ระบบสหพันธรัฐจะมีโครงสร้างที่ซับซ้อน รวมทั้งการมีองค์กรที่มีชื่อเรียกเดียวกัน และมีการหน้าที่ในลักษณะเดียวกัน แบ่งออกเป็น 2 ระดับเสมอ เช่น รัฐสภา จะมีทั้งรัฐสภาในระดับสหพันธ์ และรัฐสภาในระดับรัฐ เช่นเดียวกับรัฐบาล และ ศาล เป็นต้น ซึ่งจะมีศาลสูงทั้งของรัฐ และศาลสูงของสหพันธรัฐดำรงอยู่คู่ขนานกัน

ภายในโครงสร้างของรัฐรวม ทั้งรูปแบบสมาพันธรัฐ และสหพันธรัฐนี้ จะเห็นได้ว่า องค์กรปกครองท้องถิ่น กล่าวโดยทั่วไปแล้ว จะไม่มีความสัมพันธ์กับรัฐบาลกลางโดยตรง เนื่องด้วยมีมลรัฐ หรือรัฐขวางกั้นอยู่ตรงกลาง กล่าวในอีกนัยหนึ่งก็คือ การปกครองท้องถิ่นภายในรัฐรวม เป็นกิจการของมลรัฐ และมีความสัมพันธ์โดยตรงกับมลรัฐ มากกว่าจะเกี่ยวข้องกับสหพันธรัฐ หรือรัฐบาลกลาง ซึ่งเรื่องดังกล่าวมีความแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับการปกครองท้องถิ่นภายในโครงสร้างของระบบรัฐเดี่ยว ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

แนวความคิดอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ

ซีเอเยส์ (Sieyès) นักทฤษฎีการเมืองชาวฝรั่งเศส เป็นคนแรกที่ใช้คำว่า “อำนาจก่อตั้งองค์กรทางการเมือง” (Pouvoir Constituant) หรือ “อำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ” และคำว่า “อำนาจขององค์กรที่ได้รับมาจาก อำนาจก่อตั้ง องค์กรทางการเมือง” (Pouvoir Constitue) โดยอธิบายว่า รัฐธรรมนูญเป็นผลผลิตของ อำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ หรืออำนาจก่อตั้ง องค์กรทางการเมือง (Pouvoir Constituant) จากนั้น รัฐธรรมนูญก็จะกลายเป็นที่มาของอำนาจอื่นๆ ที่ถูกสร้างขึ้น หรือเป็น “อำนาจขององค์กรที่ได้รับมาจาก อำนาจก่อตั้ง องค์กรทางการเมือง” (Pouvoir Constitue) ซีเอเยส์ ได้ใช้แนวความคิดเรื่อง อำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ นี้ อธิบายความเป็นกฎหมายสูงสุดของ รัฐธรรมนูญว่า อำนาจดังกล่าวไม่ใช่ อำนาจตรากฎหมายธรรมดา หากเปรียบเทียบกับกรณีปัจจุบัน แล้วอธิบายได้ว่า อำนาจในการตราพระราชบัญญัติ หรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ที่ เรียกว่า “อำนาจนิติบัญญัติ” ซึ่งเป็นอำนาจที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้ร่วมกับรัฐสภาโดยรับมาจาก รัฐธรรมนูญ อำนาจนิติบัญญัตินั้นเกิดขึ้นมาได้ก็เพราะรัฐธรรมนูญบัญญัติให้มีอำนาจ แต่อำนาจในการ สถาปนารัฐธรรมนูญ หรืออำนาจในการ ตรารัฐธรรมนูญ นั้นไม่ใช่ อำนาจเดียวกับ อำนาจ นิติบัญญัติ เพราะเป็นอำนาจที่มีอยู่ก่อนและเป็นอำนาจอันเป็นที่มาของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นผู้สร้างองค์กรนิติ บัญญัติแล้วมอบอำนาจนิติบัญญัติให้กับองค์กรนิติบัญญัติ ดังนั้น อำนาจนี้จึงสูงสุดไม่มีขีดจำกัดหรือ ผูกมัดโดยกฎเกณฑ์ใด ๆ ที่มีอยู่ก่อนเลย ต่างจากอำนาจ ขององค์กรที่ได้รับมาจาก อำนาจก่อตั้งองค์กร ทางการเมือง ซึ่งถือว่าเป็นอำนาจขององค์กรที่รัฐธรรมนูญตั้งขึ้น และเป็นอำนาจที่ถูกจำกัดและ กำหนดขอบเขตโดยรัฐธรรมนูญซึ่งตั้งองค์กรนั้น ๆ ขึ้น (มานิตย์ จุมปา, 2553 : 3 – 6)

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ อำนาจก่อตั้ง องค์กรทางการเมือง (Pouvoir Constituant) หรือ อำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ เป็นที่มาของรัฐธรรมนูญ หรือเป็นที่มาขององค์กรทั้งหลายทั้งปวงทาง การเมือง รัฐธรรมนูญนั้นเป็น ผู้ก่อตั้งประมุขของรัฐว่าจะเป็นกษัตริย์หรือประธานาธิบดี ก่อตั้ง แม้กระทั่งรูปแบบของรัฐว่าจะเป็นที่รัฐเดี่ยวหรือรัฐรวม ก่อตั้งองค์กรทางการเมืองที่เรียกว่า องค์กรนิติ บัญญัติ องค์กรบริหาร องค์กรตุลาการ กำหนดให้รัฐสภากับประมุขของรัฐใช้อำนาจตรากฎหมาย โดย ที่พระราชบัญญัติ หรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญเป็นเพียงส่วนหนึ่งของอำนาจนิติบัญญัติ ที่รับมอบมาจากรัฐธรรมนูญ และอำนาจในการตรากฎหมายดังกล่าวไม่ใช่ อำนาจสูงสุดเพราะอำนาจ เหล่านี้อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญจะตราให้ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญไม่ได้

ความจำเป็นในการจัดทำรัฐธรรมนูญมักเกิดขึ้นในกรณีของรัฐฯ หนึ่งอยู่ใน “สภาวะไร้ กฎเกณฑ์” ซึ่งอาจเกิดจากการปฏิวัติล้มล้างระบอบการปกครองเดิม การก่อตั้งรัฐใหม่ รวมทั้งการทำ รัฐประหารด้วย ในกรณีทั้งหลายนี้ไม่อาจอ้างอิงหลักกฎหมายว่าด้วยสถานะและอำนาจขององค์กรหลัก ของรัฐจากบ่อเกิดแห่งกฎหมายใดๆ ได้ ไม่อาจอ้างอิงบท บัญญัติใดๆ ในการกำหนดว่าบุคคล คณะ บุคคลหรือองค์กรใดมีอำนาจในการจัดทำรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ ปัญหาในการกำหนด ว่า “อำนาจ สถาปนารัฐธรรมนูญดั้งเดิม” (pouvoir constituant originaire) ควรจะเป็นของผู้ใด เช่น คณะ ปฏิวัติ ปวงชน หรือผู้แทนปวงชน เป็นต้น ทฤษฎีว่าด้วยผู้ถือครองอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญดั้งเดิม ปรากฏอยู่ 3 แนวทาง โดยจำแนกตามลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในการจัดทำรัฐธรรมนูญนั้นๆ (ฐาณูร ศิริฤทธิ์วัฒนา, 2561 : 107 - 124)

1. การจัดทำรัฐธรรมนูญแบบเผด็จการ(élaboration non démocratique : la charte octroyée) : ในรัฐที่ปกครองด้วยระบอบเผด็จการเช่น ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ระบอบคณาธิปไตย เป็นต้น อำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญดั้งเดิม (pouvoir constituant originaire) ย่อมอยู่ในมือของผู้ปกครอง หรือคณะผู้ปกครองแต่เพียงผู้เดียว การจัดทำรัฐธรรมนูญจึงไม่มีกระบวนการที่เชื่อมโยงกับประชาชน แต่เป็นการจัดทำโดยผู้ปกครองฝ่ายเดียวและมอบให้กับผู้อยู่ใต้ปกครอง ผู้ปกครอง จึงเป็นผู้กำหนดสถานะและอำนาจของ องค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐ ซึ่งย่อมหมายรวมถึงสถานะและอำนาจของผู้ปกครองเองด้วย ในกรณีที่ผู้ปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (monarchie absolue) จำกัดอำนาจตนเองด้วยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ รัฐดังกล่าวย่อมกลายเป็นรัฐที่ปกครองด้วยระบอบปรimitาญาสิทธิราชย์ (monarchie limitée) ยกตัวอย่าง เช่น รัฐธรรมนูญฝรั่งเศสปี 1814 รัฐธรรมนูญโปรตุเกสปี 1826 รัฐธรรมนูญสเปน ปี 1834 เป็นต้น ทั้งนี้ การจัดทำรัฐธรรมนูญแบบเผด็จการในบางกรณีอาจนำไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย (democratie) ได้ หากเนื้อหาของรัฐธรรมนูญมีความเป็นประชาธิปไตย กล่าวคือ มีบทบัญญัติว่าด้วยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นสำคัญ

2. การจัดทำรัฐธรรมนูญแบบผสม(élaboration mixte : la charte négociée) : การจัดทำรัฐธรรมนูญแบบผสมเกิดขึ้นในกรณีที่อำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญดั้งเดิม (pouvoir constituant originaire) อยู่ในมือของทั้งผู้ปกครองในระบอบเผด็จการและประชาชน กล่าวคือ เป็นรัฐธรรมนูญอันเป็นผลมาจากการต่อสู้หรือต่อรองกันระหว่างผู้ปกครองเดิม (กษัตริย์หรือผู้เผด็จการ) และประชาชน (ผู้แทนประชาชนหรือคณะปฏิวัติในนามของประชาชน) จนได้ข้อสรุปตกลงร่วมกัน การจัดทำรัฐธรรมนูญแบบผสมมักเกิดขึ้นในกรณีที่มีการเปลี่ยนราชวงศ์หรือการก่อตั้งราชวงศ์ใหม่ เช่น รัฐธรรมนูญฝรั่งเศสปี 1830 และรัฐธรรมนูญเบลเยียมในปีเดียวกัน เป็นต้น ส่วนในปัจจุบันการจัดทำรัฐธรรมนูญแบบผสมมักเป็นกรณีที่คณะรัฐประหารเสนอร่างรัฐธรรมนูญ (ที่มีได้มาจากการร่างโดยผู้แทนของประชาชน) ให้ประชาชนเป็นผู้รับรองผ่านกระบวนการประชามติ (referendum constituant) เช่น กรณีของการรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปี 2007 ซึ่งในทางปฏิบัติการจัดทำรัฐธรรมนูญแบบผสมนั้นเกิดขึ้นได้ยากกว่าการจัดทำรัฐธรรมนูญในรูปแบบอื่น

3. การจัดทำรัฐธรรมนูญแบบประชาธิปไตย (élaboration-démocratique) : ในรัฐที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย อำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญดั้งเดิม (pouvoir constituant originaire) ย่อมเป็นของปวงชนกล่าวคือ ประชาชนเท่านั้นที่จะเป็นผู้ก่อตั้งรัฐธรรมนูญแบบประชาธิปไตย ในปัจจุบันอาจแบ่งแยกได้เป็น 2 กระบวนการหลัก ได้แก่ การร่างรัฐธรรมนูญโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญ และการรับรองร่างรัฐธรรมนูญโดยการจัดทำประชามติ

3.1 สภาร่างรัฐธรรมนูญ (Assemblée constituante) : สภาร่างรัฐธรรมนูญในที่นี้จะต้องมาจาก การเลือกตั้งของประชาชนเท่านั้น การก่อตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญและแต่งตั้งสมาชิกสภาดังกล่าวโดยไม่มีจุดเชื่อมโยง กับประชาชนย่อมเป็นสภาร่างรัฐธรรมนูญแบบเผด็จการ โดยทั่วไปสภาดังกล่าวจะมีเพียงชั้นเดียวซึ่งแตกต่างจากรัฐสภา (องค์กรผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติ) ในสถานการณ์ปกติ ซึ่งอาจประกอบไปด้วยสภาผู้แทนราษฎร (Assemblée nationale) และวุฒิสภา (Sénat) สภาร่างรัฐธรรมนูญมักเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลชั่วคราวในระยะเปลี่ยนผ่านจัดให้มีการ

เลือกตั้งสมาชิกสภา ร่างรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เราแบ่งลักษณะของสภา ดังกล่าวได้ 2 รูปแบบหลักๆ ดังต่อไปนี้ :

(ก) สภาร่างรัฐธรรมนูญแบบเบ็ดเสร็จ (Assemblée constituante Souveraine) กับสภาร่างรัฐธรรมนูญแบบจำกัด (Assemblée constituante non souveraine wa Assemblée constituante limitée) สภาร่างรัฐธรรมนูญแบบเบ็ดเสร็จคือสภาร่างรัฐธรรมนูญซึ่งประกอบไปด้วย สมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งมาจากประชาชนและมีอำนาจในการอภิปรายชี้แจงแสดงเหตุผล ลงมือร่างรัฐธรรมนูญ รวมทั้งลงมติรับรองร่างรัฐธรรมนูญนั้นและประกาศใช้ได้ทันทีโดยไม่ต้องเสนอให้ประชาชนลงมติรับรองอีกชั้นหนึ่ง กรณีดังกล่าว เสมือนเป็นการที่ประชาชนได้ใช้อำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญผ่านการเลือกตั้งสมาชิกสภาดังกล่าวไปแต่แรกแล้ว ยกตัวอย่างเช่น รัฐธรรมนูญฝรั่งเศสฉบับปี 1791, 1848 และ 1871 รัฐธรรมนูญกรีซฉบับปี 1975 เป็นต้น ส่วนสภาร่างรัฐธรรมนูญแบบจำกัดคือสภาร่างรัฐธรรมนูญที่มีอำนาจร่างรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับสภาร่างรัฐธรรมนูญแบบเบ็ดเสร็จ แต่ต้องนำร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวเสนอให้ประชาชนเป็นผู้รับรองด้วยวิธีประชามติอีกชั้นหนึ่งยกตัวอย่างเช่นรัฐธรรมนูญ ฝรั่งเศสฉบับปี 1946 เป็นต้น

(ข) สภาร่างรัฐธรรมนูญเฉพาะกิจ (Assemblée exclusivement constituante) กับสภาร่างรัฐธรรมนูญที่มีอำนาจทั่วไป (Assemblée non exclusivement constituante) : สภาร่างรัฐธรรมนูญเฉพาะกิจเป็นกรณีที่สภาดังกล่าวถูก ก่อตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีอำนาจอื่นใดทั้งสิ้น ยกตัวอย่างเช่น กรณีของสภาร่างรัฐธรรมนูญอเมริกาฉบับปี 1787 ส่วนสภาร่างรัฐธรรมนูญที่มีอำนาจทั่วไปหมายถึงสภาร่างรัฐธรรมนูญที่มีทั้งอำนาจในการร่างรัฐธรรมนูญและอำนาจนิติบัญญัติในมือ กล่าวคือ เป็นสภาที่ถูกก่อตั้งมาให้ร่างรัฐธรรมนูญและในขณะเดียวกัน มีหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติไปในตัวด้วย ซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศสมักจะเป็นสภาที่มีอำนาจทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น สภาร่างรัฐธรรมนูญปี 1848, 1875, 1945 และ 1946

3.2 การรับรองร่างรัฐธรรมนูญโดยประชาชน (approbation populaire)

: การรับรองร่างรัฐธรรมนูญโดยประชาชนซึ่งเป็นผู้ถืออำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญเป็นเงื่อนไขที่ทำให้รัฐธรรมนูญมีความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยสูงสุด กระบวนการรับรองร่างรัฐธรรมนูญโดยประชาชนอาจเกิดขึ้นได้ 2 กรณี กรณีแรก สภาร่างรัฐธรรมนูญแบบไม่เบ็ดเสร็จ (Assemblée constituante non souveraine) เสนอร่างรัฐธรรมนูญให้ประชาชนลงประชามติรับรองร่างดังกล่าว เช่น กรณีของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสฉบับปี 1946 ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า แม้สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจะมาจากการเลือกตั้งของประชาชน แต่การรับรองร่างดังกล่าวโดยประชาชนย่อมทำให้รัฐธรรมนูญมีความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยถึงขีดสุด กรณีที่สอง ฝ่ายบริหาร (exécutif) จัดทำร่างรัฐธรรมนูญขึ้น (เป็นกรณีที่รัฐบาลจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อร่างรัฐธรรมนูญ) และเสนอร่างดังกล่าวให้ประชาชนเป็นผู้รับรอง ยกตัวอย่างเช่น รัฐธรรมนูญ รัสเซียฉบับปี 1993 และรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสฉบับปี 1958

แนวความคิดความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

1. การรับรองฐานะความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

ตามหลักเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญตามแบบพิธี กฎเกณฑ์แบบแผนที่ว่าด้วยการจัดระเบียบทางการเมืองการปกครองของรัฐ ที่จะป็นรัฐธรรมนูญตามแบบพิธีได้ จะต้องประกอบด้วยสาระสำคัญ 2 ประการ คือ (1) กฎเกณฑ์นั้นต้องบัญญัติอยู่ในรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร และ (2) รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรนั้นต้องมีกระบวนการจัดทำเป็นพิเศษที่แตกต่างจากกระบวนการจัดทำกฎหมายธรรมดา เมื่อพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญตามแบบพิธีข้างต้นกับหลักความเป็นกฎหมายสูงสุด รัฐธรรมนูญก็สามารถถูกจำแนกแตกต่างกันออกได้เป็น 2 รูปแบบ รูปแบบแรกคือ รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร (Written constitution) ซึ่งยึดถือว่ามีหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญควบคู่กันไป และอีกรูปแบบหนึ่ง คือ รัฐธรรมนูญจาริตประเพณี หรือรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (Unwritten constitution) อย่างในประเทศอังกฤษ ซึ่งมีได้มีการบัญญัติรัฐธรรมนูญรวบรวมไว้เป็นกฎหมายฉบับเดียว หากแต่กระจัดกระจายกันไปตามจาริตประเพณีซึ่งยึดถือกันมาโดยปรากฏอยู่ในรูปของกฎหมายธรรมดา (Common law) คำพิพากษาของศาล หรือกฎหมายอื่นๆ อีกหลายฉบับด้วยกัน ดังนั้น ประเทศที่ใช้รัฐธรรมนูญจาริตประเพณีจึงไม่ยึดความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญจึงมีแต่เฉพาะในประเทศที่ใช้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรและมีกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่ทำได้ยากกว่ากฎหมายธรรมดาเท่านั้น ส่วนประเทศที่ใช้รัฐธรรมนูญจาริตประเพณีที่ใช้กระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญวิธีเดียวกันกับการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายธรรมดา จึงไม่มีหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ เพราะกฎหมายที่ออกโดยรัฐสภาสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญได้ เสมอ (สมยศ เชื้อไทย , 2535 : 3-8)

2. การพิทักษ์คุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญจะเกิดความมั่นคงได้จำเป็นต้องมีระบบกลไกการพิทักษ์คุ้มครองรัฐธรรมนูญให้มีสถานะเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศและให้พ้นจากการใช้อำนาจรัฐตามอำเภอใจของผู้ปกครอง โดยมีการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้ปกครองให้ปฏิบัติหน้าที่ตามหลักนิติธรรมเพื่อมิให้มีการละเมิดหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญซึ่งมี 2 มาตรการ (สมยศ เชื้อไทย, 2555 : 215-219) ดังต่อไปนี้

มาตรการที่หนึ่ง การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายลำดับรอง การตรวจสอบบทบัญญัติแห่งกฎหมายลำดับรองทั้งปวงมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญถือเป็นเครื่องยืนยันถึงความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ซึ่งนอกเหนือจากการพิจารณาในแง่ของลำดับชั้นของกฎหมายตามทฤษฎีกฎหมายบริสุทธิ์ของฮันส์ เคลเสน (Hans Kelsen) แล้ว ยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดในการจำกัดอำนาจรัฐ ไม่ว่าจะหลักนิติรัฐหรือนิติธรรมก็ตาม กล่าวคือ ในการใช้อำนาจรัฐในการตรากฎหมายลำดับรองขึ้นเพื่อใช้บังคับแก่ประชาชนภายในรัฐ หากอำนาจนิติบัญญัตินั้นสามารถใช้อำนาจตรากฎหมายอย่างไร้ขอบเขต ย่อมนำมาสู่กฎหมายซึ่งไม่เป็นธรรม กระทั่งอาจนำไปสู่การใช้อำนาจทางนิติบัญญัติ หรือบริหารเพื่อการตรากฎหมายอันมีลักษณะส่งเสริมการใช้อำนาจในลักษณะรวบอำนาจได้

อย่างไรก็ดี การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มิได้หมายถึงเพียงแต่การตรวจสอบว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายลำดับรองทั้งหลายจะมีบทบัญญัติหรือหลักการขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่เท่านั้น หากแต่ยังหมายรวมถึงบรรดาการกระทำซึ่งเป็นการละเมิดต่อรัฐธรรมนูญ เช่น การละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในทางลบ ซึ่งรัฐจะกระทำการละเมิดมิได้ หรือสิทธิในทางบวกซึ่งรัฐจะต้องกระทำการ หากไม่กระทำการจึงจะถือว่าเป็นการมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญ กล่าวได้ว่า การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญนั้น มิได้หมายความว่าเพียงแต่การพิจารณาเพียงบทบัญญัติแห่งกฎหมายลำดับรองอื่นใดว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ หากแต่ยังครอบคลุมไปถึงการกระทำในลักษณะที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญอีกด้วย

ระบบการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อความดำรงอยู่ในฐานะความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ซึ่งในแต่ละประเทศก็มีการให้อำนาจแก่องค์กรหนึ่งองค์กรใดเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าวนี้แตกต่างกันไป ตามแต่ระบบกฎหมายและบริบทของแต่ละประเทศดังต่อไปนี้

2.1 การตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญโดยรัฐสภา เป็นระบบที่ใช้ในประเทศฝรั่งเศสยุคสาธารณรัฐที่ 1-3 ภายใต้อิทธิพลของหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน โดย ฌอง ฌาร์ค รูโซ (Jean Jacques Rousseau) ซึ่งเห็นว่า แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะมีค่าเป็นกฎหมายสูงสุด อย่างไรก็ตาม ใดก็ตามที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งมาจากประชาชนนั้น ถือได้ว่ากฎหมายซึ่งมาจากฝ่ายนิติบัญญัตินั้นเป็นสิ่งซึ่งแสดงถึงเจตจำนงร่วมกันของประชาชน เช่นนี้ องค์กรซึ่งสมควรจะเป็นผู้ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญจึงควรจะเป็นรัฐสภา อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวนี้ก็ได้ถูกยกเลิกไปในสาธารณรัฐที่ 4 เนื่องจากมีการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับแนวคิดที่ว่ากฎหมายซึ่งตราขึ้นโดยรัฐสภานั้น มีค่าเท่ากับเจตจำนงร่วมกันของประชาชน เนื่องจาก รัฐสภานั้นเป็นเพียงตัวแทนซึ่งประชาชนเลือกขึ้นมา ย่อมไม่อาจตีค่าว่าเทียบเท่ากับเป็นกฎหมายซึ่งประชาชนตราขึ้นมาเองได้

2.2 การตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญโดยศาลยุติธรรม
ในปี ค.ศ. 1803 คดี Marbury v. Madison ได้ก่อให้เกิดบรรทัดฐานเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญโดยศาลสูงสุด (Supreme Court) ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งคำพิพากษาในคดีดังกล่าวนี้ได้วางหลักไว้ว่า “กฎหมายที่ตราขึ้นโดยสภาองเกรสซึ่งมีข้อความขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญเป็นโมฆะได้” ดังนั้น จึงเกิดเป็นบรรทัดฐานสืบต่อกันมา ในกรณีที่กฎหมายซึ่งตราโดยฝ่ายนิติบัญญัติ นั้นมีความสงสัยว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ศาลมีอำนาจในการพิจารณาว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว นั้น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ คำพิพากษาคดี Marbury v. Madison จึงถือเป็นการยืนยันถึงความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

2.3 การตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญโดยองค์กรพิเศษ
องค์กรพิเศษ เช่น คณะตุลาการรัฐธรรมนูญในประเทศฝรั่งเศส หรือศาลรัฐธรรมนูญในประเทศเยอรมนีทำหน้าที่ในการตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญ แนวคิดในการจัดตั้งองค์กรตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญโดยศาลรัฐธรรมนูญนั้นริเริ่มขึ้นโดย ฮันส์ เคลเสน (Hans Kelsen) นักปรัชญาชาวออสเตรีย โดยเห็นว่า การวินิจฉัยว่ากฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ และจะต้องระงับผลของกฎหมายโดยการวินิจฉัยว่ากฎหมายดังกล่าว นั้นใช้บังคับมิได้ ซึ่งเป็นการใช้อำนาจนิติบัญญัติในทางลบ เช่นนี้ องค์กรพิเศษซึ่งจะได้ทำการจัดตั้งขึ้นนั้น ย่อมต้องมี

ความสัมพันธ์กับอำนาจนิติบัญญัติ โดยให้องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติมีส่วนในการแต่งตั้ง และศาลพิเศษที่จะทำการจัดตั้งนั้นมีอำนาจเพิกถอนกฎหมายซึ่งตราขึ้นโดยรัฐสภา โดยการวินิจฉัยว่ากฎหมายซึ่งตราขึ้นนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และให้ผลของคำวินิจฉัยดังกล่าวนั้นมีผลผูกพันทุกองค์กรอื่นและผลบังคับเป็นการทั่วไป

มาตรการที่สอง การกำหนดให้การแก้ไขรัฐธรรมนูญทำได้ยากกว่ากฎหมายลำดับรอง โดยเหตุผลของความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ มาตรการและกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจึงทำได้ยากกว่ากฎหมายลำดับรองอื่น ซึ่งเรียกสภาพนี้ว่า ความเป็นกฎหมายสูงสุดที่มั่นคงของรัฐธรรมนูญ (La rigidite constitutionnelle) เนื่องจากหลายประเทศส่วนใหญ่ปัจจุบันยังคงถือหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ เพราะรัฐธรรมนูญเกิดมาจากอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญหรืออำนาจในการจัดให้มีรัฐธรรมนูญ (Pouvoir constituant) ซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดของรัฐสภา (ของประชาชน) ที่อยู่เหนือองค์กรทั้งสามที่รัฐธรรมนูญสถาปนาขึ้นมา (องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ) ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน จึงมีฐานะอำนาจต่ำกว่าอำนาจในการสถาปนารัฐธรรมนูญซึ่งจะไปใช้ วิธีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเหมือนกับการออกกฎหมายหรือการแก้ไขกฎหมายธรรมดาหาได้ไม่ อย่างไรก็ดี ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญนั้นก็มิได้หมายความว่าแก้ไขเพิ่มเติมหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไม่ได้เลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญของประเทศที่มีการพัฒนาการเมืองไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ย่อมจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กับสถานการณ์และสภาพการเมืองที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป หากแก้ไขปรับปรุงไม่ได้ ก็จะทำให้เกิดการล้มล้างรัฐธรรมนูญได้ แต่โดยปกติแล้วรัฐธรรมนูญก็จะกำหนดให้การแก้ไขรัฐธรรมนูญได้ยากกว่ากฎหมายธรรมดา เพื่อให้ระบอบรัฐธรรมนูญและ การปกครองระบอบประชาธิปไตยมีความมั่นคงและเสถียรภาพ (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2555 : 148-162)

แนวความคิดประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้

“ประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้” เป็นคำซึ่งแปลมาจากถ้อยคำภาษาเยอรมันว่า “Streitbare Demokratie” หรือตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Militant Democracy” อันมีสาระสำคัญคือ รัฐเสรีประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีกลไกป้องกันตนเองจากภัยคุกคามที่จะทำให้รัฐมีรูปแบบการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย หรือเป็นประชาธิปไตยน้อยลง เนื่องจากประชาธิปไตยมีโอกาสทำลายตัวเองเสมอ กล่าวคือ หากประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยไม่ต้องการระบอบการปกครองนี้อีกต่อไปและมีเจตจำนงให้สถาปนาระบอบการปกครองอื่นที่ไม่เป็นประชาธิปไตยขึ้นมาแทนที่ ระบอบประชาธิปไตยย่อมต้องมีกลไกในการปกป้องตนเองได้ สามารถตอบโต้ปราบปรามผู้ที่เป็นภัยคุกคามต่อการดำรงอยู่ของระบอบประชาธิปไตย อนึ่ง กลไกดังกล่าวอาจเกิดขึ้นได้จากการใช้อำนาจของสถาบันในรัฐธรรมนูญ เช่น ประมุขของรัฐ คณะรัฐบาล สภานิติบัญญัติ ตลอดจนประชาชนทั่วไป แต่เท่าที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในประเทศต่าง ๆ เช่น เยอรมัน แคนาดา อิสราเอล ซิลี ได้มอบอำนาจในการพิทักษ์ระบอบประชาธิปไตยไว้ให้แก่องค์กรตุลาการนำหลักการประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ไปปฏิบัติโดยศาลมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดว่าสิ่งใดเป็นภัยต่อการดำรงอยู่ของระบอบประชาธิปไตย แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดวางโครงสร้างรัฐธรรมนูญให้สามารถพิทักษ์ตนเองได้นั้นมีแม่แบบที่สำคัญ

มาจากกฎหมายพื้นฐานแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งมีประสบการณ์อันเลวร้ายจากรัฐธรรมนูญในสมัยสาธารณรัฐไวมาร์ที่ระบอบนาซีได้เถลิงอำนาจโดยอาศัยกลไกตามรัฐธรรมนูญและตามระบอบประชาธิปไตยเพื่อทำลายแก่นของรัฐธรรมนูญเองอันเป็นสาระสำคัญของระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลนาซีจึงสามารถสถาปนาระบอบเผด็จการได้ด้วยกระบวนการที่ถูกต้องตามกฎหมาย ด้วยเหตุนี้ Kart Loewenstein ซึ่งเป็นนักกฎหมายรัฐธรรมนูญชาวเยอรมันได้พัฒนาแนวความคิดว่าด้วย “ประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ (Militant Democracy, Streitbare Demokratie)” เห็นว่าระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีการรับมือและพร้อมต่อสู้กับศัตรูของประชาธิปไตย โดยต้องสร้างกลไกต่าง ๆ เพื่ออารังไว้ซึ่งคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยให้คงอยู่ หรือกล่าวอีกนัยยะหนึ่งว่าเพื่อป้องกันมิให้มีการอาศัยกลไกสิทธิเสรีภาพหรือกระบวนการใช้อำนาจในระบอบประชาธิปไตยเองเพื่อทำลายระบอบประชาธิปไตย จุดกำเนิดของประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ก็คือ การต่อต้านระบอบฟาสซิสต์ (บรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ, 2563 : 1 – 2)

การล่มสลายลงในเวลาอันสั้นของสาธารณรัฐไวมาร์มีสาเหตุประการสำคัญได้แก่ ความเป็นประชาธิปไตยในไวมาร์นั้นเป็นประชาธิปไตยที่ยังขาดไปซึ่ง “คุณค่าพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย” และยังขาด “กลไกในการคุ้มครองระบอบประชาธิปไตย” หลักฐานในทางรัฐธรรมนูญสองประการที่ทำให้รัฐธรรมนูญไวมาร์และประชาธิปไตยในไวมาร์พัฒนาไปในทิศทางที่สวนทางกับคุณค่าพื้นฐานของระบอบเสรีประชาธิปไตย ได้แก่ การกำหนดอำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของรัฐสภาไว้โดยไม่มีขอบเขตจำกัด ประการหนึ่ง รวมถึงการกำหนดอำนาจเด็ดขาดให้แก่ประธานาธิบดีในฐานะผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญอีกประการหนึ่ง ในประการแรกนั้น มาตรา 76¹ ของรัฐธรรมนูญฉบับไวมาร์กำหนดอำนาจให้เสียงข้างมากในรัฐสภาสามารถแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้โดยไม่มีขอบเขตจำกัด ซึ่งรวมถึงอาจเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไปในทิศทางที่ไม่เป็นประชาธิปไตยด้วยก็ได้ ส่วนในประการที่สองนั้น การที่มาตรา 48 ของรัฐธรรมนูญไวมาร์กำหนดให้ประธานาธิบดีสามารถใช้อำนาจได้ในฐานะเผด็จการชั่วคราว (Kommissarischer Diktatur) ในกรณีที่เกิดสถานการณ์ฉุกเฉินได้นั้น อาจทำให้ประธานาธิบดีเป็นนายเหนือรัฐธรรมนูญและสามารถผันตัวเองไปเป็นเผด็จการได้ในที่สุด ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ “คุณค่าของประชาธิปไตย” ในสาธารณรัฐไวมาร์นั้น Carl Schmitt นักวิชาการคนสำคัญได้ให้ข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจว่า การที่มาตรา 76 ของรัฐธรรมนูญฉบับไวมาร์กำหนดให้เสียงข้างมากเด็ดขาดในรัฐสภาสามารถแก้ไขรัฐธรรมนูญไปในทิศทางใดก็ได้โดยที่ไม่มีข้อจำกัดนั้น ทำให้เสียงข้างมากอาจทำลายหลักการที่เป็นพื้นฐานสำคัญที่สุด

¹ มาตรา 76 ของรัฐธรรมนูญไวมาร์ (Weimarer Reichsverfassung) บัญญัติว่า “รัฐธรรมนูญอาจถูกแก้ไขเพิ่มเติมได้ด้วยกระบวนการนิติบัญญัติ แต่ในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญโดยสภาผู้แทนราษฎรนั้นจะทำได้เฉพาะกรณีที่มีผู้เข้าร่วมประชุมครบสองในสามของสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทนราษฎร และมีเสียงเห็นชอบกับญัตติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่าสองในสามของสมาชิกทั้งหมดที่เข้าร่วมประชุม ในกรณีของวุฒิสภาเช่นเดียวกันที่ต้องการเสียงข้างมากสองในสามของสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดที่มาจากเสียงในบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ที่ประชุมรัฐสภาอาจมีมติโดยเสียงข้างมาก ให้มีการทำประชามติในเรื่องการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญก็ได้

ในกรณีที่วุฒิสภามีมติไม่เห็นชอบร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ แต่สภาผู้แทนมีมติยืนยันให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ประธานาธิบดีแห่งอาณาจักรจะประกาศใช้กฎหมายแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนี้ไม่ได้ หากว่าวุฒิสภาได้ร้องขอภายในระยะเวลาสองสัปดาห์ให้มีการทำประชามติในเรื่องดังกล่าวเสียก่อน”

ของรัฐธรรมนูญและทำการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองไปในทิศทางของการเป็นรัฐอำนาจเด็ดขาดได้ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาไปสู่การเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือการเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ ดังนั้นอำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในลักษณะที่เป็นการเปลี่ยนแปลงหลักการพื้นฐานทางการเมืองของรัฐจึงมีลักษณะเป็นการใช้อำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญโดยเฉพาะ และไม่สมควรอย่างยิ่งที่รัฐสภาซึ่งเป็นเพียงองค์กรที่ได้รับมอบอำนาจจากรัฐธรรมนูญจะกระทำการในลักษณะดังกล่าว Carl Schmitt เน้นย้ำว่า “การใช้การตีความรัฐธรรมนูญไวมารีในลักษณะซึ่งปราศจากการเชื่อมโยงรัฐธรรมนูญกับคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยนั้น เท่ากับเป็นการสร้างความชอบธรรมในการทำลายตัวเองของรัฐธรรมนูญและระบอบประชาธิปไตย และนำไปสู่การฆ่าตัวตายทางการเมืองของสังคมการเมืองไวมารีในที่สุด” ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า การที่รัฐธรรมนูญไวมารีไม่มีกลไกในการปกป้องตนเอง แต่กลับไปให้อำนาจทางการเมืองสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลักการพื้นฐานของรัฐได้โดยไม่มีข้อจำกัดนั้น ย่อมเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มทางการเมืองหรือฝ่ายทางการเมืองในรัฐสภาที่มีวัตถุประสงค์อย่างชัดเจนที่จะล้มล้างรัฐธรรมนูญและระบอบประชาธิปไตยสามารถที่จะอาศัยรัฐธรรมนูญเป็นเกราะป้องกันตนเองในการดำเนินกาช่นว่านั้นด้วย และไม่เป็นที่น่าแปลกใจเลยว่าผู้ที่มีหน้าที่ในการตีความรัฐธรรมนูญไวมารี จะเห็นว่าการขึ้นสู่อำนาจของพรรคนาซีนั้นชอบด้วยรัฐธรรมนูญบรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ , 2563 : 62 – 65)

รัฐธรรมนูญเยอรมันหรือกฎหมายพื้นฐานเป็นรัฐธรรมนูญที่ยึดโยงกับคุณค่าพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย และรัฐธรรมนูญจำเป็นต้องสร้างเครื่องมือหรือกลไกในการคุ้มครองคุณค่าพื้นฐาน ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าเครื่องมือหรือกลไกของหลัก “ประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้” (Militant Democracy) ที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายพื้นฐาน ดังนี้ (บรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ , 2563 : 75 – 117)

1. การกำหนดหลักการพื้นฐานในทางรัฐธรรมนูญที่ห้ามแก้ไขโดยการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

มาตรา 79 วรรค 3 กฎหมายพื้นฐานบัญญัติว่า “การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐที่เป็นแบบสหพันธรัฐ หรือกระทำการมีส่วนร่วม ร่วมของมลรัฐทั้งหลายในการใช้อำนาจในการตรากฎหมาย หรือกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองไว้ในมาตรา 1 และ 20 นั้นไม่อาจกระทำได้”

ประสบการณ์จากสาธารณรัฐไวมารีได้ให้บทเรียนว่า การปล่อยให้รัฐสภาสามารถแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญอย่างไรก็ได้โดยไม่มีขอบเขตจำกัด ซึ่งรวมถึงอาจเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไปในทิศทางที่ไม่เป็นประชาธิปไตยย่อมนำรัฐไปสู่จุดจบทางการเมืองในที่สุด ดังนั้นผู้ร่างกฎหมายพื้นฐาน (Grundgesetz) จึงได้เรียนรู้จากบทเรียนดังกล่าว เพื่อป้องกันไม่ให้สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีซึ่งก่อตั้งขึ้นภายหลัง สงครามโลกครั้งที่สองนั้นต้องกลับไปเผชิญกับภาวะการณรัฐที่เป็นประชาธิปไตยที่ล้มเหลวดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นในสมัยสาธารณรัฐไวมารีอีก บทบัญญัติมาตรา 79 วรรค 3 ของกฎหมายพื้นฐานจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญอีกประการหนึ่งของความพยายามในการปกป้องประชาธิปไตย หรือหลักประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ (Streitbare Demokratie) โดยห้ามไม่ให้ฝ่ายนิติบัญญัติอาศัยกลไกการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญทำการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ หลักการจัดรูปของรัฐเป็นรัฐรวม ซึ่งประกอบไปด้วยสหพันธรัฐและมลรัฐ หลักการให้มลรัฐมีส่วนร่วมใน

กระบวนการนิติบัญญัติ รวมถึง หลักการพื้นฐานที่ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 1² และมาตรา 20³ ของกฎหมายพื้นฐาน

2. การยึดหรือการทำให้เสียสิทธิขั้นพื้นฐาน

มาตรา 18 กฎหมายพื้นฐานบัญญัติว่า “ผู้ใดใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสรีภาพของสื่อสารมวลชนตามมาตรา 5 วรรค 1 เสรีภาพในการสอนตามมาตรา 5 วรรค 3 เสรีภาพในการชุมนุมตามมาตรา 8 เสรีภาพในการรวมกลุ่มตามมาตรา 9 สิทธิในการรักษาความลับของจดหมาย ไปรษณีย์ หรือสื่อสารทางไกล ตามมาตรา 10 กรรมสิทธิ์ตามมาตรา 14 หรือสิทธิในการลี้ภัยตามมาตรา 16a ไปในลักษณะที่ขัดขวางหรือต่อสู้กับระเบียบพื้นฐาน การปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตย ผู้นั้นต้องถูกยึดสิทธิขั้นพื้นฐานหรือเสียไปซึ่งสิทธิขั้นพื้นฐานนั้น การประกาศยึดหรือเพิกถอนสิทธิขั้นพื้นฐาน รวมถึงขอบเขตของการเพิกถอนให้เป็นไปตามที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดในแต่ละกรณี”

บทบัญญัติมาตรา 18 ของกฎหมายพื้นฐานในเรื่อง การยึดหรือการทำให้เสียสิทธิขั้นพื้นฐานนั้นถือเป็นบทบัญญัติที่เป็นเอกลักษณ์ของกฎหมายพื้นฐานที่ถูกตราขึ้นเพื่อปกป้องระเบียบพื้นฐานการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตยจากอันตรายที่เกิดจากปัจเจกบุคคลทั้งหลาย บทบัญญัติของมาตรา 18 ดังกล่าวได้กำหนดเงื่อนไขที่ศาลรัฐธรรมนูญ จะใช้อำนาจในการยึดหรือเพิกถอนสิทธิขั้นพื้นฐานของปัจเจกบุคคลไว้ เฉพาะกรณีที่ผู้ร้องต้องการให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้เสียไปซึ่งสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยการยื่นคำร้องว่ามีการกระทำที่เป็นอันตรายต่อหลักการพื้นฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เงื่อนไขประการสำคัญที่ศาลรัฐธรรมนูญจะพิพากษาให้มีการยึดหรือทำให้เสียสิทธิขั้นพื้นฐานนี้ จะต้องปรากฏว่ามีการใช้สิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่ถูกระบุไว้ในมาตรา 18 ไปในทางที่ขัดแย้งหรือใช้ในการต่อสู้กับระเบียบพื้นฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นการใช้สิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองจากรัฐธรรมนูญไปโดยมีเป้าหมายเพื่อเอาระบอบการปกครองอำนาจเบ็ดเสร็จเข้ามาแทนที่ระบอบที่ให้ประชาชนปกครอง

² มาตรา 1 ของกฎหมายพื้นฐานบัญญัติว่า

(1) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะถูกล่วงละเมิดมิได้ อำนาจอรัฐทั้งหลายมีหน้าที่ในการระมัดระวังและปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

(2) ปวงชนชาวเยอรมัน ยอมรับร่วมกันว่า หลักการล่วงละเมิดมิได้ และพรากไปไม่ได้ของสิทธิมนุษยชนเป็นหลักการพื้นฐานของทุกสังคมมนุษย์ รวมถึงเป็นหลักการพื้นฐานของเสรีภาพและค่านิยมในสังคม

(3) สิทธิขั้นพื้นฐานที่ถูกรับรองเอาไว้ในรัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายมีผลผูกพันโดยตรงต่อฝ่ายนิติบัญญัติฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ

³ มาตรา 20 ของกฎหมายพื้นฐานบัญญัติว่า

(1) สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีสหพันธ์รัฐประชาธิปไตยและเป็นสหพันธ์สังคมนิยม
(2) อำนาจอรัฐทั้งหลายมาจากประชาชน ประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจอรัฐผ่านการเลือกตั้ง และการออกเสียง โดยองค์กรของรัฐทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ เป็นผู้ใช้อำนาจอรัฐแทนประชาชน
(3) ฝ่ายนิติบัญญัติต้องผูกพันตนต่อระเบียบในทางรัฐธรรมนูญ ฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการต้องผูกพันตนเองต่อกฎหมาย

(4) ในกรณีที่ไม่มีหนทางอื่นใดที่จะช่วยเหลือได้ ที่ประชาชนชาวเยอรมันมีสิทธิในการต่อต้านบุคคลที่มีความพยายามในการทำลายระเบียบในทางรัฐธรรมนูญ

ตนเอง หรือแทนที่ระบอบการปกครองที่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชน ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า การกระทำหรือการใช้สิทธิของบุคคลใดบุคคลหนึ่งต้องมีลักษณะเป็นการ “มุ่งหมายไปในอนาคต” (zukunftsbezogen) เพื่อให้การกระทำของตนมีผลเป็นการทำลายหลักการพื้นฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตยต่อไป ดังนั้น ต้องมีข้อเท็จจริงว่า จากการพิจารณาการใช้สิทธิของบุคคลดังกล่าวนั้นสามารถคาดหมายได้อย่างชัดเจนว่าจะเป็นอันตรายอย่างแท้จริงต่อระบอบประชาธิปไตย คำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญให้ยึดหรือเสียสิทธิขั้นพื้นฐานนั้นจึงมีลักษณะเป็นการกระทำในเชิงป้องกัน และไม่ได้มีลักษณะเป็นการลงโทษแต่อย่างใด นอกจากนี้มีข้อสังเกตที่สำคัญอีกประการว่า การกระทำของบุคคลที่จะเป็นเหตุในการออกคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรานี้จะต้องไม่เป็นแต่เพียง “การกระทำที่มีลักษณะไม่สอดคล้อง” กับหลักการพื้นฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่การกระทำของบุคคลจะต้องมีลักษณะเป็น “การต่อสู้ขัดขวาง” (Kampf) โดยเป็นการกระทำที่มีลักษณะรุนแรงและมีเป้าหมายอย่างแท้จริงในการทำลายระบอบประชาธิปไตยด้วย

3. การยุบพรรคการเมือง

มาตรา 21 วรรค 1 กฎหมายพื้นฐาน บัญญัติว่า “พรรคการเมืองทั้งหลายมีส่วนร่วมในการก่อตั้งเจตจำนงทางการเมืองของประชาชน การก่อตั้งพรรคการเมืองย่อมทำได้โดยเสรี ระเบียบภายในของพรรคการเมืองจะต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตย พรรคการเมืองมีหน้าที่รายงานเกี่ยวกับที่มาของงบประมาณของพรรคและการใช้เงินงบประมาณของพรรค รวมถึงทรัพย์สินของพรรคให้สาธารณะได้ทราบ”

มาตรา 21 วรรค 2 กฎหมายพื้นฐาน บัญญัติว่า “พรรคการเมืองที่เมื่อพิจารณาจากเป้าหมายของพรรคหรือจากพฤติกรรมของสมาชิกพรรคการเมืองนั้น เป็นพรรคการเมืองที่มุ่งหมายในการทำลายหลักการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตยหรือเป็นอันตรายต่อสภาพของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ถือเป็นพรรคการเมืองที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ในเรื่องความไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพรรคการเมืองที่มีลักษณะดังกล่าวให้เป็นอำนาจในการชี้ขาดของศาลรัฐธรรมนูญ”

มาตรา 21 วรรค 3 กฎหมายพื้นฐาน บัญญัติว่า “รายละเอียดของการยุบพรรคการเมืองให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายระดับสหพันธ์”

4. การห้ามรวมกลุ่มที่มีลักษณะเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ

มาตรา 9 วรรค 2 กฎหมายพื้นฐานบัญญัติว่า “การรวมกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์หรือมีการกระทำของกลุ่มที่เป็นการละเมิดกฎหมายอาญา หรือมีลักษณะเป็นการขัดต่อระเบียบพื้นฐานในทางรัฐธรรมนูญ หรือขัดต่อข้อความคิดว่าด้วยการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนย่อมเป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ”

5. สิทธิในการต่อต้านการกระทำที่เป็นการล้มล้างหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ

มาตรา 20 (4) กฎหมายพื้นฐานบัญญัติว่า “ประชาชนชาวเยอรมันทุกคนย่อมมีสิทธิในการต่อต้านบุคคลทั้งหลายที่กระทำการกระทบต่อระเบียบพื้นฐานในทางรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่ไม่หนทางอื่นใดที่จะช่วยเหลือได้”

6. การกำหนดหน้าที่ในการกักต้อรัฐธรรมนูญในการใช้สิทธิขั้นพื้นฐาน

รัฐธรรมนูญเยอรมันบางมาตรากำหนดให้ผู้ทรงสิทธิขั้นพื้นฐานจะต้องมีหน้าที่ในการให้ความกักต้อรัฐธรรมนูญด้วย ซึ่งกรณีนี้ได้แก่กรณีของเสรีภาพทางวิชาการตามมาตรา 5 วรรค 3 กฎหมายพื้นฐาน ซึ่งบัญญัติว่า “ศิลปะและวิชาการ การวิจัยและการสอนย่อมเป็นอิสระ เสรีภาพในการสอนย่อมไม่หลุดพ้นต่อหน้าที่ในการให้ความกักต้อรัฐธรรมนูญ”

มาตรา 5 วรรค 3 ของกฎหมายพื้นฐานเป็นตัวอย่างของความพยายามของผู้ร่างกฎหมายพื้นฐานอีกประการหนึ่ง ที่จะสอดแทรกหลักประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ เอาไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยถือว่าบทบัญญัติในลักษณะดังกล่าวเป็นการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานหรือสิทธิตามรัฐธรรมนูญโดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเองโดยตรง ทั้งนี้ บทบัญญัติมาตรา 5 กฎหมายพื้นฐานรับรองว่า เสรีภาพทางวิชาการซึ่งหมายถึงเสรีภาพในการสอนและการวิจัยนั้นย่อมเป็นอิสระ โดยที่มาตรา 5 วรรค 3 ดังกล่าวไม่ได้กำหนดให้ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถตรากฎหมายขึ้นเพื่อจำกัดเสรีภาพในประการดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตาม ผู้ร่างรัฐธรรมนูญกำหนดให้ผู้ทรงเสรีภาพทางวิชาการ ซึ่งได้แก่อาจารย์มหาวิทยาลัยรวมถึงนักวิชาการทั้งหลายจะต้องใช้เสรีภาพในการวิจัยและการสอนของตนให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ในทางวิชาการเรียกข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญในลักษณะดังกล่าวว่า “ข้อกำหนดความกักต้อรัฐธรรมนูญ” (Treueklause) เพื่อผูกพันผู้ทรงสิทธิขั้นพื้นฐานทั้งหลายไว้กับหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผู้ทรงเสรีภาพทางวิชาการจะใช้เสรีภาพทางวิชาการของตนไปในลักษณะที่ขัดรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะกับหลักการพื้นฐานทางรัฐธรรมนูญ เช่น หลักการเป็นสาธารณรัฐ หลักนิติรัฐ หลักการปกครองโดยกฎหมาย รวมถึงหลักการพื้นฐานทั้งหลายที่ถูกกำหนดเอาไว้ในมาตรา 20 วรรค 1 ถึง 3 ของกฎหมายพื้นฐานไม่ได้

7. การจำกัดสิทธิในการรักษาความลับของจดหมาย ไปรษณีย์ รวมถึงการติดต่อทางไกล

มาตรา 10 วรรค 2 กฎหมายพื้นฐานบัญญัติว่า “การจำกัดสิทธิในการรักษาความลับของจดหมาย ไปรษณีย์ รวมถึงการติดต่อทางไกล นั้น ให้ทำได้เฉพาะที่มีกฎหมายให้อำนาจไว้เป็นการเฉพาะ ในกรณีที่มีกฎหมายเช่นว่านั้นมีวัตถุประสงค์ในการปกป้องระเบียบพื้นฐานการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตย หรือความปลอดภัยของสหพันธรัฐและมลรัฐ กฎหมายอาจกำหนดต่อไปได้ว่าการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวให้ทำได้โดยไม่ ต้องแจ้งบุคคลที่อาจได้รับผลกระทบก่อน และอาจให้มีองค์กรที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบการใช้อำนาจดังกล่าวของรัฐได้ต่อไป”

8. การจำกัดเสรีภาพในการย้ายถิ่นที่อยู่หรือเสรีภาพในการเดินทาง

มาตรา 11 วรรค 2 กฎหมายพื้นฐานบัญญัติว่า “การจำกัดเสรีภาพในการย้ายถิ่นที่อยู่สามารถทำได้เฉพาะเมื่อมีกฎหมายเฉพาะให้อำนาจไว้เป็นการชัดแจ้งเท่านั้น และการจำกัดเสรีภาพเช่นว่านั้นให้ทำได้เฉพาะกรณีที่น่าจำเป็นเพื่อเป็นการปกป้องระเบียบพื้นฐานการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตยของทั้งสหพันธรัฐและมลรัฐ และเพื่อเป็นการต่อสู้กับโรคระบาด หายนะภัยหรือเหตุร้ายแรงทั้งหลาย รวมถึงเพื่อเป็นการคุ้มครองเยาวชนหรือป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดอาญา”

9. สิทธิในการป้องกันภัยอันตรายที่จะเกิดกับสหพันธรัฐและมลรัฐทั้งหลาย ในสถานการณ์ฉุกเฉิน

มาตรา 91 กฎหมายพื้นฐานบัญญัติว่า “เพื่อป้องกันอันตรายที่มีมาเป็นการข่มขู่ต่อสถานภาพของรัฐหรือต่อระเบียบพื้นฐานการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตยของสหพันธรัฐหรือมลรัฐ มลรัฐใดมลรัฐหนึ่งอาจร้องขอคำสั่งตำรวจไปยังมลรัฐอื่น ๆ หรือร้องขอคำสั่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองจากหน่วยงานทางปกครองอื่น ๆ ทั้งหลายหรือจากหน่วยงานทางด้านการคุ้มครองชายแดนให้เข้ามาช่วยเหลือต่อต้านเหตุการณดังกล่าว

ในกรณีที่มีมลรัฐใดมลรัฐหนึ่งที่ได้รับอันตรายที่มีมาในลักษณะข่มขู่ และมลรัฐนั้นไม่อาจต่อสู้หรือไม่อยู่ในภาวะที่พร้อมที่จะต่อสู้ป้องกันตนเอง รัฐบาลสหพันธรัฐอาจมีคำสั่งให้กำลังตำรวจในมลรัฐนั้น หรือกำลังตำรวจในมลรัฐอื่น ๆ รวมถึงเจ้าหน้าทีด้านการรักษาแนวชายแดนให้เข้ามาช่วยเหลือต่อต้านเหตุดังกล่าวได้ ในกรณีที่ภัยอันตรายเช่นนั้นผ่านพ้นไปแล้ว วุฒิสภาอาจมีมติขอยกเลิกคำสั่งข้างต้นของรัฐบาลสหพันธรัฐได้ ในกรณีที่อันตรายเช่นนั้นเกิดขึ้นในพื้นที่ของหลายมลรัฐพร้อม ๆ กัน รัฐบาลสหพันธรัฐอาจออกคำสั่งในกรณีที่จำเป็นให้รัฐบาลมลรัฐทั้งหลายดำเนินการเพื่อป้องกันอันตรายที่กล่าวข้างต้นนั้นได้”

10. สิทธิในการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญว่าตุลาการดำเนินการที่ขัดต่อ ระเบียบพื้นฐานในทางรัฐธรรมนูญ

มาตรา 98 (2) กฎหมายพื้นฐานบัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้พิพากษาระดับ สหพันธรัฐกระทำกรอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งในระหว่างปฏิบัติหน้าที่และนอกเหนือการปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานของกฎหมายพื้นฐาน หรือขัดต่อระเบียบพื้นฐานในทางรัฐธรรมนูญ ของมลรัฐใดมลรัฐหนึ่ง เสียข้งมากสองในสามของสภาผู้แทนราษฎรอาจยื่นเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้มีการโยกย้ายผู้พิพากษาท่านดังกล่าวหรือให้ผู้พิพากษาดังกล่าวพ้นจากหน้าที่ และในกรณีที่การกระทำดังกล่าวเกิดจากความจงใจ ศาลอาจตัดสินไล่ผู้พิพากษาดังกล่าวออกจากราชการได้”

พัฒนาการของศาลรัฐธรรมนูญ

พัฒนาการของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย (Constitutional Review) เป็นผลผลิตของระบบเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic System) ของรัฐสมัยใหม่ที่อยู่บนพื้นฐานของหลักนิติธรรม หลักการแบ่งแยกอำนาจและหลักการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ระบบเสรีประชาธิปไตยดังกล่าวมีพันธกิจสำคัญประกอบด้วย 2 ประการ คือ ประการแรก การพิทักษ์รัฐธรรมนูญด้วยกระบวนการประชาธิปไตยของการกระทำทางนิติบัญญัติ การกระทำทางบริหารและการกระทำทางตุลาการขององค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตย และประการที่สองการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐของหน่วยงานของรัฐ ดังนั้น ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีบทบาทสำคัญในการปกป้องคุ้มครองหลักการของรัฐเสรีประชาธิปไตย ทั้งนี้ รูปแบบขององค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายย่อมขึ้นอยู่กับระบบกฎหมายภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ และพัฒนาการความเป็นประชาธิปไตยของแต่ละรัฐนั้น ๆ เป็นสำคัญ

สำหรับองค์กรที่ทำหน้าที่พิทักษ์รัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศมีลักษณะแตกต่างกัน เนื่องจากความแตกต่างด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา สภาพการเมือง การปกครอง วัฒนธรรมทางการเมืองและสังคมของแต่ละประเทศเหล่านั้น แต่อย่างไรก็ดี หากวิเคราะห์รูปแบบขององค์กรที่ทำหน้าที่พิทักษ์รัฐธรรมนูญหรือตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายในสากลแล้ว สามารถแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ ดังนี้ (ปัญญา อุคชาชน, 2566 : 41-46)

1. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นศาลยุติธรรม ส่วนใหญ่มีปรากฏในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย แบบ Common Law และใช้ระบบศาลเดี่ยวโดยรัฐธรรมนูญบัญญัติให้ศาลสูงสุดหรือศาลฎีกา นอกจากมีหน้าที่และอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาแล้วยังทำหน้าที่พิทักษ์รัฐธรรมนูญโดยการตีความรัฐธรรมนูญ อีกด้วย ดังปรากฏกรณีศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาตีความรัฐธรรมนูญกรณีคดี Marbury v. Madison ค.ศ. 1803 เป็นต้น สำหรับประเทศที่รัฐธรรมนูญบัญญัติโดยใช้รูปแบบที่มีลักษณะเป็นศาลยุติธรรม เช่น U.S.A. Afghanistan, Argentina, Bahamas, Bangladesh, Bhutan, Brazil, Canada, Cuba, Denmark, El Salvador, Estonia, Ghana, Honduras, Iceland, India, Jamaica, Japan, Kenya, Malaysia, Monaco, Namibia, Nigeria, Pakistan, Paraguay, Philippines, Rwanda, Samoa, Singapore, Sweden, Trinidad and Tobago, Uganda, Uruguay, United Kingdom, Venezuela และ Zambia เป็นต้น ตัวอย่างศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา (The U.S. Supreme Court) ตามรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1787 มีลักษณะเป็นศาลสูงสุดที่ได้เริ่มพิจารณาพิพากษาในปี ค.ศ. 1789 ประกอบด้วยผู้พิพากษา 9 คน มาจากการเสนอแต่งตั้งโดยประธานาธิบดีภายใต้คำแนะนำและยินยอมจากวุฒิสภา ผู้พิพากษาศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา ไม่มีวาระดำรงตำแหน่งโดยให้ดำรงตำแหน่งได้ตลอดชีวิต ซึ่งถือว่าเป็นศาลเดี่ยวในบรรดาศาลทั้งหลายทั่วโลก โดยมีเหตุผลในความเป็นอิสระการพิจารณาพิพากษาของผู้พิพากษาดังนั้น จะเห็นได้ว่า ผู้พิพากษาศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาจึงมีที่มาจากฝ่ายบริหารภายใต้ความเห็นชอบของวุฒิสภา

2. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อพิจารณาจากลักษณะขององค์กรที่มีลักษณะพิเศษด้านโครงสร้างและพิจารณาจากหน้าที่และอำนาจที่เป็นภารกิจในการทำหน้าที่ที่มีความเป็นอิสระแล้ว รูปแบบองค์กรที่มีลักษณะเป็นศาลรัฐธรรมนูญจึงหมายถึง The Constitutional Court และ The Tribunal Council สำหรับประเทศที่รัฐธรรมนูญบัญญัติโดยใช้รูปแบบที่มีลักษณะเป็นศาลรัฐธรรมนูญ เช่น Austria, Angola, Armenia, Belgium, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Central African Republic, Chile, Croatia, Dominican Republic, Ecuador, Egypt, Georgia, Germany, Hungary, Indonesia, Italy, Jordan, Korea Republic, Latvia, Lithuania, Madagascar, Mongolia, Niger, Peru, Portugal, Romania, Russia, Serbia, South Africa, Syria, Thailand, Turkey, Tajikistan, Togo, Tunisia, Ukraine และ Uzbekistan เป็นต้น รูปแบบที่มีลักษณะเป็นศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว ส่วนใหญ่มีปรากฏในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law และระบบศาลคู่ ตัวอย่างศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐออสเตรีย (The Austrian Constitutional Court) ตามรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐออสเตรีย ค.ศ. 1920 ซึ่งได้ชื่อว่า ศาลรัฐธรรมนูญแห่งแรกของโลก โดยมีลักษณะเป็นศาลพิเศษ ปัจจุบัน ประกอบด้วยคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน 20 คน คือ ประธานศาลรัฐธรรมนูญ 1 คน รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ 1 คน

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 12 คน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรอง (Substitute member) หากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อีก 6 คน โดยมีที่มาจาก การคัดเลือกและแนะนำจากสภาผู้แทนราษฎร (Nationalrat) จำนวน 5 คน วุฒิสภา (Bundesrat) จำนวน 4 คน และจากรัฐบาลสหพันธ์ (The Federal Government) จำนวน 11 คน ทั้งนี้ สำหรับตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญและรองประธานศาลรัฐธรรมนูญต้องมาจากการคัดเลือกและแนะนำของรัฐบาลสหพันธ์เท่านั้น คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนได้รับการแต่งตั้งจากประธานาธิบดี ดังนั้น จะเห็นได้ว่า คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐออสเตรียจึงมีที่มาจาก 2 องค์กรคือ ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหาร

3. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นคณะกรรมการ เป็นรูปแบบที่มีลักษณะเป็นคณะกรรมการเรียกว่า คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ (Conseil Constitutionnel) โดยมีหน้าที่และอำนาจที่สำคัญเกี่ยวกับการวินิจฉัยข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นและการให้คำปรึกษาประมุขของรัฐ รวมทั้งการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย ดังปรากฏกรณีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสตีความกรณีคุณ ค่าของรัฐธรรมนูญ ในหลักความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย (The Constitutional value of principle of equality before the law) ค.ศ. 1973 และกรณีสถานะของพลเมือง Corsican people (The status of Corsican) ค.ศ. 1991 เป็นต้น สำหรับประเทศที่รัฐธรรมนูญบัญญัติโดยใช้รูปแบบที่มีลักษณะเป็นคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ เช่น France, Algeria, Burkina Faso, Cambodia, Chad, Djibouti, Lebanon, Morocco, Mozambique, และ Senegal เป็นต้น ตัวอย่างคณะตุลาการรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐฝรั่งเศส (Conseil constitutionnel) ตามรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐที่ 5 ค.ศ. 1958 โดยมีลักษณะเป็นคณะกรรมการที่มีจุดเชื่อมโยงกับประชาชนโดยตรง ประกอบด้วยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญอย่างน้อย 9 คน มีที่มาจาก 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรกมาโดยตำแหน่งจากอดีตประธานาธิบดี ทุกคนซึ่งถือว่ามาจากการเลือกตั้งของประชาชนดำรงตำแหน่งได้ตลอดชีวิต และลักษณะที่สองโดยกา รแต่งตั้งจากประธานาธิบดี จำนวน 3 คน ประธานสภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้งจำนวน 3 คน และประธานวุฒิสภาแต่งตั้ง จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 9 คน มีวาระดำรงตำแหน่ง 9 ปี เพียงวาระเดียว ทั้งนี้ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมาจากการแต่งตั้งจากประธานาธิบดีแห่ง สาธารณรัฐโดยในการประชุมคณะตุลาการรัฐธรรมนูญหากมีคะแนนเสียงในที่ประชุมเท่ากัน ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีสิทธิออกเสียงชี้ขาด ดังนั้น จะเห็นได้ว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐฝรั่งเศสจึงมีลักษณะเป็นลักษณะของคณะกรรมการที่ประธานในที่ประชุมสามารถออกเสียงชี้ขาดได้ และมีจุดเกาะเกี่ยวเชื่อมโยงกับประชาชนเพราะว่าตำแหน่งอดีตประธานาธิบดีมาจากการเลือกตั้งของประชาชน

4. รูปแบบที่มีลักษณะอื่น ๆ เป็นรูปแบบที่มีลักษณะอื่น ๆ ที่มีความแตกต่างจากรูปแบบทั้ง 3 ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยมีรูปแบบที่น่าสนใจ เช่น สภาพิทักษ์รัฐธรรมนูญ (The Guardian Council) ของสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน (The Islamic Republic of Iran) หรือ คณะกรรมาธิการสามัญประจำสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติ (The Standing Committee of the National People Congress) ของสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ (2563) ได้เสนอรายงานการ ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศาลรัฐธรรมนูญกับแนวคิดประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ (Sustainable Democracy)” ต่อสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อปี พ.ศ. 2563 มีสาระสำคัญโดยสรุปได้ว่า การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับ “หลักประชาธิปไตยที่ปกป้อง ตนเองได้” ในประเทศไทย พบว่า อาจแบ่งได้เป็น 2 ช่วง คือ (1) ช่วงก่อนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2540) ซึ่งไม่ได้พัฒนาในลักษณะของ ข้อความคิดในทางกฎหมาย หากแต่เป็นข้อความคิดทางการเมือง แต่ต่อมาหลังจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 เริ่มพัฒนาเป็นแนวคิดทางกฎหมาย โดยถือว่เป็นข้อจำกัดของการใช้สิทธิและเสรีภาพของ บุคคลที่จะใช้ให้เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญมิได้ แนวคิดดังกล่าว ได้รับการบัญญัติสืบต่อมาจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2534) ก่อนที่จะมี การปฏิรูปการเมืองครั้งที่ 1 โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2540) (2) ช่วงหลัง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2540) เป็นช่วงพัฒนาการที่บัญญัติข้อห้ามการใช้ สิทธิและเสรีภาพไม่ให้เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ และบัญญัติรับรองสิทธิในการต่อต้านโดยสันติวิธีซึ่ง การกระทำใด ๆ ที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตาม วิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และมีการพัฒนาองค์ระบอบในการปกป้องคุ้มครองรัฐธรรมนูญโดยมีการ นำแนวความคิดเรื่องศาลรัฐธรรมนูญตามแนวของประเทศเยอรมนีเข้ามาเป็นครั้งแรก

หลักการสำคัญของระ บอบที่พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) ปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับถาวร 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2475 มีสาระสำคัญคือ อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวสยาม พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นแต่โดย บทบัญญัติรัฐธรรมนูญนี้ อย่างไรก็ตาม ต่อ มาระบอบการปกครองนี้ได้คลี่คลายกลายมาเป็นการ ปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข กล่าวคือ มีการให้ความสำคัญกับ พระราชสถานะอันพิเศษของพระมหากษัตริย์ แตกต่างไปจากระบอบที่พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้ รัฐธรรมนูญของยุโรป อีกทั้งมีลักษณะเป็นรัฐธรรมนูญ ของไทยที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร มีลักษณะ ที่มาจากสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยที่มีทศพิธราชธรรม นิตราษประเพณี อำนาจเช่นนี้เป็น วัฒนธรรมอำนาจของไทยที่มีมาแต่โบราณ เป็น Moral Authority เป็นศูนย์กลางของความยุติธรรม ศีลธรรม ความดีงามเป็นศูนย์กลางของการรวมพลังของประชาชนชาวไทย

สำหรับการนำ “หลักประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้” มาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของ ไทย เริ่มตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2540) โดยปรากฏอยู่ใน มาตรา 63 ซึ่งเป็นมาตรการและกลไกในการ “จำกัด” การใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชนเพื่อล้มล้างการปกครอง หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่กำหนดไว้ใน รัฐธรรมนูญและมาตรา 65 ซึ่งบัญญัติถึงสิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญของประชาชนจากการล้มล้างการ ปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือใช้กำลังเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ ในการปกครองโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญ ยังได้วางกรอบในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไว้ในมาตรา 313 (1) วรรคสอง ห้ามเสนอญัตติขอ แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐ ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2560) ก็ได้บัญญัติรับรองหลักประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ไว้ในลักษณะเดียวกัน

หลังจากที่ได้ศึกษาถึงที่มาของข้อ อ ความคิดว่าด้วยหลักประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ ทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย รวมถึงปัญหาและอุปสรรคของการปรับใช้หลักการดังกล่าวใน ทั้งสองระบบกฎหมายแล้วนั้น พบปัญหาที่สำคัญรวม 6 ประการ ดังนี้ (บรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ , 2563 : 369 – 371)

1. ปัญหาความไม่ชัดเจนของหลักการพื้นฐานหรือคุณค่าพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลต่อการใช้การตีความรัฐธรรมนูญ รวมถึงส่งผลต่อการกำหนดหน้าที่ในการพิทักษ์รัฐธรรมนูญให้ศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรของรัฐทั้งหลายด้วย กล่าวให้แคบที่สุด ทั้งในทางวิชาการและในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจะต้องให้ความหมายและขอบเขตที่ชัดเจนของคำว่า “หลักการพื้นฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ” และการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย รวมถึงการพิพากษาคดีตามกฎหมายจะต้องมีเป้าหมายเพื่อการพิทักษ์หลักการ พื้นฐานดังกล่าว หรือจะต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานดังกล่าวด้วย และในกรณีที่มีคุณค่าอื่นใดที่มาปะทะหรือขัดแย้งกับหลักการพิทักษ์รัฐธรรมนูญและระบอบประชาธิปไตย องค์กรของรัฐทั้งหลายโดยเฉพาะศาลรัฐธรรมนูญจะต้องทำการชั่งน้ำหนักว่าหลักการใดที่มีคุณค่าสูงสุด และตีความรัฐธรรมนูญและกฎหมายให้สอดคล้องกับคุณค่าสูงสุดดังกล่าว

2. ปัญหาความไม่ชัดเจนของกลไกในการพิทักษ์รัฐธรรมนูญและระบอบประชาธิปไตย ในการกำหนดกลไกการใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรของรัฐอื่น ๆ นั้น จะต้องมีความชัดเจนว่าสามารถใช้อำนาจได้ในขอบเขตเพียงใด รวมถึง มีเงื่อนไขก่อนการตัดสินใจใช้อำนาจที่ชัดเจนอย่างไรบ้าง เช่น การกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการยุบพรรคการเมืองที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญนั้น จะต้องระบุไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองให้มีความชัดเจนว่า กรณีใดบ้างที่ศาลรัฐธรรมนูญมี อำนาจในการชี้ขาดและกำหนดผลให้มีการยุบพรรคการเมือง ทั้งนี้ในการกำหนดกลไกดังกล่าวจะต้องทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนด้วยว่า ศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรของรัฐทั้งหลายมีอำนาจจำกัด และอาจตัดสินใจยุบพรรคการเมืองซึ่งเป็นการกระทบเสรีภาพของพรรคการเมืองอย่างมากนั้น ได้เฉพาะเมื่อ อกเกิดกรณีที่เข้าเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดให้อำนาจตนเองไว้โดยชัดแจ้งเท่านั้น ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า เพื่อให้การตัดสินใจยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญมีความชอบธรรมทางรัฐธรรมนูญ ความชอบธรรมทางการเมือง รวมทั้งความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยนั้น กลไกที่มอบอำนาจให้แก่ศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมืองนั้น ควรถูกกำหนดเอาไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นการชัดแจ้งเท่านั้น นอกจากนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองไม่ควรมีข้อความที่ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมืองที่กว้างหรือมากไปกว่าที่ถูกกำหนดเอาไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาความชอบธรรมในทางรัฐธรรมนูญและในทางการเมืองของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เหตุในการยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 สามารถแยกออกได้เป็น 2 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ 1. กลุ่มที่เป็นการตอบโต้การกระทำที่ เป็นอันตรายต่อหลักการพื้นฐาน

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขโดยตรง 2. กลุ่มที่เป็นการตอบโต้การดำเนินการของพรรคการเมืองที่มีลักษณะขัดต่อกฎหมายเลือกตั้ง ซึ่งเป็นเรื่องในทางเทคนิค รวมถึงการให้อำนาจฝ่ายนิติบัญญัติไปตรากฎหมายเพิ่มเติม ว่า จะกำหนดให้มีการยุบพรรคการเมืองจากเหตุอื่น ๆ ได้ด้วย

3. ปัญหาการใช้การตีความรัฐธรรมนูญและกฎหมายของศาลรัฐธรรมนูญ

เมื่อพิจารณาจากแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแล้วจะพบปัญหาพื้นฐานว่า ศาลรัฐธรรมนูญมีแนวโน้มที่จะตีความอำนาจในการยุบพรรคการเมืองของตนให้กว้างขวางออกไปกว่าที่ควรจะเป็น ซึ่งเป็นปัญหาโดยตรงที่ทำให้พรรคการเมืองทั้งหลายถูกยุบได้ง่ายดายเกินไป และเป็นการกระทบต่อการใช้เสรีภาพทางการเมืองของประชาชนและพรรคการเมืองโดยตรง ทั้งนี้ปัญหาที่พบในการใช้และการตีความกฎหมายของศาลรัฐธรรมนูญได้แก่ การที่ศาลรัฐธรรมนูญมักนำเหตุในการยุบพรรคการเมือง 2 ประการมาใช้ปะปนกันไป ได้แก่ การตอบโต้การกระทำที่เป็นการกระทบหลักการพื้นฐานการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตยโดยตรง กับการกระทำที่เป็นเพียงการขัดต่อกฎหมายเลือกตั้ง

4. ปัญหาเกี่ยวกับหน่วยหน่วยงานพิทักษ์รัฐธรรมนูญ

ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มีการจัดหน่วยหน่วยงานพิทักษ์รัฐธรรมนูญขึ้นมา โดยให้มีสถานะเป็นหน่วยงานของรัฐฝ่ายบริหารอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อทำหน้าที่ในการสืบหาข่าวเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญและระบอบประชาธิปไตย และเพื่อส่งต่อข้อมูลข่าวสารในเรื่องดังกล่าวไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป ผู้วิจัยเห็นว่าการนำรูปแบบดังกล่าวมาใช้ในประเทศไทยน่าจะก่อให้เกิดปัญหาหลายประการด้วยกัน เพราะในระบบดังกล่าว มีความยากลำบากเป็นอย่างยิ่งที่จะควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจขององค์กรพิทักษ์รัฐธรรมนูญว่าได้ดำเนินการในลักษณะที่เป็นการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและพรรคการเมืองหรือไม่ และในภาวะที่ความเป็นนิติรัฐยังไม่ถูกสถาปนาขึ้นอย่างแท้จริงในประเทศไทย การนำกลไกดังกล่าวมาใช้ อาจกลายมาเป็นเครื่องมือของฝ่ายการเมืองที่จะใช้เป็นอาวุธทำลายพรรคการเมืองอื่น ๆ ได้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า องค์กรที่ควรมีบทบาทหลักในการพิทักษ์รัฐธรรมนูญและระบอบประชาธิปไตย ยังคงเป็นศาลรัฐธรรมนูญ แม้ว่าจะเป็นการกระทำหน้าที่ในเชิงรับก็ตาม

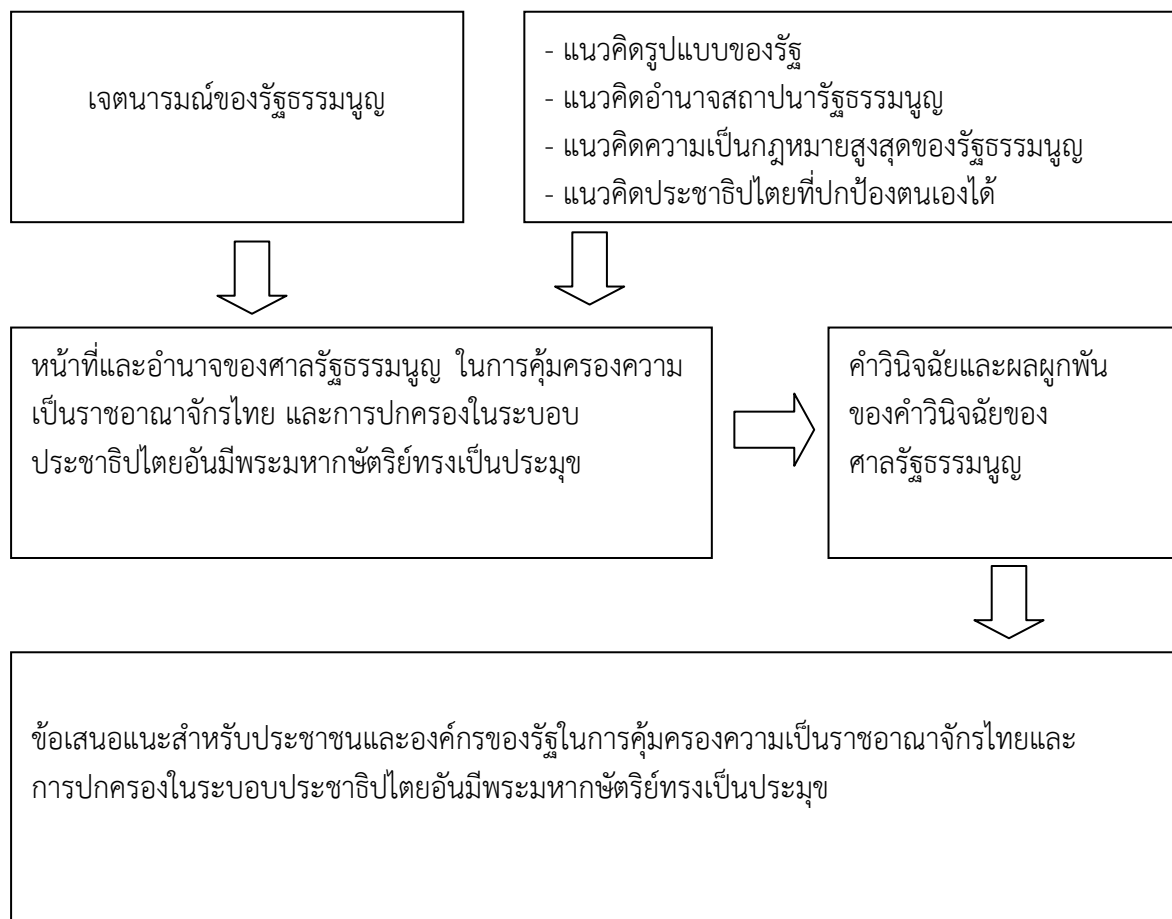
5. ปัญหาการรักษาความมั่นคงของรัฐธรรมนูญกับแนวคิดในการแก้ไข

เพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและการแสดงเจตจำนงในการเข้าชื่อเพื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ การที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไว้อย่างจำกัด และกำหนดให้สาระสำคัญบางประการมีอาจถือเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หรืออีกนัยหนึ่งคือการที่รัฐธรรมนูญได้สร้างกลไกในการคุ้มครองความมั่นคงของรัฐธรรมนูญตามหลักการเรื่องประชาธิปไตยปกป้องตนเองเช่นกัน ดังนั้นในกรณีที่มีการปลุกระดมมวลชนทั้งในฐานะบุคคล กลุ่มบุคคล หรือพรรคการเมืองให้มีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ เช่นนี้เห็นว่าเป็นการกระทำที่มุ่งต่อสถานะของรัฐธรรมนูญ อันหมายความว่า มิได้มุ่งหมายให้มีการแก้ไขตามครรลองแห่งบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ แต่เป็นการริเริ่มให้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญใหม่ซึ่งไม่ได้มีบทบัญญัติใดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยรองรับไว้ให้กระทำได้ เช่นนี้กรณีจึงมีข้อพิจารณาว่า การกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ หรือเป็นการล้มล้างคุณค่าของรัฐธรรมนูญหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตามที่ผ่านมาศาลรัฐธรรมนูญยังไม่มีแนวคำวินิจฉัยในประเด็นนี้

6. ปัญหาความไม่ชัดเจนของกลไกตามหลักประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ที่ปรากฏอยู่ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับปี พ .ศ. 2560 กับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและพรรคการเมือง เป็นที่น่าสังเกตว่า “มาตรการยุบพรรคการเมือง ” ซึ่งเป็นมาตรการหรือدابที่มีความสำคัญที่สุดของหลักประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้กลับไม่ได้รับการบัญญัติไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับปี พ .ศ. 2560 โดยตรง แต่กลับไปปรากฏอยู่ในมาตรา 92 ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ซึ่งพบว่า กฎหมายได้กำหนดอำนาจในการยุบพรรคการเมืองกว้างไปกว่าเป้าหมายของหลักประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ กล่าวคือ ได้กำหนดให้ทั้งการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองและระบอบประชาธิปไตย รวมถึงการกระทำที่ไม่ได้ซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีทางที่ไม่เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย และการกระทำอื่น ๆ ที่เป็นแต่เพียงการกระทำผิดหรือขัดต่อกฎหมายเลือกตั้งนั้น เป็นเหตุในการยุบพรรคการเมืองทั้งสิ้น ซึ่งการใช้กลไกตามกฎหมายดังกล่าวนี้ อาจมีผลเป็นการทำลายเสรีภาพของพรรคการเมืองในการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเจตจำนงทางการเมืองร่วมกับประชาชน

กรอบแนวคิดของการวิจัย

แผนภาพที่ 2 – 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

สรุป

ประเทศที่มีรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษร ถือว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดตามหลักความสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (The Supremacy of the Constitution) กรณีประเทศไทยมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเพื่อรับรองสถานะความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญไว้ เช่น มาตรา 5 วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ หรือ อการกระทำใด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติหรือการกระทำนั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้ ” และรัฐธรรมนูญยังได้กำหนดให้ประเทศไทย มีรูปแบบของรัฐเป็นรัฐเดี่ยว และมีรูปแบบการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

อิทธิพลแนวความคิด “ประชาธิปไตยที่ปก ปองตนเองได้ ” ที่รัฐเสรีประชาธิปไตย จำเป็นต้องมีกลไกป้องกันตนเองจากภัยคุกคามที่จะทำให้รัฐมีรูปแบบการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย หรือเป็นประชาธิปไตยน้อยลง เนื่องจากประชาธิปไตยมีโอกาสทำลาย ยตัวเอง โดยให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในการพิทักษ์ระบอบประชาธิปไตย หรือการพิทักษ์รัฐธรรมนูญ นั้น มีแม่แบบมาจากกฎหมายพื้นฐานแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งมีประสบการณ์อันเลวร้ายจากรัฐธรรมนูญในสมัยสาธารณรัฐไวมาร์ที่ระบอบนาซีได้เถลิงอำนาจโดยอาศัยกลไกตามรัฐธรรมนูญและตามระบอบประชาธิปไตยเพื่อทำลายแก่นของรัฐธรรมนูญเองอันเป็นสาระสำคัญของระบอบประชาธิปไตย สำหรับประเทศไทย อิทธิพลแนวความคิด นี้ ปรากฏตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และยังคงอยู่จนถึงปัจจุบันตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญ มีอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำ ที่เป็น การล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการตรวจสอบ ไม่ให้มี การเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือ เปลี่ยนแปลงรูปของรัฐ

บทที่ 3

หน้าที่และอำนาจ วิธีพิจารณาคดี สภาพบังคับและผลผูกพัน ของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ

1. วินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมาย และกฎหมายที่ประกาศใช้บังคับแล้ว

1.1 การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 132 ประกอบมาตรา 148)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 130 บัญญัติให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ จำนวน 10 ฉบับ คือ (1) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (2) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา (3) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง (4) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง (5) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน (6) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (7) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน (8) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ (9) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และ (10) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 132 ได้บัญญัติให้กระทำเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติ และให้รัฐสภาส่งร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญไปยังศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ความเห็นภายใน 15 วัน นับแต่วันที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าว ซึ่งหากศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้อง แล้วแต่กรณี ข้อทักท้วงภายใน 10 วัน นับแต่วันที่ได้รับร่างดังกล่าว ก็ให้รัฐสภาดำเนินการต่อไป แต่หากศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องเห็นว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบดังกล่าวมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ก็ให้เสนอความเห็นนั้นไปยังรัฐสภาและให้รัฐสภาประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมตามข้อเสนอของศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องตามที่เห็นสมควรได้ โดยให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับความเห็นดังกล่าว และเมื่อดำเนินการเสร็จแล้ว ให้รัฐสภาดำเนินการต่อไป

อย่างไรก็ดี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 132 ประกอบมาตรา 148 บัญญัติว่า ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำร่างพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญ ใดขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกันมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ให้เสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา หรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณี แล้วให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับความเห็นดังกล่าวส่งความเห็นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย และแจ้งให้นายกรัฐมนตรีทราบ โดยไม่ชักช้า หรือในกรณีที่นายกรัฐมนตรี เห็นว่า ร่างพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญก็ให้ส่งความเห็นเช่นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย และแจ้งให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภาทราบโดยไม่ชักช้า

1.2 การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่าง

พระราชบัญญัติ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 148)

ร่างพระราชบัญญัติใดที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย ถ้าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกัน มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา เห็นว่า ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ให้เสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา หรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณี แล้วให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับความเห็นดังกล่าวส่งความเห็นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย และแจ้งให้นายกรัฐมนตรีทราบโดยไม่ชักช้า หรือนายกรัฐมนตรีเห็นว่า ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ให้ส่งความเห็นเช่นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย และแจ้งให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภาทราบโดยไม่ชักช้า

ในระหว่างการพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ นายกรัฐมนตรีจะนำร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยมิได้ ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และชี้แจงความเห็นดังกล่าวเป็นสาระสำคัญ ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันตกไป

ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแต่ไม่เป็นสาระสำคัญ ให้ข้อความที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนั้นเป็นอันตกไป และร่างพระราชบัญญัตินั้นยังคงสามารถประกาศใช้บังคับได้

1.3. การพิจารณาวินิจฉัยร่างข้อบังคับการประชุมของฝ่ายนิติบัญญัติ ไม่ให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 149)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 149 บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยความชอบรัฐธรรมนูญขอ ร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ร่างข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา และร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภาที่สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือรัฐสภา ได้ให้ความเห็นชอบแล้ว แต่ยังมีได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ว่ามีข้อขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ โดยผู้มีสิทธิเข้าชื่อเสนอความเห็นให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกันมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา เสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา หรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณี แล้วให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับความเห็นดังกล่าวส่งความเห็นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย

1.4 การพิจารณาวินิจฉัยร่างพระราชบัญญัติที่เสนอต่อรัฐสภา มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ หรือไม่ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 139)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติกระบวนการตราพระราชบัญญัติว่าต้องเริ่มต้นเสนอให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาก่อน เมื่อสภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบแล้ว ให้เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นต่อไปยังวุฒิสภาเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ อย่างไรก็ตามในขั้นตอนการพิจารณาของวุฒิสภา หากวุฒิสภาไม่เห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎรให้ถือว่าวุฒิสภาได้ยับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อนและส่งร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวคืนไปยังสภาผู้แทนราษฎร หรือหากวุฒิสภาแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัตินั้นแต่สภาผู้แทนราษฎรไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขและต่อมาได้มีการตั้งคณะกรรมการร่วมกันเพื่อพิจารณาแล้ว แต่สภาใดสภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วยกับร่างของคณะกรรมการร่วมกัน ในกรณีนี้ก็ถือว่าการยับยั้งร่างพระราชบัญญัติไว้ก่อนเช่นกัน และระหว่างที่มีการยับยั้งร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว สภาผู้แทนราษฎรจะยกขึ้นพิจารณาได้ก็ต่อเมื่อพ้นระยะเวลา 180 วัน เว้นแต่จะเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน สภาผู้แทนราษฎรสามารถยกขึ้นพิจารณาใหม่ได้ก็ต่อเมื่อพ้นระยะเวลา 10 วัน ดังนั้น ในระหว่างที่มีการยับยั้งร่างพระราชบัญญัติ ห้ามมิให้คณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสนอร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้

กรณีที่สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติที่เสนอหรือส่งให้พิจารณานั้น เป็นร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาส่งร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าเป็นร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันตกไป

1.5 การพิจารณาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับ แก้คดีใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 212)

การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก้คดีตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 212 บัญญัติไว้ จะต้องเป็นกรณีที่มีคดีเกิดขึ้นในศาลก่อน ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในศาลยุติธรรม ศาลปกครอง หรือศาลทหาร และไม่ว่าคดีนั้นจะอยู่ระหว่างการพิจารณาในศาลใดก็ตาม หากศาลเห็นเองหรือคู่ความ (โจทก์หรือจำเลย) หรือคู่กรณี (ผู้ฟ้องคดีหรือผู้ถูกฟ้องคดี) ในคดีนั้นโต้แย้งพร้อมด้วยเหตุผลว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก้คดีนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และยังไม่มีความวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินั้น ให้ศาลส่งความเห็นหรือคำโต้แย้งพร้อมด้วยเหตุผลดังกล่าวผ่านทางสำนักงานศาลยุติธรรม สำนักงานศาลปกครอง หรือกรมพระธรรมนูญ แล้วแต่กรณี เพื่อส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ซึ่งกรณีนี้ศาลที่ส่งความเห็นไปให้ศาลรัฐธรรมนูญยังสามารถพิจารณาคดีต่อไปได้ แต่ต้องให้รอการพิพากษาคดีไว้เป็นการชั่วคราวจนกว่าจะมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

นอกจากนี้ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ใช้ได้โดยคดีทั้งปวง แต่ไม่กระทบต่อคำพิพากษาของศาลอันถึงที่สุดแล้ว เว้นแต่ในคดีอาญาให้ถือว่าผู้ซึ่งเคยถูก ศาลพิพากษาว่ากระทำความผิดตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เป็นผู้ไม่เคยกระทำความผิดดังกล่าว หรือถ้าผู้นั้นยังรับโทษอยู่ก็ให้ปล่อยตัวไป แต่ทั้งนี้ไม่ก่อให้เกิดสิทธิที่จะเรียกร้องค่าชดเชยหรือค่าเสียหายใดๆ

สำหรับบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยหมายถึงกฎหมายระดับพระราชบัญญัติซึ่งตราขึ้นโดยองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติหรือรัฐสภา หรือกฎหมายที่ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติ เช่น พระราชกำหนดที่ได้รับการพิจารณาอนุมัติจากรัฐสภาแล้ว เป็นต้น

1.6 การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติ แห่งกฎหมายตามผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นผู้เสนอ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 231 (1))

การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญโดยผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นผู้เสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 231 (1) ไม่จำเป็นต้องเป็นคดีในศาลก่อน อย่างไรก็ตาม การเสนอเรื่องเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยโดยผู้ตรวจการแผ่นดินจะเป็นกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ผู้ตรวจการแผ่นดินอาจเสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ วิธีการในการดำเนินการดังกล่าวเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

สำหรับบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ผู้ตรวจการแผ่นดินจะเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณานั้น หมายถึง กฎหมายในระดับพระราชบัญญัติซึ่งตราขึ้นโดยองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติหรือรัฐสภา หรือกฎหมายที่ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติ เช่น พระราชกำหนดที่ได้รับการพิจารณาอนุมัติจากรัฐสภาแล้ว เป็นต้น

2. วินิจฉัยว่าหนังสือสัญญาใดต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาก่อนหรือไม่

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 178 ได้บัญญัติให้หนังสือสัญญาใดที่ประเทศไทยทำกับนานาประเทศหรือกับองค์การระหว่าง ประเทศต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา โดยหนังสือสัญญาดังกล่าว ได้แก่

- (1) หนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย
- (2) หนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงเขตพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมี สิทธิอธิปไตยหรือมีเขตอำนาจตามหนังสือสัญญาหรือกฎหมายระหว่างประเทศ
- (3) หนังสือสัญญาที่จะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามหนังสือสัญญา
- (4) หนังสือสัญญา อื่นที่อาจมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม หรือการค้า หรือการลงทุนของประเทศอย่างกว้างขวาง อันได้แก่ หนังสือสัญญาเกี่ยวกับการค้าเสรี เขตศุลกากรร่วม หรือการให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ หรือทำให้ประเทศต้องสูญเสียสิทธิในทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดหรือบางส่วน หรือหนังสือสัญญาอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในกรณีที่มีปัญหาว่า หนังสือสัญญาใดต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐ สภาก่อนหรือไม่ คณะรัฐมนตรีขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยก็ได้ โดยศาลรัฐธรรมนูญต้องวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำขอดังกล่าว

3. วินิจฉัยว่า การกระทำใดเป็นการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือไม่

รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 49 ว่าบุคคลใดจะใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระกษัตริย์ทรงเป็นประมุขมิได้ และหาก ผู้ใดทราบว่ามีกรกระทำดังกล่าว ย่อมมีสิทธิร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตาม หากอัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่รับดำเนินการตามที่ร้องขอ หรือไม่ดำเนินการภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำร้อง ผู้ร้องจะยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญก็ได้ ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวไม่กระทบต่อการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

4. วินิจฉัยเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 255 ได้บัญญัติให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่เป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ จะกระทำมิได้ นอกจากนี้ มาตรา 256 ได้บัญญัติไว้ด้วยว่า ในกรณีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมหมวด 1 บททั่วไป หมวด 2 พระมหากษัตริย์ หรือหมวด 15 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่หรืออำนาจของศาลหรือองค์กรอิสระ หรือเรื่องที่ทำให้ศาลหรือองค์กรอิสระไม่อาจปฏิบัติหน้าที่หรืออำนาจได้ก่อนดำเนิน การนำร่างรัฐธรรมนูญที่แก้ไขเพิ่มเติมขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระมหากษัตริย์เพื่อ

ทรงลงพระปรมาภิไธย จะต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติตามกฎหมายว่าด้วยการออกเสียงประชามติเสียก่อน ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญยังได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไว้อย่างชัดเจนด้วย

อย่างไรก็ดี ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะ นำความกราบบังคมทูล เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ที่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกัน มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา หรือของทั้งสองสภารวมกันแล้วแต่กรณี มีสิทธิเข้าชื่อกันเสนอความเห็นต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกหรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณี ว่าร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่ได้รับการลงมติเห็นชอบแล้วเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมที่เป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ หรือมีลักษณะที่เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมหมวด 1 บททั่วไป หมวด 2 พระมหากษัตริย์ หรือหมวด 15 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้าม ของผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่หรืออำนาจของศาลหรือองค์กรอิสระ หรือเรื่องที่ทำให้ศาลหรือองค์กรอิสระไม่อาจปฏิบัติหน้าที่หรืออำนาจได้และให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับเรื่องดังกล่าวส่งความเห็นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย และให้ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่อง โดยในระหว่างการพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ นายกรัฐมนตรีจะนำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยมิได้

5. วินิจฉัยเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพ หน้าที่ของรัฐ กรณีประชาชนใช้สิทธิฟ้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ

5.1 การพิจารณาวินิจฉัยกรณีที่ประชาชนหรือชุมชนฟ้องหน่วยงานของรัฐ เพื่อให้ได้รับประโยชน์ตามรัฐธรรมนูญ หมวด ๑๖ หน้าที่ของรัฐ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 51)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 5 หน้าที่ของรัฐ ได้บัญญัติให้รัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน และยังให้สิทธิประชาชนและชุมชนในการติดตามและเร่งรัดให้รัฐดำเนินการ รวมทั้งมีสิทธิฟ้องร้องหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดให้ประชาชนหรือชุมชนได้รับประโยชน์นั้น ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ กฎหมายบัญญัติ โดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 45 บัญญัติให้บุคคลหรือชุมชนซึ่งเป็นผู้ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการทำหน้าที่ของรัฐ ดังกล่าว และได้รับความเสียหายจากการไม่ปฏิบัติหน้าที่ของรัฐ หรือ การปฏิบัติหน้าที่ไม่ถูกต้องครบถ้วนหรือล่าช้าเกินสมควร ย่อมมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการ ดังต่อไปนี้

(1) บุคคลหรือชุมชนดังกล่าวได้ร้องขอให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการ และหน่วยงานของรัฐปฏิเสธที่จะดำเนินการ หรือไม่ดำเนินการภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ได้รับการร้องขอหรือปฏิบัติหน้าที่ไม่ถูกต้องและ บุคคลหรือชุมชนดังกล่าว ได้โต้แย้งการดำเนินการ หรือไม่ดำเนินการเป็นหนังสือต่อหน่วยงานนั้นภายใน 30 วันนับแต่วันที่ทราบหรือวันที่ได้รับแจ้งหรือถือว่าได้รับแจ้ง และ

(2) บุคคลหรือชุมชนดังกล่าวได้ยื่นคำร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดินว่าหน่วยงานของรัฐมิได้ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องครบถ้วน ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่มิหนังสือโต้แย้งการดำเนินการหรือไม่ดำเนินการ ในกรณีนี้ ผู้ตรวจการแผ่นดินอาจพิจารณาเห็นว่าหน่วยงานดังกล่าวได้ปฏิบัติตามหน้าที่แล้ว ก็ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินแจ้งให้บุคคลหรือชุมชน และหน่วยงานของรัฐ ทราบ แต่หากผู้ตรวจการแผ่นดินเห็นว่าหน่วยงานของรัฐยังมีได้ ปฏิบัติหน้าที่ ให้ถูกต้องครบถ้วน ก็ให้แจ้งให้คณะรัฐมนตรีทราบ

(3) ให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาความเห็นของผู้ตรวจการแผ่นดินและสั่งการตามที่เห็นสมควรเมื่อคณะรัฐมนตรีสั่งการเป็นประการใด ให้แจ้งบุคคลหรือชุมชนดังกล่าวทราบ ถ้าบุคคลหรือชุมชนเห็นว่าข้อสั่งการของคณะรัฐมนตรียังมีได้ปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วนตาม รัฐธรรมนูญ หมวด 5 หน้าที่ของรัฐ อาจยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยได้ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้ง

5.2 การพิจารณาวินิจฉัยกรณีที่ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้ร้องขอว่าการกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 213)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 213 ได้บัญญัติให้บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อมีคำวินิจฉัยว่าการกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อ รัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 46 ถึงมาตรา 48 โดยการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพ อันเกิดจากการกระทำของหน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือหน่วยงานซึ่งใช้อำนาจรัฐ และต้องมีใช่เป็นกรณีอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

- (1) การกระทำของรัฐบาล
- (2) รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญได้กำหนดกระบวนการร้องหรือผู้มีสิทธิขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยไว้เป็นการเฉพาะแล้ว
- (3) กฎหมายบัญญัติขั้นตอนและวิธีการไว้เป็นการเฉพาะ และยังมีได้ดำเนินการตามขั้นตอนหรือวิธีการนั้นครบถ้วน
- (4) เรื่องที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาพิพากษา คดีของศาลอื่น หรือเรื่องที่ศาลอื่นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดแล้ว
- (5) การกระทำของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจระหว่างศาลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 192
- (6) การกระทำที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม คณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง คณะกรรมการตุลาการทหาร รวมถึงการดำเนินการเกี่ยวกับวินัยทหาร

ทั้งนี้ บุคคลดังกล่าวจะต้องเป็นผู้ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพโดยตรงและได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย หรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้อันเนื่องมาจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพนั้น โดยจะต้องยื่นคำร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน ภายใน 90 วัน นับแต่

วันที่รู้หรือควรรู้ถึงการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพดังกล่าว เว้นแต่การละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพนั้นยังคงมีอยู่ก็ให้ยื่นคำร้องได้ทราบถึงการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพนั้นยังคงมีอยู่ โดยคำร้องต้องระบุการกระทำที่อ้างว่าเป็นการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของตนโดยตรงให้ชัดเจนว่าเป็นการกระทำใด และละเมิดต่อสิทธิหรือเสรีภาพของตนอย่างไร และเมื่อผู้ตรวจการแผ่นดินได้รับคำร้องดังกล่าวแล้ว ให้พิจารณายื่นคำร้องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญภายใน 60 วัน นับแต่วันที่รับคำร้องจากผู้ร้อง และแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ร้องทราบภายใน 10 วัน นับแต่วันที่ครบกำหนดเวลาดังกล่าว ในกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินไม่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ (ยุติเรื่อง) หรือไม่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญภายในกำหนดเวลา ผู้ร้องมีสิทธิยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ โดยผู้ร้องจะต้องยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ได้รับความเห็นของผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือ เมื่อพ้นกำหนดเวลา 60 วัน ที่ผู้ตรวจการแผ่นดินไม่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ นับแต่วันที่รับคำร้องจากผู้ร้อง

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 48 ยังบัญญัติให้ผู้ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้ ถ้าผู้นั้นเห็นว่า การละเมิดนั้นเป็นผลมาจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ก็ให้ยื่นคำร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน และให้ผู้ตรวจการแผ่นดินยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญพร้อมด้วยความเห็นภายใน 60 วัน นับแต่วันที่รับคำร้องจากผู้ร้อง และให้แจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ร้องทราบภายใน 10 วันนับแต่วันที่ครบกำหนดเวลาดังกล่าว ในกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินไม่ยื่นคำร้อง หรือไม่ยื่นคำร้องภายใน 60 วันนับแต่วันที่รับคำร้องจากผู้ร้อง ผู้ถูกละเมิดมีสิทธิยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ โดยคำร้องต้องระบุการกระทำที่อ้างว่าเป็นการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของตนโดยตรงให้ชัดเจนว่าเป็นการกระทำใด และละเมิดต่อสิทธิหรือเสรีภาพของตนอย่างไร

6. วินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรอิสระ

รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรอิสระด้วย ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 12 ได้บัญญัติให้มี “องค์กรอิสระ” ซึ่งเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นให้มีความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต เทียงธรรม ปราศจากอคติในการใช้ดุลพินิจ และเป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจดังกล่าวจะต้องเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว และกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นกับ องค์กรใดก็ให้ องค์กร นั้นเป็นผู้มีสิทธิยื่นหนังสือขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัย แต่ถ้าเป็นกรณีที่เป็นปัญหาโต้แย้งระหว่าง องค์กร ก็ให้องค์กรที่เกี่ยวข้องมีสิทธิยื่นหนังสือ เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย

**7. วินิจฉัยว่า การตราพระราชกำหนดของคณะรัฐมนตรีไปเป็นไปตาม
เจตนารมณ์ที่รัฐธรรมนูญกำหนด เพื่อประโยชน์ในอันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ
ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือป้องกันภัย
พิบัติสาธารณะ หรือไม่**

การตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัตินั้น รัฐธรรมนูญ แห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 172 ได้บัญญัติเจตนารมณ์ไว้ว่าจะต้องเป็นการตราขึ้นเพื่อ
ประโยชน์ในอันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงในทาง
เศรษฐกิจของประเทศ หรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ

อย่างไรก็ดี การตราพระราชกำหนดให้กระทำได้เฉพาะเมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นว่าเป็น
กรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนอันมิอาจหลีกเลี่ยงได้

เมื่อพระราชกำหนดมีผลใช้บังคับแล้ว รัฐธรรมนูญบัญญัติให้คณะรัฐมนตรีจะต้อง
เสนอพระราชกำหนดนั้นต่อรัฐสภา เพื่อให้รัฐสภาอนุมัติหรือไม่อนุมัติพระราชกำหนดนั้นต่อไป และใน
ระหว่างที่สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภายังไม่ได้อนุมัติพระราชกำหนดนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
หรือวุฒิสภา จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภามีสิทธิ
เข้าชื่อเสนอความเห็นต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่า พระราชกำหนดนั้นไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์
ว่าเป็นการตราขึ้นเพื่อประโยชน์ในอันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ
ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ และให้ประธานสภานั้นส่ง
ความเห็นไปยังศาลรัฐธรรมนูญภายใน 3 วันนับแต่วันที่ได้รับความเห็นเพื่อพิจารณาวินิจฉัย และให้รอ
การพิจารณาพระราชกำหนดนั้นไว้ก่อนจนกว่าจะได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ทั้งนี้ ศาลรัฐธรรมนูญต้องมีคำวินิจฉัยภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ได้รับที่ปรึกษาเรื่อง
และให้แจ้งคำวินิจฉัยนั้นไปยังประธานแห่งสภาที่ส่งความเห็นนั้นมา ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย
ว่าพระราชกำหนดใดไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ดังกล่าว ให้พระราชกำหนดนั้นไม่มีผลใช้บังคับมาแต่ต้น

**8. วินิจฉัยว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา คณะกรรมการ
หรือคณะรัฐมนตรี กระทำเพื่อให้ตนเองมีส่วนร่วมไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมในการใช้
งบประมาณรายจ่าย หรือไม่**

รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 144 ได้บัญญัติ
มาตรการเพื่อตรวจสอบกระบวนการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี
งบประมาณ ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณ
รายจ่ายว่ามี การเสนอ การแปรญัตติ หรือการกระทำด้วยประการใดๆ ที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการ มีส่วนไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมในการใช้งบประมาณ
รายจ่ายหรือไม่ โดยให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบ
ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา สามารถเสนอความเห็นเพื่อ ให้ศาลรัฐธรรมนูญ
พิจารณาวินิจฉัย

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามีการกระทำที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ
ดังกล่าว ให้การเสนอ การแปรญัตติ หรือการกระทำดังกล่าวเป็นอันสิ้นผล และถ้าผู้กระทำการดังกล่าว

เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา ให้ผู้กระทำการนั้นสิ้นสุดสมาชิกภาพและให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้นั้น นับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัย แต่ถ้าผู้กระทำการดังกล่าวเป็น คณะรัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรีอนุมัติให้กระทำการ หรือรู้ว่ามีกระทำดังกล่าวแล้วแต่มิได้สั่งยับยั้ง ให้คณะรัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่ง ทั้งคณะ และให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของรัฐมนตรีที่พ้นจากตำแหน่งนั้น นับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัย และให้ผู้กระทำการดังกล่าวต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายนั้นคืนพร้อมด้วยดอกเบี้ย

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดจัดทำโครงการ หรืออนุมัติโครงการ หรือจัดสรรเงินงบประมาณโดยรู้ว่ามีกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว ถ้าเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นั้นได้บันทึกข้อโต้แย้งไว้เป็นหนังสือ หรือมีหนังสือแจ้งให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติทราบ ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นพ้นจากความรับผิดชอบ

ในกรณีที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้รับแจ้งเป็นหนังสือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รู้ว่ามีกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติดำเนินการสอบสวนในทางลับโดยพลัน และเมื่อสอบสวนแล้วเห็นว่า มีมูล ให้เสนอความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยเร็ว และให้ศาลรัฐธรรมนูญดำเนินการต่อไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ เช่นเดียวกันกับกรณีที่มาชิกของแต่ละสภาเข้าชื่อเสนอความเห็นข้างต้น กล่าวคือ ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามีกระทำที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติรัฐธรรมนูญดังกล่าว ให้ผู้กระทำการฝ่าฝืนสิ้นสุดสมาชิกภาพและให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้นั้นกรณีผู้กระทำการความผิดเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา ถ้าผู้กระทำการดังกล่าวเป็นคณะรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีอนุมัติให้กระทำการหรือรู้ว่ามีกระทำดังกล่าวแล้วแต่มิได้สั่งยับยั้ง ให้คณะรัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะและให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของรัฐมนตรีที่พ้นจากตำแหน่ง และให้ผู้กระทำการดังกล่าวต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายนั้นคืนพร้อมด้วย ดอกเบี้ย โดยการเรียกเงินคืนดังกล่าวให้กระทำภายใน 20 ปี นับแต่วันที่มีการจัดสรรงบประมาณนั้น

9. วินิจฉัยความเป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา หรือรัฐมนตรี สิ้นสุดลง หรือไม่

9.1 การพิจารณาวินิจฉัยการสิ้นสุดสมาชิกภาพหรือคุณสมบัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา (รัฐธรรมนูญ มาตรา 82)

9.1.1 กรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 82 ได้บัญญัติให้มีการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลงด้วยเหตุ ดังต่อไปนี้

- (1) ลาออก (มาตรา 101 (3))
- (2) ขาดคุณสมบัติของการมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(มาตรา97)
- (3) มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(มาตรา98)

(4) กระทบการอันเป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ (มาตรา 184 หรือ มาตรา 185)

(5) ลาออกจากพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก (มาตรา 101 (8))

(6) พ้นจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกตามมติของพรรคการเมืองนั้น ด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ของที่ประชุมร่วมของคณะกรรมการบริหารของพรรคการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองนั้น ในกรณีเช่นนี้ ถ้าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นมิได้เข้า เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นภายใน 30 วัน นับแต่วันที่พรรคการเมืองมีมติ ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันที่พ้น 30 วันดังกล่าว (มาตรา 101 (9))

(7) ขาดจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง แต่ในกรณีที่ขาดจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองเพราะมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นเป็นสมาชิก และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นไม่อาจเข้าเป็นสมาชิก ของพรรคการเมืองอื่นได้ภายใน 60 วัน นับแต่วันที่คำสั่งยุบพรรคการเมือง ในกรณีเช่นนี้ ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันถัดจากวันที่ครบกำหนด 60 วันนั้น (มาตรา 101 (10))

(8) ขาดประชุมเกินจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนวันประชุมในสมัยประชุมที่มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่า 120 วันโดยไม่ได้รับอนุญาตจากประธานสภาผู้แทนราษฎร (มาตรา 101 (12))

9.1.2 กรณีสมาชิกวุฒิสภา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 82 ได้บัญญัติให้มี การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลงด้วยเหตุดังต่อไปนี้

(1) ลาออก (มาตรา 111 (3))

(2) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามของการเป็นสมาชิกวุฒิสภา (มาตรา 108)

(3) ขาดประชุมเกินจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนวันประชุม ในสมัยประชุมที่มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่า 120 วันโดยไม่ได้รับอนุญาตจากประธานวุฒิสภา (มาตรา 111 (5))

(4) กระทบการอันเป็นการฝักใฝ่หรือยอมตนอยู่ใต้อาณัติของพรรคการเมืองใดๆ (มาตรา 113) หรือกระทบการอันเป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ (มาตรา 184 หรือ มาตรา 185)

ในกรณีดังกล่าวข้างต้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาคนใดคนหนึ่งแห่งสภานั้นสิ้นสุดลงด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น และให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้องนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลงหรือไม่ (มาตรา 82 วรรคหนึ่ง) เมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้รับเรื่องไว้พิจารณา หากปรากฏเหตุอันควรสงสัยว่าสมาชิกผู้ถูกร้องมีกรณีตามที่ถูกร้อง ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้สมาชิกผู้ถูกร้องหยุดปฏิบัติหน้าที่จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำวินิจฉัย และเมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยแล้ว ให้ศาลรัฐธรรมนูญแจ้งคำวินิจฉัยนั้นไปยังประธานแห่งสภาที่

ได้รับคำร้องว่าสมาชิกภาพของสมาชิกผู้ถูกร้องสิ้นสุดลง ให้ผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่หยุดปฏิบัติหน้าที่ แต่ไม่กระทบต่อกิจการที่ผู้นั้นได้กระทำไปก่อนพ้นจากตำแหน่ง และมีให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาซึ่งหยุดปฏิบัติหน้าที่ เป็นจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภา (มาตรา 82 วรรคสองและวรรคสาม)

นอกจากนี้ กรณีคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่า สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลงเพราะเหตุดังกล่าว ให้ส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยได้ด้วย (มาตรา 82 วรรคสี่)

9.2 การพิจารณาวินิจฉัยความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงหรือไม่ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 170)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 170 ได้บัญญัติเหตุที่ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัวไว้ดังต่อไปนี้

- (1) ตาย (มาตรา 170 (1))
- (2) ลาออก (มาตรา 170 (2))
- (3) สภาผู้แทนราษฎรมีมติไม่ไว้วางใจ (มาตรา 170 (3))
- (4) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี

(มาตรา 160)

(5) กระทำการอันเป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ (มาตรา 186) หรือกระทำการต้องห้ามในการเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น หรือคงไว้ซึ่งความเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทต่อไปไม่เป็นไปตามจำนวนที่กฎหมายบัญญัติ และเป็นลูกจ้างของบุคคลใด (มาตรา 187)

- (6) มีพระบรมราชโองการให้พ้นจากความเป็นรัฐมนตรี (มาตรา 171)

นอกจากเหตุที่ทำให้ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัวด้วยเหตุข้างต้นแล้ว ความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเนื่อง จากดำรงตำแหน่งรวมกันแล้วเกิน 8 ปี อีกด้วย (มาตรา 170 วรรคสอง ประกอบมาตรา 158 วรรคสี่)

ในกรณีตาม (2) (4) (5) หรือ กรณีนายกรัฐมนตรีดำรงตำแหน่งรวมกันแล้วเกิน 8 ปี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่าความเป็นรัฐมนตรีของรัฐมนตรีคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลงด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น และให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้องนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าความเป็นรัฐมนตรีของรัฐมนตรีผู้นั้นสิ้นสุดลงหรือไม่ นอกจากนี้รัฐธรรมนูญ มาตรา 170 วรรคสาม ยังบัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้งสามารถส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยกรณีความเป็นรัฐมนตรีของรัฐมนตรีคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลงหรือไม่ได้ด้วย และเมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้รับเรื่องไว้พิจารณา หากปรากฏเหตุอันควร สงสัยว่า รัฐมนตรีผู้ถูกร้องมีกรณีตามที่ถูกร้อง ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้รัฐมนตรีผู้ถูกร้องหยุดปฏิบัติหน้าที่จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำวินิจฉัย

10. หน้าที่และอำนาจตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ และกฎหมายอื่น

10.1 การพิจารณาวินิจฉัยเกี่ยวกับคำร้องคัดค้านมติ คำสั่ง และประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง และการยุบพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560

(1) การพิจารณาวินิจฉัยคำร้องคัดค้านมติของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่ไม่รับจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 17 วรรคสอง และวรรคสี่

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 บัญญัติให้ผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าพรรคการเมือง เป็นผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง ต่อนายทะเบียนพรรคการเมือง โดยคำขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองจะต้องประกอบด้วยเอกสารและหลักฐานตามที่กฎหมายกำหนด อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการยื่นคำขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองแล้ว หากนายทะเบียนพรรคการเมืองเห็นว่า คำขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด ให้นายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งมีหนังสือแจ้งให้ผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองทราบพร้อมด้วยเหตุผลเพื่อแก้ไขให้แล้วเสร็จภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือนั้น และเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาดังกล่าวแล้วไม่มีการแก้ไขให้ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน ให้นายทะเบียนพรรคการเมืองรายงานคณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อพิจารณาและมีมติไม่รับจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง และให้นายทะเบียนพรรคการเมืองแจ้งมติดังกล่าวให้ผู้ยื่นคำขอ จัดตั้งพรรคการเมืองทราบภายใน 7 วัน นับแต่วันที่คณะกรรมการมีมติ

ภายหลังจากที่รับทราบมติไม่รับจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองแล้ว ผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านมติของคณะกรรมการการเลือกตั้งต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งมติของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

(2) การวินิจฉัยคำร้องคัดค้านมติของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่มีมติให้เพิกถอนข้อบังคับของพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 17 วรรคสาม และวรรคสี่

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 บัญญัติให้ข้อบังคับพรรคการเมือง นอกจากจะต้องมีรายการตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว จะต้องไม่ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และต้องไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกระหว่างคนในชาติ และไม่ครอบงำหรือเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่โดยอิสระของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ

อย่างไรก็ดี หากปรากฏภายหลังว่า ข้อบังคับของพรรคการเมืองที่ได้ยื่นต่อนายทะเบียนพรรคการเมือง ไม่มีรายการตามที่กฎหมายกำหนดหรือมีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมาย ให้นายทะเบียนพรรคการเมืองรายงานคณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อพิจารณาและมีมติให้เพิกถอนข้อบังคับนั้น และให้แจ้งมติของคณะกรรมการการเลือกตั้งให้คณะกรรมการ บริหารพรรคการเมืองทราบภายใน 7 วัน นับแต่วันที่มติ ในการนี้ คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองต้องดำเนินการ

แก้ไขข้อบังคับให้ถูก กต้องหรือครบถ้วนภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้ง และเมื่อพ้นระยะเวลาดังกล่าวแล้วหากไม่มีการแก้ไขหรือยังแก้ไขไม่ถูกต้องหรือครบถ้วน ให้พรรคการเมืองนั้นสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง

ภายหลังจากที่รับทราบมติดังกล่าวแล้ว หัวหน้าพรรคการเมืองนั้นมีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านมติให้เพิกถอนข้อบังคับพรรคการเมืองของคณะกรรมการการเลือกตั้งต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งมติของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

(3) การวินิจฉัยคำร้องคัดค้านคำสั่งของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่ให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง พ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 22 วรรคห้า

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 บัญญัติให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองมีหน้าที่ควบคุมและกำกับดูแลไม่ให้สมาชิกกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญ กฎหมาย ข้อบังคับ รวมทั้งระเบียบ ประกาศ และคำสั่งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง และมีพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือให้มีการเลือกสมาชิกวุฒิสภา คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมือง มีหน้าที่ควบคุมและกำกับดูแลมิให้สมาชิกหรือผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองกระทำการในลักษณะที่อาจทำให้การเลือกตั้งหรือการเลือกไม่ได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรืออาจเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่บุคคลใดซึ่งสมัครเข้ารับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภา ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม

หากความปรากฏต่อคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคการเมือง หรือเมื่อคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองได้รับแจ้งจากนายทะเบียนพรรคการเมืองว่าสมาชิกของพรรคการเมืองกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนดังกล่าวข้างต้น ให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองมีมติหรือสั่งการให้สมาชิกผู้นั้นยุติการกระทำโดยพลัน และกำหนดมาตรการหรือวิธีการที่จำเป็นเพื่อมิให้เกิดการกระทำดังกล่าวอีก แล้วแจ้งให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบภายใน 7 วันนับแต่วันที่มิตินั้น อย่างไรก็ดี หากความปรากฏต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองว่าคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองมิได้มีมติหรือสั่งการให้สมาชิกยุติการกระทำที่เป็นการฝ่าฝืนตามที่กฎหมายกำหนด ให้นายทะเบียนพรรคการเมืองเสนอเรื่องต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อพิจารณามีคำสั่งให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้นพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ และห้ามมิให้กรรมการบริหารพรรคการเมืองซึ่งพ้นจากตำแหน่งเพราะเหตุดังกล่าวดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองจนกว่าจะพ้นเวลา 20 ปี นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่ง

ทั้งนี้ กรรมการบริหารพรรคการเมืองที่พ้นจากตำแหน่งโดยคำสั่งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านคำสั่งดังกล่าวต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งคำสั่งดังกล่าว

(4) การวินิจฉัยคำร้องคัดค้านประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่ให้พรรคการเมืองสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 91 วรรคสาม

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติเกี่ยวกับเหตุแห่งการสิ้นสภาพของพรรคการเมืองไว้หลายประการ อาทิ พรรคการเมืองไม่แก้ไขข้อบังคับให้ถูกต้องหรือครบถ้วนภายในระยะเวลาที่กำหนด หรือมีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงตามจำนวนที่กำหนดไว้ภายหลังจากที่ได้รับการจดทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่มีการประชุมใหญ่หรือไม่มีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปีโดยไม่มีเหตุอันจะอ้างได้ตามกฎหมาย หรือพรรคการเมืองเลิกตามข้อบังคับ เป็นต้น ซึ่งเมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองหรือมีผู้แจ้งต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองว่าพรรคการเมืองได้สิ้นสภาพด้วยเหตุดังกล่าว ให้นายทะเบียนพรรคการเมืองตรวจสอบข้อเท็จจริง ถ้าเห็นว่ามีกรณีที่เป็นเหตุให้พรรคการเมืองสิ้นสภาพ ให้นายทะเบียนพรรคการเมืองเสนอคณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อพิจารณา ถ้าคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่ามีกรณีดังกล่าวเกิดขึ้น ก็ให้ประกาศการสิ้นสภาพของพรรคการเมืองในราชกิจจานุเบกษา และให้พรรคการเมืองนั้นสิ้นสภาพตั้งแต่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา นอกจากนี้ ให้ถือว่าการสิ้นสภาพของพรรคการเมืองดังกล่าวเป็นการยุบพรรคการเมืองด้วย

อย่างไรก็ดี หากหัวหน้าพรรคการเมือง ที่ถูกประกาศสิ้นสภาพไม่เห็นด้วยกับการประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ให้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยภายใน 30 วันนับแต่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

(5) การวินิจฉัยขอให้ยุบพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 92

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 92 ได้บัญญัติเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองในกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าพรรคการเมืองใดกระทำการอันเป็นการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือพรรคการเมืองกระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย หรือมีเหตุอันจะต้องยุบพรรคการเมืองตามที่กฎหมายกำหนด คณะกรรมการการเลือกตั้งสามารถยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้มีคำสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นได้ และเมื่อศาลรัฐธรรมนูญดำเนินการไต่สวนแล้วมีหลักฐานว่าพรรคการเมืองได้กระทำการตามเหตุดังกล่าว ให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองและเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้น

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 93 กำหนดว่า เมื่อความปรากฏต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองว่าพรรคการเมืองใดกระทำการอันเป็นเหตุแห่ง การยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 92 คณะกรรมการการเลือกตั้งจะยื่นคำร้องเอง หรือจะมอบหมายให้นายทะเบียนพรรคการเมืองเป็นผู้ยื่นคำร้องและดำเนินคดีแทนก็ได้ และเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี นายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งจะขอให้อัยการสูงสุด วยเหลือดำเนินการในชั้นการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญจนกว่าจะเสร็จสิ้นก็ได้

(6) การวินิจฉัยกรณีพรรคการเมืองไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการเลือกตั้งเกี่ยวกับการดำเนินการในเรื่องที่บัญญัติไว้ในบทเฉพาะกาล ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 141

บทเฉพาะกาลของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 140 ได้บัญญัติให้พรรคการเมืองที่จัดตั้งหรือเป็นพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 และยังคงดำรงอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ใช้บังคับ เป็นพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ดำรงตำแหน่งอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ใช้บังคับ ยังคงเป็นคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองเพื่อดำเนินการตาม มาตรา 141 ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 โดยให้ถือว่าพรรคการเมืองดังกล่าวมีสมาชิกตามที่ปรากฏในทะเบียนสมาชิกพรรคการเมืองตามที่ปรากฏในทะเบียนสมาชิกพรรคการเมืองที่สำนักงานจัดให้มีขึ้นตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 141 ได้กำหนดให้พรรคการเมืองต้องดำเนินการในเรื่องและภายในระยะเวลาที่กำหนด เช่น การแจ้งเปลี่ยนแปลงสมาชิกที่แตกต่าง ไปจากที่ปรากฏในทะเบียนสมาชิกพรรคการเมืองให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบ หรือดำเนินการให้มีสมาชิกให้ครบห้าร้อยคน หรือจัดให้มีทุนประเดิมจำนวนหนึ่งล้านบาท และแจ้งให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบ หรือจัดให้มีการประชุมใหญ่เพื่อแก้ไขข้อบังคับและจัดทำคำประกาศอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคการเมืองและนโยบายของพรรคการเมืองให้ถูกต้อง และเลือกคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองตามข้อบังคับของพรรคการเมืองที่แก้ไขใหม่ เป็นต้น

การวินิจฉัยเรื่องใดๆ ดังกล่าวที่มีผลกระทบต่อพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 บัญญัติให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่จะวินิจฉัย ในกรณีที่พรรคการเมืองไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการเลือกตั้งให้พรรคการเมืองยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยได้ภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

10.2 การพิจารณาวินิจฉัยเกี่ยวกับมติคณะรัฐมนตรีหรือการดำเนินการของคณะรัฐมนตรีเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560

พระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 29 บัญญัติให้ในระหว่างอายุของวุฒิสภาซึ่งมีกำหนด 5 ปีนับแต่วันที่พระบรมราชโองการแต่งตั้ง ตามมาตรา 269 (4) ของรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่การดำเนินการของหน่วยงานของรัฐไม่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติหรือแผนแม่บท อันเป็นผลมาจากมติคณะรัฐมนตรี หรือเป็นการดำเนินการของคณะรัฐมนตรี โดยตรง ให้คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติแจ้งให้คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติและวุฒิสภาทราบ และให้

วุฒิสภาดำเนินการติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และการจัดทำและดำเนินการตามแผนการปฏิรูปประเทศ

ในกรณีที่วุฒิสภาเห็นว่า กรณีเป็นปัญหาว่ามติคณะรัฐมนตรีหรือการดำเนินการของคณะรัฐมนตรีเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ให้วุฒิสภามีมติเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยโดยเร็ว ซึ่งหากศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติคณะรัฐมนตรีหรือการดำเนินการของคณะรัฐมนตรีเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติส่งเรื่องให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจโดยเร็ว ทั้งนี้ ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในการพิจารณาของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติให้รับฟังตามที่ปรากฏในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

1. การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 กำหนดให้การที่จะขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยคดีสามารถกระทำได้ 2 กรณี คือ

1.1 กรณีจัดทำเป็นคำร้อง โดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 42 กำหนดให้ คำร้องที่จะยื่นต่อศาลต้องทำเป็นหนังสือใช้ถ้อยคำสุภาพ มีรายการครบถ้วนตามแบบที่กำหนดในข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งอย่างน้อยต้องระบุ (1) ชื่อและที่อยู่ของผู้ร้อง (2) เรื่องหรือการกระทำทั้งหลายอันเป็นเหตุให้ต้องขอให้ศาลมีคำวินิจฉัยพร้อมทั้งข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้อง (3) มาตราของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเหตุในคำร้อง (4) คำขอที่ระบุความประสงค์จะให้ศาลดำเนินการอย่างไรพร้อมทั้งเหตุผลสนับสนุนโดยชัดแจ้ง

การยื่นคำร้องดังกล่าว ให้คู่กรณีจัดทำสำเนายื่นต่อศาลตามจำนวนที่กำหนดในข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญด้วย คำร้องใดมีรายการไม่ครบถ้วน หรือไม่ชัดเจน หรือไม่อาจเข้าใจได้ ให้สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญให้คำแนะนำแก่ผู้ร้องเพื่อดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมคำร้องนั้นให้ถูกต้อง ในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ผู้ร้องจะดำเนินการทั้งปวงด้วยตนเองหรือจะมอบฉันทะให้ทนายความหรือบุคคลอื่นยื่นคำร้องหรือดำเนินคดีแทนผู้ร้องได้ ผู้รับมอบฉันทะต้องบรรลุนิติภาวะแล้วและมีความรู้ความสามารถที่อาจดำเนินการแทนผู้รับมอบฉันทะได้

1.2 กรณีจัดทำเป็นหนังสือราชการ โดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 41 วรรคสอง กำหนดให้การขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยคดีดังต่อไปนี้ จะต้องทำเป็นหนังสือ

(1) ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา ส่งความเห็นของสมาชิกแห่งสภานั้นๆ หรือนายกรัฐมนตรี ขอให้ศาลพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมาย

(2) ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง หรือศาลทหาร ขอให้ศาลพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย โดยการดำเนินการดังกล่าว ให้ศาลนั้นส่งความเห็นหรือคำโต้แย้งของ

คู่ความ (หรือคู่กรณี) พร้อมด้วยเหตุผลไปยังสำนักงานศาลยุติธรรม สำนักงานศาลปกครอง หรือกรมพระธรรมนูญ แล้วแต่กรณี เพื่อส่งให้ศาลพิจารณาวินิจฉัย

(3) ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภา ขอให้ศาลพิจารณาคำขอด้วยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพระราชกำหนด

(4) สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์การอิสระ ขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจ

(5) ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเสนอร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้

(6) ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา ส่งความเห็นของสมาชิกแห่งสภานั้นๆ ขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ร่างข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา และร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภา

(7) คณะรัฐมนตรีขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหนังสือสัญญาที่ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา

(8) ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา ส่งความเห็นของสมาชิกแห่งสภานั้นๆ ขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม

(9) การขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยคดีอื่นที่รัฐธรรมนูญ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายอื่นกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจของศาล ที่ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญกำหนดให้ทำเป็นหนังสือ

ทั้งนี้ หนังสือที่จะขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยคดีข้างต้น ตามมาตรา 43 กำหนดให้ทำเป็นหนังสือราชการ โดยอย่างน้อยต้องระบุรายละเอียดแห่งข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง ความประสงค์ที่จะให้ศาลดำเนินการ และมาตราของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และเมื่อมีผู้ยื่นหนังสือขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัย แล้ว หากศาลเห็นว่าเป็นกรณีที่เป็นไปตามมาตรา 41 วรรคสองข้างต้น ให้ศาลรับไว้พิจารณาและดำเนินการต่อไป ทั้งนี้ เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 50

ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2562 ข้อ 17 ได้กำหนดช่องทางในการยื่นคำร้องต่อศาลไว้ ดังนี้

- (1) ยื่นคำร้องต่อศาลด้วยตนเองหรือมอบฉันทะให้บุคคลอื่นดำเนินการแทน
- (2) ส่งทางไปรษณีย์
- (3) ส่งทางระบบงานคดีรัฐธรรมนูญอิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่นที่ศาลกำหนด

2. การพิจารณารับคำร้อง

เมื่อมีผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัย ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 49 กำหนดให้การพิจารณาว่าจะรับคำร้องไว้พิจารณาหรือไม่ ศาลจะแต่งตั้งตุลาการไม่น้อยกว่า 3 คนเป็นผู้พิจารณาก็ได้ และเมื่อมีผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัย ให้สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ส่งเรื่องให้คณะตุลาการดังกล่าว ภายใน 2 วันนับแต่วันที่สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญได้รับคำร้องตามข้อกำหนดของศาล และให้คณะตุลาการดังกล่าวมีอำนาจตรวจและมีคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัยภายใน 5 วันนับแต่วันที่ได้รับความเรื่องจากสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ คำสั่งดังกล่าวให้ถือว่าเป็นคำสั่งของศาล

ในกรณีที่คณะตุลาการมีความเห็นไม่รับคำร้องไว้พิจารณา ให้เสนอศาลพิจารณาภายใน 5 วันดังกล่าว และให้ศาลพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 5 วัน นับแต่วันที่ได้รับความเรื่องจากคณะตุลาการดังกล่าว หากศาลเห็นพ้องด้วยให้จัดทำเป็นคำสั่งของศาล หากศาลไม่เห็นพ้องด้วยกับความเห็นของคณะตุลาการให้ดำเนินการตามความเห็นของศาล คำสั่งของคณะตุลาการที่สั่งรับหรือไม่รับคำร้องให้ถือเสียงข้างมาก ในกรณีที่ไม่มีมติแต่งตั้งคณะตุลาการ ให้ศาลพิจารณาและมีคำสั่งว่าจะรับคำร้องไว้พิจารณาหรือไม่ ภายใน 5 วัน นับแต่วันที่สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญได้รับคำร้อง

3. การพิจารณาคดี

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 กำหนดรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีของศาลไว้ดังนี้

3.1 การพิจารณาคดีโดยเปิดเผย

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 59 กำหนดให้การนั่งพิจารณาของศาลให้กระทำโดยเปิดเผย เว้นแต่ศาลเห็นเป็นการสมควรเพื่อรักษาความเรียบร้อยในบริเวณที่ทำการศาล หรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ ศาลมีอำนาจกำหนดบุคคลที่จะอยู่ในห้องพิจารณาคดี ได้ และเมื่อ ศาลประกาศกำหนดวันนัดไต่สวนครั้งแรก ให้ส่งสำเนาประกาศแก่คู่กรณีไม่น้อยกว่า 15 วัน ก่อนวันนัด ส่วนกำหนดวันนัดไต่สวนครั้งต่อไปให้เป็นไปตามที่ศาลกำหนด และให้ปิดประกาศกำหนดนัดดังกล่าวไว้ ณ ที่ทำการศาลด้วย

3.2 การให้โอกาสคู่กรณีแสดงพยานหลักฐาน

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 60 และมาตรา 61 กำหนดให้คู่กรณีจะอ้างตนเอง บุคคล และหลักฐานอื่นเป็นพยานหลักฐานได้ และมีสิทธิ ขอตรวจพยานหลักฐานและขอสำเนาพยานหลักฐานของตนเองหรือของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งในเวลาทำการได้ และเพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม ศาลอาจกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานก่อนก็ได้ แต่ต้องแจ้งให้คู่กรณีทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 15 วัน ก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐาน อย่างไรก็ดี ในการอ้างพยานหลักฐานนั้น ให้คู่กรณียื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน และวิธีการที่จะได้มาซึ่งพยานหลักฐานดังกล่าว โดยอาจยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ แต่ต้องยื่นเสียก่อนวันที่ศาลกำหนดว่าจะมีคำวินิจฉัยไม่น้อยกว่า 7 วัน

นอกจากนี้ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 62 กำหนดให้ในการไต่สวนพยานบุคคล ไม่ว่าจะ เป็นพยานที่ฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเอง ให้ศาลมีอำนาจสอบถามพยานบุคคลเอง แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น

โดยวิธีแถลงด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล ศาลอาจถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี แม้จะไม่มีฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม และเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจอนุญาตให้คู่กรณีซักถามพยานเพิ่มเติมตามประเด็นและข้อเท็จจริงที่ศาลกำหนดไว้ก็ได้ โดยให้ฝ่ายที่อ้างพยานเป็นผู้ซักถามก่อน หลังจากคู่กรณีถามพยานแล้ว ห้ามมิให้คู่กรณีฝ่ายใดถามพยานอีก เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล

3.3 การให้โอกาสคู่กรณีสืบพยานที่อยู่นอกที่ทำการศาล

นอกเหนือจากการไต่สวนพยานหลักฐานภายในศาลแล้ว พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 63 กำหนดให้ศาลอาจอนุญาตให้มีการไต่สวนพยานที่อยู่นอกที่ทำการศาลตามที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย ร้องขอ โดยอาจใช้ระบบการประชุมทางจอภาพตามข้อกำหนดของศาลได้ และให้ถือว่ากระทำในห้องพิจารณาของศาล โดยให้ฝ่ายที่ร้องขอเป็นผู้ดำเนินการเพื่อจัดให้มีระบบดังกล่าวและเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายทั้งหมด

ในกรณีที่ศาลเห็นสมควร หรือในกรณีที่คู่กรณีฝ่ายที่อ้างพยานนั้นร้องขอและศาลอนุญาต ศาลอาจกำหนดให้พยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญที่ต้องมาเบิกความเสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นล่วงหน้าต่อศาลตามประเด็นที่ศาลกำหนดหรือที่ศาลอนุญาตให้คู่กรณีฝ่ายที่ร้องขอ กำหนด โดยให้ส่งต้นฉบับบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นล่วงหน้าต่อศาล และสำเนาแก่คู่กรณีฝ่ายอื่นทราบก่อนวันนัดสืบพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นไม่น้อยกว่า 7 วัน อย่างไรก็ตาม คู่กรณีที่ดีใจคัดค้านข้อเท็จจริงในบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นล่วงหน้าดังกล่าวในประเด็นใด ให้ทำคำคัดค้านเป็นหนังสือยื่นต่อศาลก่อนวันนัดสืบพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นไม่น้อยกว่า 3 วัน มิฉะนั้นให้ถือว่าไม่คัดค้าน

ในวัน ไต่สวนพยาน ให้พยานรับรองบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นล่วงหน้า แล้วตอบข้อซักถามเพิ่มเติมของศาลและคู่กรณีฝ่ายอื่นตามประเด็นที่เสนอต่อศาลและศาลอนุญาต หากพยานไม่มาศาล หรือมาศาลแต่ไม่ยอมตอบข้อซักถาม ให้ศาลปฏิเสธที่จะรับฟังบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นล่วงหน้าของพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นเป็นพยานหลักฐานในคดี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นหรือสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะรับฟังบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นล่วงหน้าของพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญนั้น ประกอบพยานหลักฐานอื่นก็ได้ พยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญใดยื่นบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นล่วงหน้าต่อศาลแล้วจะขอถอนบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นล่วงหน้านั้นมิได้ และเมื่อพยานรับรองบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นล่วงหน้าแล้ว ให้ถือว่าบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นล่วงหน้านั้นเป็นส่วนหนึ่งของการให้ถ้อยคำของพยาน ทั้งนี้ เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 64

ในระหว่างการไต่สวนของศาล ให้ศาลบันทึกรายงานการพิจารณาคดีรวมไว้ในสำนวน และจัดให้คู่กรณีและพยานลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน หากคู่กรณีหรือพยานลงลายมือชื่อไม่ได้ หรือไม่ยอมลงลายมือชื่อ ให้ศาลทำรายงานจดแจ้งเหตุที่ไม่มีลายมือชื่อเช่นนั้นแทนการลงลายมือชื่อ และให้ศาลบันทึกการให้ถ้อยคำของพยานในการไต่สวนรวมไว้ในสำนวนด้วย โดยใช้อุปกรณ์บันทึกเสียงหรืออุปกรณ์บันทึกภาพและเสียง หรือวิธีการอื่นใดตามข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้

เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 66

3.4 การให้โอกาสคู่กรณีร้องขอให้มีการแถลงการณ์เปิดคดีหรือปิดคดี

คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่ายมีสิทธิร้องขอให้มีการแถลงการณ์เปิดคดีหรือปิดคดีของตนได้ตามที่ศาลเห็นสมควรและภายในเวลาที่ศาลกำหนด การแถลงการณ์เปิดคดีหรือปิดคดีของคู่กรณีต้องทำเป็นหนังสือ เว้นแต่ศาลเห็นสมควรให้กระทำด้วยวาจา โดยหลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาในการแถลงการณ์เปิดคดีหรือปิดคดีให้เป็นไปตามข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้คู่กรณี พยานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคำเบิกความของตน หรือบุคคลภายนอก ซึ่งมีส่วนได้เสียโดยชอบหรือมีเหตุผลอันสมควรก็ตี มีสิทธิขอตรวจดู ข้อคัดสำเนา หรือขอสำเนาที่มีคำรับรองความถูกต้องของเอกสารในสำนวนได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ โดยจะกำหนดให้ต้องเสียค่าธรรมเนียมด้วยก็ได้ ทั้งนี้ เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 67 และมาตรา 68

4. การทำคำวินิจฉัยและคำสั่ง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 75 กำหนดให้ ในการวินิจฉัยคดี ตุลาการซึ่งเป็นองค์คณะทุกคนต้องความเห็นส่วนตนเป็นหนังสือ พร้อมทั้งแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุม และให้ที่ประชุมปรึกษาหารือร่วมกันก่อนแล้วจึงลงมติ ดังนั้น จึงถือเป็นหน้าที่ของตุลาการทุกคน ที่จะต้องร่วมนั่งพิจารณาและร่วมทำคำวินิจฉัย เว้นแต่มีเหตุถูกคัดค้านหรือมีเหตุจำเป็นอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ นอกจาก นี้ความเห็นส่วนตนของตุลาการ ให้ทำโดยลับและต้องเผยแพร่ต่อสาธารณะตามข้อกำหนดของศาล

นอกจากนี้ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 52 กำหนดให้ องค์คณะของศาลในการนั่งพิจารณาและในการทำคำวินิจฉัย ต้องประกอบด้วยตุลาการไม่น้อยกว่า 7 คน และตุลาการซึ่งมิได้ร่วมในการพิจารณาในเนื้อหาคดีใด ย่อมไม่มีอำนาจในการทำคำวินิจฉัยนั้น หากมีปัญหาว่าตุลาการคนใดร่วมในการพิจารณาในเนื้อหาคดีนั้นหรือไม่ ให้ศาลเป็นผู้วินิจฉัยก่อนที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป เว้นแต่การไม่ร่วมทำคำวินิจฉัยจะทำให้มีองค์คณะเหลือไม่ถึง 7 คน

ในการทำคำวินิจฉัย ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 75 วรรคสาม กำหนดให้ องค์คณะอาจมอบหมายให้ตุลาการคนหนึ่งคนใดเป็นผู้จัดทำคำวินิจฉัยตามมติของศาลก็ได้ และคำวินิจฉัยของศาลให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาภายใน 30 วัน นับแต่วันที่มิคำวินิจฉัย

ในส่วนของผลของคำวินิจฉัย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 76 กำหนดให้ คำวินิจฉัยของศาลให้มีผลในวันอ่าน และในกรณีที่ศาลมีคำวินิจฉัยที่มีคู่กรณี ถ้าคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย แล้วแต่กรณี ทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มา ให้ศาลบันทึกไว้และให้ถือว่าคำวินิจฉัยนั้นได้อ่านโดยชอบแล้ว หรือในกรณีที่ศาลมีคำวินิจฉัยคดีที่ไม่มีผู้ถูกร้อง ให้ศาลแจ้งคำวินิจฉัยของศาลแก่ผู้ร้องหรือผู้มีหนังสือขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัย และให้ถือว่าวันที่ศาลลงมติซึ่งเป็นวันที่ปรากฏในคำวินิจฉัยเป็นวันอ่าน

ในกรณีที่ศาลมีคำวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ของเงื่อนไขการตราพระราชกำหนด (รัฐธรรมนูญ มาตรา 173) การพิจารณาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่ง กฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดีใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 212) การ พิจารณาวินิจฉัยกรณีที่ผู้ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้ร้องขอว่าการกระทำนั้น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 213) หรือการพิจารณา วินิจฉัยความชอบด้วย รัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามที่ผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นผู้เสนอ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 231 (1)) ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบงานธุรการของศาลจัดทำประกาศผลแห่งคำวินิจฉัยของศาลส่งไป ประกาศในราชกิจจานุเบกษาโดยเร็ว ส่วนการแจ้งให้คู่กรณีมาฟังคำวินิจฉัยและการอ่านคำวินิจฉัยของ ศาลและการแจ้งคำวินิจฉัย ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการตามข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ ในกรณีที่ศาลมี คำสั่งไม่รับคำร้องไว้พิจารณาและจำหน่ายคดี คำสั่งดังกล่าว ต้องประกอบด้วยความเป็นมาโดยย่อของคดี เหตุผลในการมีคำสั่ง ความเห็นประกอบ และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิง และเมื่อจัดทำคำสั่งเสร็จแล้ว ให้แจ้งคู่กรณี ทราบ พร้อมปิดประกาศไว้ ณ ที่ทำการศาลไม่น้อยกว่า 15 วัน ทั้งนี้ คำสั่งของศาลดังกล่าวให้มีผลใน วันที่ศาลลงมติซึ่งเป็นวันที่ปรากฏในคำสั่ง โดยเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 77

5. การบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัย

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ .ศ. 2561 มาตรา 74 ได้กำหนดหลักการเกี่ยวกับการกำหนดคำบังคับหรือการบังคับให้เป็นไปตามคำ วินิจฉัยของศาลไว้ว่า

“ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยของศาล หากมีความจำเป็น จะต้องบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัย ให้ศาลมีอำนาจกำหนดคำบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาล ไว้ในคำวินิจฉัยนั้น โดยศาลอาจกำหนดให้มีผลไปในอนาคตขณะใดขณะหนึ่งหลังวันอ่านคำวินิจฉัย หรืออาจกำหนดเงื่อนไขหรือมาตรการในการบังคับอย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งนี้ ตามความจำเป็นหรือสมควร ตามความเป็นธรรมแห่งกรณี และให้องค์กร หน่วยงานของรัฐ หรือบุคคลใด ที่มีหน้าที่ในการบังคับ รายงานผลการปฏิบัติหรือข้อขัดข้องในการปฏิบัติตามคำบังคับของศาลต่อศาลภายในสามสิบวันนับแต่ วันที่ศาลมีคำวินิจฉัยหรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และประเภทคดี ที่กำหนดในข้อกำหนดของศาล”

ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วย วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2562 หมวด 3 การทำคำวินิจฉัย หรือคำสั่ง และการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัย ข้อ 44 และข้อ 45 ได้กำหนด หลักเกณฑ์ วิธีการ และประเภทคดี เกี่ยวกับการกำหนด คำบังคับไว้ในคำวินิจฉัยตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 74 ไว้ดังนี้

(1) การรายงานการปฏิบัติตามคำบังคับของศาล และกรณีคู่กรณีไม่ปฏิบัติตามคำ บังคับหรือมีข้อขัดข้องในการปฏิบัติตามคำบังคับ

ในกรณีที่ศาลกำหนดคำบังคับไว้ในคำวินิจฉัยตามพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญ มาตรา 74 เมื่อความปรากฏแก่ศาล หรือคู่กรณียื่นคำขอ หรือองค์กร หรือหน่วยงานของ รัฐ หรือบุคคลใด ที่มีหน้าที่ในการบังคับ รายงานต่อศาลว่า คู่กรณียังไม่ปฏิบัติตามคำบังคับของศาล

หรือมีข้อขัดข้องในการปฏิบัติตามคำสั่งของศาล ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาหรือไต่สวนและมีคำสั่งกำหนดวิธีการดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัย หรือมีคำสั่งใด ๆ เพื่อให้การบังคับคดีเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว (ข้อ 44)

(2) กรณีองค์กร หน่วยงานของรัฐ หรือบุคคลใดที่มีหน้าที่ในการบังคับ ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือปฏิบัติล่าช้าเกินควร

เมื่อปรากฏว่าองค์กร หน่วยงานของรัฐ หรือบุคคลใดที่มีหน้าที่ในการบังคับมิได้ปฏิบัติตามคำสั่งของศาลให้ถูกต้องครบถ้วน หรือปฏิบัติล่าช้าเกินสมควร ให้ศาลไต่สวนหรือแสวงหาข้อเท็จจริง ถ้าศาลไต่สวนแล้วเห็นว่าข้อเท็จจริงเพียงพอ ให้ฟังได้ว่าการที่มีได้ปฏิบัติตามคำสั่งตามคำวินิจฉัยของศาลให้ถูกต้องครบถ้วนหรือปฏิบัติล่าช้าเป็นไปโดยไม่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจแจ้งให้ นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานองคมนตรี หรือสภานายทะเบียนพรรคการเมือง ผู้บังคับบัญชา ผู้กำกับดูแล หรือผู้ควบคุม ตามความจำเป็นและสมควรแก่ประเภทคดี เพื่อดำเนินการหรือบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาล และแจ้งผลให้ศาลทราบโดยเร็ว (ข้อ 45)

สภาพบังคับและผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

1. สภาพบังคับของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

สภาพบังคับของกฎหมายอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ สภาพบังคับทางแพ่ง สภาพบังคับทางอาญา และสภาพบังคับทางมหาชน ดังนี้ (อุดม รัฐอมฤต และคณะ, 2549 : 21 - 23)

1.1 สภาพบังคับทางแพ่ง สภาพบังคับทางแพ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ สภาพบังคับที่เป็นการชำระหนี้ กับสภาพบังคับที่เป็นการชดเชยหรือทดแทน

ก) สภาพบังคับที่เป็นการชำระหนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบังคับให้เป็นไปตามสิทธิหน้าที่ทางแพ่ง ซึ่งอาจเป็นหนี้เงิน หรือหนี้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการก็ได้ กรณีที่เป็นหนี้เงิน หากคู่กรณีไม่ชำระหนี้ตามข้อตกลงที่ได้ตกลงกันไว้ ย่อมต้องถูกบังคับตามคำสั่งที่ศาลออกตามคำพิพากษา หากยังคงไม่ปฏิบัติตามคำสั่งภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิร้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีโดยวิธีการยึดหรืออายัดทรัพย์สินโดยเจ้าพนักงานบังคับคดี แล้วนำทรัพย์สินดังกล่าวออกขายทอดตลาดเพื่อนำเงินไปใช้เป็นค่าธรรมเนียมในการบังคับคดีและชำระหนี้ตามคำพิพากษาต่อไป ส่วนที่เหลือจึงจะคืนให้แก่เจ้าของทรัพย์สินซึ่งเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา ส่วนกรณีที่เป็นหนี้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการนั้น วิธีการบังคับคดีย่อมแตกต่างกันไปตามแต่สภาพแห่งหนี้จะเปิดช่องให้บังคับกันได้เพียงใด ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นการให้กระทำการอันหนึ่งอันใด จะต้องบังคับโดยให้บุคคลภายนอกกระทำการอันนั้นโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายให้ ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นการให้กระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง จะต้องบังคับโดยให้ถือเอาคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ หรือ ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นการให้งดเว้นกระทำการใด จะต้องบังคับโดยการให้ลูกหนี้หรือถอนการที่ได้กระทำการแล้วนั้นโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่าย แต่หนี้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการบางประเภท เช่น กรณี

ฟ้องขับไล่หรือฟ้องขอให้นำบุตรมาคืน ก็อาจจำเป็นต้องใช้วิธีการจับกุมและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษา

ข) สภาพบังคับที่เป็นการชดเชยหรือทดแทน การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่ง มีด้วยกัน 2 ประการ ได้แก่ การคืนทรัพย์สินหรือชดใช้ราคาทรัพย์สิน และการชดใช้ค่าเสียหาย การชดใช้ค่าเสียหายนั้น อาจเป็นค่าเสียหายที่คำนวณจากความเสียหายที่เป็นตัวเงิน เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าเสียหายที่ต้องขาดประโยชน์ที่นำมาหาได้เพราะไม่สามารถประกอบกิจการงาน ฯลฯ หรือความเสียหายที่ไม่มีตัวเงินก็ได้ เช่น ความเสียหายที่ได้รับจากการเสียโฉม ซึ่งจะต้องคำนวณออกมาเป็นตัวเงิน เพื่อประโยชน์ในการชดเชยความเสียหายที่ได้รับ นอกจากนี้ ความเสียหายในอนาคต เช่น ความเสียหายที่เกิดจากการเสียความสามารถในการประกอบกิจการงาน ก็สามารถเรียกให้ผู้กระทำละเมิดชดใช้ให้ได้เช่นกัน ส่วนการคืนทรัพย์สินหรือชดใช้ราคาทรัพย์สินนั้น อาจเป็นกรณีที่ได้ทรัพย์สินไปโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ ก็ต้องคืนทรัพย์สินตามหลักเรื่องลาภมิควรได้ เช่น กรณีสัญญาซื้อขายทรัพย์สินตกเป็นโมฆะ หรือกรณีที่คู่กรณีต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมเมื่อมีการบอกล้างโมฆียกรรมหรือการบอกเลิกสัญญาและในกรณีที่มีอาจทำให้กลับคืนสู่ฐานะเดิมได้ก็ต้องมีการชดใช้ราคาทรัพย์สินให้แทน นอกจากนี้ยังอาจเป็นกรณีที่ต้องคืนทรัพย์สินให้แก่เจ้าของ เช่น กรณีบุกรุก เป็นต้น

1.2 สภาพบังคับทางอาญา สภาพบังคับทางอาญานี้เป็นสภาพบังคับที่เป็นการลงโทษ เห็นได้ชัดเจนในกรณีการลงโทษทางอาญา รวมถึงวิธีการเพื่อความปลอดภัยตามกฎหมายอาญาด้วย โทษทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 นั้น มีด้วยกัน 5 ประเภท ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน ส่วนวิธีการเพื่อความปลอดภัยมี 5 ประเภทเช่นกัน ได้แก่ กักกัน ห้ามเข้าเขตกำหนด เรียกประกันทัณฑ์บน คุมตัวไว้ในสถานพยาบาล และห้ามการประกอบอาชีพบางอย่าง

1.3 สภาพบังคับทางมหาชน สภาพบังคับประเภทนี้เป็นสภาพบังคับในคำวินิจฉัยที่ศาลอาศัยกฎหมายปกครองหรือรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการวินิจฉัย โดยลักษณะจึงเป็นคำวินิจฉัยให้เป็นไปตามกฎหมายเหล่านั้น เช่น การเพิกถอนคำสั่งทางปกครองที่ออกโดยผู้ไม่มีอำนาจ ก็เป็นการวินิจฉัยให้เป็นไปตามกฎหมายที่ให้อำนาจในการออกคำสั่งทางปกครอง หรือการวินิจฉัยว่าบทบัญญัติของกฎหมายขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ เป็นการวินิจฉัยให้กฎหมายนั้นเป็นไปตามหลักการของรัฐธรรมนูญ หรือการวินิจฉัยสมาชิกภาพของรัฐมนตรี เป็นการวินิจฉัยให้รัฐมนตรีที่ขาดคุณสมบัติตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดต้องพ้นจากความเป็นรัฐมนตรีไป เป็นต้น คำวินิจฉัยของศาลปกครองและศาลรัฐธรรมนูญจึงแตกต่างกันไปตามเนื้อหาของคดีและตามบทบัญญัติของกฎหมายที่จะใช้บังคับแก่คดี คำวินิจฉัยในบางคดีอาจเป็นคำวินิจฉัยที่มีสภาพบังคับเป็นโทษก็ได้ เช่น คำวินิจฉัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินรวมทั้งเอกสารประกอบ หรือยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ เพราะคำวินิจฉัยดังกล่าวมีผลทำให้ผู้ดำรงตำแหน่งผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งและห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งใดๆ ทางการเมืองอีกเป็นระยะเวลา 5 ปี ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 295

สภาพบังคับของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ คือ การมีผลเป็นการเด็ดขาดของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยคดีนั้นไม่อาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยที่ตนได้วินิจฉัยไปแล้วได้และคู่กรณีก็ไม่อาจอุทธรณ์โต้แย้งคำวินิจฉัยนั้นต่อไปได้อีก เพราะไม่มี

ศาลหรือองค์กรใดที่อยู่ในลำดับที่เหนือกว่าศาลรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นที่สุดเด็ดขาดดังกล่าวจึงเป็นมาตรฐานที่แน่นอนในการชี้สิทธิหน้าที่หรือนิติสัมพันธ์ในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญระหว่างคู่กรณีว่าดำรงอยู่อย่างไร สำหรับการพิจารณาเรื่องสภาพบังคับของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาได้สองลักษณะ คือ สภาพบังคับในทางรูปแบบและสภาพบังคับในทางเนื้อหา

สภาพบังคับในทางรูปแบบ คือ กรณีที่คำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไม่อาจถูกโต้แย้งด้วยกระบวนการในทางกฎหมายได้อีกต่อไป เพราะการมีข้อโต้แย้งคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาลด้วยกระบวนการทางกฎหมายได้ต่อไปจะมีผลเป็นการชะลอการบังคับตามคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาล หรือทำให้คำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาลที่ถูกโต้แย้งนั้นไม่อาจบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาได้ การกำหนดให้คำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาลไม่อาจถูกโต้แย้งได้อีกต่อไปนั้นเนื่องมาจากเหตุผลในทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสิ้นสุดลงและสามารถบังคับตามคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาลได้ สำหรับการเริ่มมีผลของสภาพบังคับในทางรูปแบบ ในกรณีของศาลชั้นต้นที่คำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาลยังอาจถูกคู่ความใช้สิทธิโต้แย้งได้อยู่ คำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาลจะมีสภาพบังคับในทางรูปแบบเมื่อระยะเวลาที่กำหนดให้คู่ความใช้สิทธิอุทธรณ์โต้แย้งได้ผ่านพ้นไปแล้ว หรือเมื่อคู่ความได้แสดงเจตนาสละสิทธิในการอุทธรณ์โต้แย้งคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาดังกล่าว สำหรับคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาลสูงสุดนั้นเมื่อศาลมีคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาแล้วคู่ความไม่สามารถอุทธรณ์โต้แย้งคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาดังกล่าวต่อไปได้อีก คำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาลสูงสุดดังกล่าวจึงมีสภาพบังคับในทางรูปแบบเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาหรือเมื่อศาลได้อ่านคำพิพากษาให้คู่ความทราบ สำหรับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนั้นเนื่องจากไม่มีศาลหรือองค์กรใดที่อยู่เหนือกว่าศาลรัฐธรรมนูญอีก คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจึงไม่อาจถูกโต้แย้งต่อองค์ใดๆ ได้อีก คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจึงมีสภาพบังคับในทางรูปแบบเมื่อได้มีการอ่านคำวินิจฉัยหรือเมื่อได้มีการส่งคำวินิจฉัยนั้นให้คู่กรณีทราบ

สภาพบังคับในทางเนื้อหา คือ กรณีที่เนื้อหาของคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาลมีผลผูกพันคู่ความในคดีอย่างเด็ดขาด คู่ความในคดีมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำวินิจฉัย หรือคำพิพากษานั้น สภาพบังคับเด็ดขาดเป็นที่สุดในทางเนื้อหาของคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาลที่มีต่อคู่ความในคดีนั้นโดยทั่วไปแล้วย่อมเกิดขึ้นพร้อมกับสภาพบังคับในทางรูปแบบของคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาล กล่าวคือ เกิดขึ้นเมื่อคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาลนั้นไม่อาจถูกโต้แย้งได้อีกต่อไป กรณีของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญก็เช่นเดียวกัน สภาพบังคับในทางเนื้อหาของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญย่อมเกิดขึ้นพร้อมกันกับสภาพบังคับในทางรูปแบบของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ คือ เมื่อได้มีการอ่านคำวินิจฉัยหรือส่งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้คู่กรณีทราบ

2. ผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

การมีผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติมาตรา 211 ของรัฐธรรมนูญ¹ เป็นคนละเรื่องกับสภาพบังคับของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ การมีสภาพบังคับของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เป็นกรณีที่คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเด็ดขาด

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 211 วรรคสี่ บัญญัติว่า “คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กฤษฎีกา และหน่วยงานของรัฐ”

ไม่อาจถูกโต้แย้งได้อีกต่อไปและมีผลผูกพันเฉพาะบุคคลผู้เป็นคู่ความในคดีนั้นเท่านั้น ไม่รวมถึงบุคคลที่สามที่มีได้เป็นคู่ความในคดีด้วย และผลของคำวินิจฉัยที่เป็นเด็ดขาดของศาลรัฐธรรมนูญนำไปสู่การบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีที่ไม่มีการปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และผู้ที่จะถูกบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญก็เฉพาะแต่ บุคคลผู้เป็นคู่ความในคดีเท่านั้น ส่วนการมีผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นกรณีที่คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลผูกพันบุคคลที่สามซึ่งมีได้เป็นคู่ความในคดีด้วย เช่น องค์กรของรัฐทั้งหลายหรือบุคคลโดยทั่วไป ทั้งนี้ เป็นผลมาจากหลักการคุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ เพราะหากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไม่มีผลผูกพันต่อองค์กรของรัฐทั้งหลายการคุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญโดยศาลรัฐธรรมนูญก็จะไม่บรรลุวัตถุประสงค์และการมีผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนั้นย่อมมีผลผูกพันต่อการกระทำของบุคคลหรือองค์กรของรัฐที่จะกระทำในภายหลังจากที่ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยแล้วเท่านั้น คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจะไม่มีผลผูกพันต่อการกระทำของบุคคลหรือองค์กรของรัฐที่ได้เสร็จสิ้นไปแล้วก่อนที่ศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำวินิจฉัยเว้นแต่ในบางกรณีเท่านั้น²

โดยหลักทั่วไปแล้วคำพิพากษาของศาลย่อมมีผลผูกพันเฉพาะคู่ความในคดีหรือผู้สืบสิทธิของบุคคลดังกล่าวเท่านั้น เว้นแต่กฎหมายจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น แต่โดยเหตุที่อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญซึ่งสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการเมือง และโดยเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญจะต้องวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทโดยรักษาคุณภาพในทางการเมืองไว้ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจึงไม่ได้มีผลผูกพันเฉพาะบุคคลผู้เป็นคู่กรณีในคดีเท่านั้น แต่มีผลผูกพันบุคคลอื่นที่ไม่ได้เป็นคู่กรณีในคดีและองค์กรของรัฐทุกองค์กรด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นคำวินิจฉัยที่มีผลบังคับเป็นกฎหมายหรือเป็นคำวินิจฉัยในกรณีอื่น

คำวินิจฉัยที่มีผลบังคับเป็นกฎหมาย คือ ผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีผลบังคับต่อบุคคลทุกคนเป็นการทั่วไป (erga omnes) ไม่ได้มีผลบังคับต่อเฉพาะบุคคลผู้เป็นคู่กรณีในคดี เท่านั้นหากแต่มีผลต่อบุคคลภายนอกทั่วไปและองค์กรของรัฐทุกองค์กรด้วย คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่มีผลบังคับเป็นกฎหมาย เช่น คำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดีใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 212) หรือคำวินิจฉัยปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามที่ผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นผู้เสนอ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 231 (1)) เป็นต้น จากหลักการเรื่องคำวินิจฉัยที่มีผลบังคับเป็นกฎหมายดังกล่าว กรณีจึงอาจกล่าวได้ว่าบุคคลที่ถูกผูกพันต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่มีผลบังคับเป็นกฎหมาย ได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้ คือ

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 212 วรรคสาม บัญญัติว่า “คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ใช้ได้โดยคดีทั้งปวง แต่ไม่กระทบต่อคำพิพากษาของศาลอันถึงที่สุดแล้ว เว้นแต่ในคดีอาญาให้ถือว่าผู้ซึ่งเคยถูกศาลพิพากษาว่ากระทำความผิดตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าไม่ชอบด้วยมาตรา 5 นั้น เป็นผู้ไม่เคยกระทำความผิดดังกล่าวหรือถ้าผู้นั้นยังรับโทษอยู่ก็ให้ปล่อยตัวไป แต่ทั้งนี้ไม่ก่อให้เกิดสิทธิที่จะเรียกร้องค่าชดเชยหรือค่าเสียหายใด ๆ”

1) บุคคลผู้เป็นคู่กรณีในเรื่องที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามหลักทั่วไปที่คำวินิจฉัยของศาลย่อมมีผลผูกพันบุคคลผู้เป็นคู่ความในคดีโดยตรง

2) องค์การของรัฐทุกองค์กร ไม่ว่าจะเป็นรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ ในส่วนขององค์กรศาลมีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่า ศาลรัฐธรรมนูญเองจะถูกผูกพันต่อคำวินิจฉัยของตนเองหรือไม่เพียงใด ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเด็ดขาด ในเรื่องนี้มีความเห็นว่าการที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเด็ดขาดและผูกพันองค์กรของรัฐอื่น ๆ แต่ไม่ผูกพันศาลรัฐธรรมนูญเอง ดังนั้นศาลรัฐธรรมนูญจึงอาจกลับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยเรื่องต่าง ๆ ได้ แต่การไม่ผูกพันต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวไม่ได้หมายความว่าศาลรัฐธรรมนูญจะสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญเองได้วินิจฉัยไปแล้วได้ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ได้วินิจฉัยไปแล้วย่อมเป็นอิสระจากศาล ศาลที่วินิจฉัยคดีนั้นเป็นอันหมดอำนาจเหนือคำวินิจฉัยนั้นอีกต่อไป

3) บุคคลที่สามหรือประชาชนทั่วไปที่มีได้เข้าร่วมเป็นคู่กรณีในคดี ทั้งนี้เนื่องมาจากคำวินิจฉัยดังกล่าวเป็นคำวินิจฉัยที่มีผลบังคับเป็นกฎหมายที่มีผลผูกพันเป็นการทั่วไป

ส่วนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีอื่นที่ไม่ใช่คำวินิจฉัยที่มีผลบังคับเป็นกฎหมาย นอกจากจะมีผลผูกพันบุคคลผู้เป็นคู่กรณีในคดีและผู้สืบสิทธิของบุคคลดังกล่าวตามหลักทั่วไปแล้ว คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีนี้ยังมีผลผูกพันองค์กรอื่นของรัฐด้วยตามมาตรา 211 วรรคสี่ ของรัฐธรรมนูญ แต่คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวไม่มีผูกพันบุคคลภายนอกหรือประชาชนทั่วไป เหมือนคำวินิจฉัยที่มีผลบังคับเป็นกฎหมาย คำวินิจฉัยดังกล่าวจึงไม่มีผลผูกพัน เป็นการทั่วไป (erga omnes) (อุดม รัฐอมฤต และคณะ, 2549 : 153 – 154)

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่คุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1. คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 18-22/2555 เรื่อง คำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 68

ผู้ร้องยื่นคำร้องรวมห้าคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ว่า ผู้ถูกร้องที่ 2 (คณะรัฐมนตรี) ผู้ถูกร้องที่ 3 (พรรคเพื่อไทย) ผู้ถูกร้องที่ 4 (พรรคชาติไทยพัฒนา) ผู้ถูกร้องที่ 5 (นายสุนัย จุลพงศธร กับคณะ) ผู้ถูกร้องที่ 6 (นายภราดร ปริศนานันทกุล กับคณะ) ได้ยื่นญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 ต่อผู้ถูกร้องที่ 1 (ประธานรัฐสภา) ฝ่ายผู้ร้องเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา 291 เป็นบทบัญญัติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญเท่านั้น ดังนั้น การที่ฝ่ายผู้ถูกร้องเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จึงมีผลให้เป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ถือเป็น การล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ อันเป็นการกระทำที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ

มาตรา 68 วรรคหนึ่ง จึงขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยและมีคำสั่ง (1) มีคำสั่งให้ฝ่ายผู้ถูกร้องเลิก การกระทำใด ๆ เกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (2) มีคำสั่งให้ยุบพรรคผู้ถูกร้องที่ 3 และพรรคผู้ถูกร้องที่ 4 ซึ่งเป็นผู้ยื่นร่างแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และ (3) มีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของ หัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารของพรรคผู้ถูกร้องที่ 3 และพรรคผู้ถูกร้อง ที่ 4 เป็นเวลาห้าปีนับตั้งแต่นั้น วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่ง

ศาลรัฐธรรมนูญ รับคำร้องไว้พิจารณา เนื่องจาก เห็นว่า มาตรา 68 วรรคสอง เป็นบทบัญญัติที่ให้สิทธิแก่ผู้ทราบการกระทำ อันเป็นการฝ่าฝืนข้อห้ามตามมาตรา 68 วรรคหนึ่ง ที่ จะใช้สิทธิให้มีการตรวจสอบการกระทำดังกล่าวได้ โดยให้มีสิทธิสองประการ คือ ประการที่หนึ่ง เสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่น คำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ และประการที่สอง สามารถยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าวได้เพราะอำนาจ หน้าที่ในการตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการในกรณีที่ผู้ร้องใช้สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญตามมาตรา 68 วรรคสอง นี้ เป็นอำนาจหน้าที่ของศาล รัฐธรรมนูญ อัยการสูงสุดเพียงแต่มีหน้าที่ตรวจสอบ ข้อเท็จจริงเบื้องต้น และยื่นคำร้องขอต่อศาลรัฐธรรมนูญได้เท่านั้น หาได้ตัดสิทธิของผู้ร้องที่จะยื่นคำ ร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยตรงไม่ แม้ผู้ร้องได้เสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบแล้ว ก็ไม่ตัดสิทธิผู้ ร้องที่จะใช้สิทธิในประการที่สองยื่นคำร้องต่อ ศาลรัฐธรรมนูญได้ การแปลความดังกล่าวนี้สอดคล้องต่อ เจตนารมณ์ในมาตรา 68 ซึ่งบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และเป็นไปเพื่อรับรองสิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 69 ที่ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิต่อต้านโดยสันติวิธีซึ่งการกร ะทำใด ๆ ที่ เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ใน รัฐธรรมนูญนี้” การที่ศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำสั่งให้เลิกการกระทำที่อาจเป็นการใช้สิทธิละเสรีภาพตาม รัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้าง การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระ ะมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตาม วิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญได้นั้น การกระทำดังกล่าวจะต้องกำลังดำเนินอยู่และยังไม่บังเกิดผล จึงจะสามารถ วินิจฉัยสั่งให้เลิกการกระทำนั้นได้ หาไม่แล้วคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา 68 วรรคสอง ก็จะมีผลวิสัย ไม่สามารถบังคับได้ ทั้งสิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญตามมาตรา 68 นี้ มี หลักการสำคัญมุ่งหมายให้ชนชาวไทยทุกคนมีส่วนร่วมในการปกป้องพิทักษ์รักษาการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และการเข้าสู่อำนาจในการปกครองประเทศให้ เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ ในรัฐธรรมนูญ มิให้ถูกล้มล้าง โดยสภาพจึงเป็นมาตรการในการ ป้องกันไว้ล่วงหน้า เพื่อจะได้มีโอกาสตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำที่จะเป็นอันตราย ต่อระบอบการปกครองและการล้มล้างรัฐธรรมนูญมิให้เกิดขึ้นได้ เพราะหากปล่อยให้เกิดการกระทำ ที่เป็นภัยร้ายแรงต่อรัฐธรรมนูญและระบอบการปกครองตามรัฐธรรมนูญขึ้นแล้วย่อมสุดวิสัยที่จะแก้ไขให้ กลับคืนมาได้ ดังนั้น ประชาชนผู้ทราบเหตุตามมาตรา 68 วรรคสอง ย่อมสามารถยื่นคำร้องต่อศาล รัฐธรรมนูญโดยตรงได้ ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีอำนาจรับคำร้องไว้พิจารณาและวินิจฉัยได้ตาม รัฐธรรมนูญ มาตรา 68 วรรคสอง

สำหรับประเด็นที่ว่า การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 สามารถแก้ไขเพิ่มเติมโดยยกเลิกรัฐธรรมนูญทั้งฉบับได้ หรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญ เห็นว่า อำนาจใน

การก่อตั้งองค์กรสูงสุดทางการเมืองหรืออำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญเป็นอำนาจของประชาชนอันเป็นที่มาโดยตรงในการให้กำเนิดรัฐธรรมนูญ โดยถือว่ามีอำนาจเหนือรัฐธรรมนูญที่ก่อตั้งระบบกฎหมายและองค์กรทั้งหลายในการใช้อำนาจทางการเมืองการปกครอง เมื่อองค์กรที่ถูกจัดตั้งมีเพียงอำนาจตามที่รัฐธรรมนูญให้ไว้ และอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ จึงเป็นไปได้ที่จะให้องค์กรนั้นใช้อำนาจที่ได้รับมอบมาจากรัฐธรรมนูญนั่นเอง กลับไปแก้รัฐธรรมนูญนั้นเหมือนการใช้อำนาจแก้ไขกฎหมายธรรมดาสำหรับประเทศไทยเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายที่ยึดหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญที่รัฐธรรมนูญจะต้องกำหนดวิธีการ หรือกระบวนการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญไว้เป็นพิเศษ แตกต่างจากกฎหมายโดยทั่วไป การตรา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นกระบวนการที่ได้ผ่านการลงประชามติโดยตรงของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนจึงเป็นผู้สถาปนารัฐธรรมนูญฉบับนี้ ดังนั้น การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 แม้จะเป็นอำนาจของรัฐสภาก็ตาม แต่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญโดยการยกร่างใหม่ทั้งฉบับยังไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนี้ได้มาโดยการลงประชามติของประชาชน ก็ควรจะได้ให้ประชาชนผู้ที่มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญได้ลงประชามติเสียก่อนว่าสมควร จะมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ หรือรัฐสภาจะใช้อำนาจ ในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเป็นรายมาตราก็เป็นความเหมาะสมและเป็นอำนาจของรัฐสภาที่จะดำเนินการดังกล่าวนี้ได้ ซึ่งจะเป็นการสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 291

ส่วนประเด็นที่ว่า การกระทำของ ผู้ถูกร้องเป็นการล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 วรรคหนึ่ง หรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญเห็น ข้อเท็จจริงยังรับฟังไม่ได้ว่า การกระทำของผู้ถูกร้องทั้งหมดเป็นการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ ได้มา ซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ข้อกล่าวอ้างทั้งหมดจึงคงเป็นเพียงการคาดการณ์ หรือเป็นความหวังใต้อสถาบันพระมหากษัตริย์และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขทั้งยังห่างไกลต่อการศึกษาที่จะเกิดเหตุตามที่กล่าวอ้าง การกระทำของผู้ถูกร้องทั้งหมดจึงฟังไม่ได้ว่ามีเจตนาล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไป ตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 68 วรรคหนึ่ง จึงให้ยกคำร้องในประเด็นนี้

2. คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 15-18/2556 เรื่อง คำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 68

ผู้ร้องยื่นคำร้องรวมสี่คำร้อง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาวินิจฉัยว่า ผู้ถูกร้องที่ 1 (ประธานรัฐสภา) ผู้ถูกร้องที่ 2 (รองประธานรัฐสภา) ผู้ถูกร้องที่ 3 ถึงที่ 312 (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา) ได้กระทำการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 โดยผู้ถูก

ร้องที่ 3 ถึงที่ 312 ได้ร่วมกันเข้าชื่อเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 111 มาตรา 112 มาตรา 115 มาตรา 116 วรรคสอง มาตรา 117 มาตรา 118 มาตรา 120 และมาตรา 241 วรรคหนึ่ง และยกเลิกมาตรา 113 และมาตรา 114) ต่อผู้ถูกร้องที่ 1 อันมีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่มีชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ตั้งแต่การเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ต่อที่ประชุมรัฐสภาซึ่งเป็นคนละฉบับกับที่ยื่นต่อสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร และการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในวาระที่หนึ่งชั้นรับหลักการ ซึ่งผู้ถูกร้องที่ 1 ในฐานะประธานที่ประชุมรัฐสภาใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ มีการสั่งการให้กำหนดระยะเวลาในการยื่นคำแปรญัตติภายใน 15 วัน นับจากวันที่รัฐสภารับหลักการ อีกทั้งผู้ถูกร้องที่ 2 ซึ่งทำหน้าที่ประธานที่ประชุมตัดสิทธิการอภิปรายของ สมาชิกรัฐสภา และในกระบวนการพิจารณารายมาตรายังมีสมาชิกรัฐสภาใช้บัตรแสดงตนและลงคะแนนแทนผู้อื่น นอกจากนี้ ยังเห็นว่า ในส่วนของเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 111 มาตรา 112 และมาตรา 115 มาตรา 116 วรรคสอง มาตรา 117 มาตรา 118 มาตรา 120 และมาตรา 241 วรรคหนึ่ง และยกเลิกมาตรา 113 และมาตรา 114) นั้น มีเนื้อความที่เป็นสาระสำคัญขัดแย้งต่อหลักการพื้นฐานและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 อันมีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่มีชอบด้วยรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 วรรคหนึ่ง ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง กระบวนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช เป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ หรือไม่

(1) ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับที่มาของสมาชิกวุฒิสภาที่ใช้ในการประชุมพิจารณาร่วมกันของรัฐสภาเป็นฉบับเดียวกันกับที่มีการยื่นญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต่อสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรในฐานะสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา หรือไม่เห็นว่า ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ ..) พุทธศักราช ที่เสนอให้สมาชิกรัฐสภาพิจารณาในวาระที่หนึ่งชั้นรับหลักการมิใช่ร่างเดิมที่ นาย อ. ยื่นต่อสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2556 และได้ส่งสำเนาให้สมาชิกรัฐสภาประกอบการประชุม แต่เป็นร่างที่จัดพิมพ์ขึ้นใหม่ซึ่งมีข้อความที่แตกต่างจากร่างเดิมหลายประการ เช่น มีการเพิ่มเติมหลักการโดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 116 วรรคสอง และมาตรา 241 วรรคหนึ่ง และมีการดำเนินการในลักษณะที่มีเจตนาปกปิดข้อเท็จจริงไม่แจ้งข้อความจริงว่าได้มีการจัดทำร่างขึ้นใหม่ให้สมาชิกรัฐสภาทราบตั้งนั้น เมื่อมีการนำร่างรัฐธรรมนูญที่มีการจัดทำขึ้นใหม่มาพิจารณา จึงมีผลเท่ากับว่าการดำเนินการในการเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่รัฐสภารับหลักการตามคำร้องนี้ เป็นไปโดยมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 (1) วรรคหนึ่ง

(2) การกำหนดวันแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไข

เพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่ เห็นว่า แม้การปิดการอภิปรายจะเป็นดุลพินิจของประธานและแม่เสียงข้างมากมีสิทธิที่จะลงมติให้ปิดการอภิปรายได้ก็ตาม แต่การใช้ดุลพินิจและการใช้เสียงข้างมากนั้น จะต้องไม่ตัดสิทธิการทำหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภา หรือละเลยไม่ฟังความเห็นของฝ่ายข้างน้อย การรวบรัดปิดการอภิปรายและปิดประชุมเพื่อให้มีการลงคะแนนเสียง จึงเป็นการใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ชอบ เอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายข้างมากโดยไม่เป็นธรรม อันเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรม นอกจากนี้ ตามที่ผู้ร้องอ้างว่า การนับระยะเวลาในการแปรญัตติของผู้ร้องที่ 1 ไม่ถูกต้อง เนื่องจากเมื่อที่ประชุมพิจารณารับหลักการในวาระที่หนึ่งแล้ว เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2556 มีผู้เสนอกำหนดเวลาในการขอแปรญัตติ 15 วัน และ 60 วัน ซึ่งตามข้อบังคับการประชุมจะต้องให้ที่ประชุมรัฐสภาพิจารณาลงมติว่า จะใช้กำหนดเวลาใด แต่ก่อนที่จะมีการลงมติเกิดปัญหาเรื่ององค์ประชุมในขณะนั้นไม่ครบตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด จึงยังมิได้มีการลงมติ ผู้ร้องที่ 1 ได้สั่งให้กำหนดเวลายื่นคำแปรญัตติภายใน 15 วัน นับแต่วันที่รัฐสภารับหลักการ แต่มีผู้ทักท้วง ผู้ร้องที่ 1 จึงได้นัดประชุมอีกครั้งในวันที่ 18 เมษายน 2556 ในการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมได้ลงมติให้กำหนดเวลาแปรญัตติ 15 วัน แต่ผู้ร้องที่ 1 ได้สรุปให้เริ่มต้นนับย้อนหลังไปโดยให้นับระยะเวลา 15 วัน ตั้งแต่วันที่ 4 เมษายน 2556 ทำให้ระยะเวลาการขอแปรญัตติไม่ครบ 15 วันตามมติที่ประชุม เพราะจะเหลือระยะเวลาให้สมาชิกวุฒิสภาเสนอคำแปรญัตติเพียง 1 วัน เท่านั้น เห็นว่า การแปรญัตติเป็นสิทธิของสมาชิกวุฒิสภาที่จะเสนอความคิดเห็น การแปรญัตติจึงต้องมีเวลาพอสมควรเพื่อให้สมาชิกผู้ประสงค์จะขอแปรญัตติได้ทราบระยะเวลาที่แน่นอนในการยื่นขอแปรญัตติ อันเป็นสิทธิในการทำหน้าที่ ของสมาชิก การนับระยะเวลาในการแปรญัตติ ย่อมไม่อาจนับเวลาย้อนหลังได้ แต่ต้องนับตั้งแต่วันที่ที่ประชุมมีมติเป็นต้นไป การเริ่มนับระยะเวลาย้อนหลังไปจนทำให้เหลือระยะเวลาขอแปรญัตติเพียง 1 วัน เป็นการดำเนินการที่ขัดต่อข้อบังคับการประชุมและไม่เป็นกลาง จึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 125 วรรคหนึ่ง และวรรคสอง ทั้งขัดต่อหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตราวรรคสอง ด้วย

(3) วิธีการในการแสดงตนและลงมติในการพิจารณาญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติม

รัฐธรรมนูญเกี่ยวกับที่มาของสมาชิกวุฒิสภาขอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่ เห็นว่า คดีนี้ผู้ร้องมีประจักษ์พยานผู้เห็นเหตุการณ์ คือ นางสาว ร. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาธิปัตย์ มาเบิกความ พร้อมทั้งมีพยานหลักฐานสำคัญมาแสดง คือ คลิปวิดีโอที่บันทึกภาพเหตุการณ์ขณะที่มีการกระทำของนาย น. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคเพื่อไทย ใช้บัตรอิเล็กทรอนิกส์แสดงตนและลงมติแทนผู้อื่น ในเครื่องออกเสียงลงคะแนนระหว่างที่มีการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับที่มาของสมาชิกวุฒิสภา นอกจากนั้น นาง อ. ผู้บังคับบัญชาในกลุ่มงานโสตทัศนูปกรณ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ได้เบิกความว่า โดยปกติแล้วบัตรอิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้ยืนยันหรือแสดงตนในการนับองค์ประชุมและลงคะแนนของสมาชิกวุฒิสภานั้นจะมีประจำตัวคนละหนึ่งใบ และมีบัตรสำรองอีกคนละหนึ่งใบซึ่งเก็บรักษาไว้ที่เจ้าหน้าที่ สำหรับให้สมาชิกขอรับไปใช้ในกรณีที่สมาชิกวุฒิสภามีได้นำบัตรประจำตัวมา ประกอบกับเสียงที่ปรากฏในคลิปวิดีโอขณะกระทำการดังกล่าว ก็สอดคล้องกับเสียงที่ปรากฏในแผ่นวิดีโอที่บันทึกถ่ายทอดสดการประชุมรัฐสภา และรายงานการประชุมรัฐสภา ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาเดียวกันกับที่มีการประชุมร่วมกันของรัฐสภาเพื่อพิจารณาญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับที่มาของสมาชิกวุฒิสภาที่ระบุไว้ในคำร้อง ซึ่งเป็นพยานหลักฐานที่เลขาธิการรัฐสภาส่งให้แก่ศาลรัฐธรรมนูญ

อีกทั้งในทางใต้สวนพยานบุคคล เลขาธิการรัฐสภาซึ่งได้ดูและฟังภาพและเสียงในคลิปวีดิทัศน์นั้นแล้ว ได้เบิกความว่า จำได้ว่าเป็นเสียงของรองประธานรัฐสภา ซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานในที่ประชุมในขณะนั้น เห็นได้ว่า การที่สมาชิกรัฐสภาใช้บัตรแสดงตนและออกเสียงลงคะแนนในระบบอิเล็กทรอนิกส์หลายใบ เป็นการกระทำที่มีลักษณะผิดปกติวิสัย การกระทำดังกล่าวนอกจากจะเป็นการละเมิดหลักการพื้นฐานของการเป็นสมาชิกรัฐสภาซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย ซึ่งจะต้องปฏิบัติหน้าที่โดยไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายหรือการครอบงำใด ๆ และต้องปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทยโดยปราศจากการขัดกันแห่งผลประโยชน์ตามบทบัญญัติมาตรา 122 ของรัฐธรรมนูญ ยังขัดต่อข้อบังคับการประชุมของรัฐสภา ขัดต่อหลักความซื่อสัตย์สุจริตที่สมาชิกรัฐสภาได้ปฏิญาณตนไว้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 123 และขัดต่อหลักการออกเสียงลงคะแนนตามบทบัญญัติมาตรา 126 วรรคสาม ที่ให้สมาชิกคนหนึ่งมีเพียงหนึ่งเสียงในการออกเสียงลงคะแนน มีผลทำให้การออกเสียงลงคะแนนของรัฐสภาในการประชุมนั้น ๆ เป็นการออกเสียงลงคะแนนที่ทุจริตไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของผู้แทนปวงชนชาวไทย ดังนั้น วิธีการดังกล่าวข้างต้นจึงมีอาจถือว่าเป็นมติการประชุมที่ชอบของรัฐสภา

ประเด็นที่สอง การแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช เป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ หรือไม เห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วย 2 สภา คือ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร ให้มีดุลยภาพพระหว่างกัน โดยได้กำหนดบทบาทของวุฒิสภาให้เป็นองค์กรตรวจทานกลั่นกรองการทำงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและถ่วงดุลอำนาจกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และให้อำนาจสมาชิกวุฒิสภาในการตรวจสอบถอดถอนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ ในกรณีที่ถูกกล่าวหาว่ามีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายหรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมอย่างร้ายแรง ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 270 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามคำร้องนี้ จึงเป็นการทำลายสาระสำคัญของการมีสองสภา นำพาไปสู่การผูกขาดอำนาจรัฐ ตัดการมีส่วนร่วมของ ปวงประชาหลากหลายอาชีพ เป็นการเปิดช่องให้ผู้ร่วมกระทำการครั้งนี้มีโอกาสได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองโดยวิธีการที่มิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ เนื้อหาในร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 11 และมาตรา 11/1 ยังขัดต่อ รัฐธรรมนูญ ในเรื่องกระบวนการตรากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาที่จะบัญญัติขึ้นใหม่ โดยรวบรัดให้มีการประกาศใช้ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ โดยไม่ต้องปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 141 ที่จะต้องส่งร่างกฎหมายดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญก่อน ซึ่งขัดกับหลักการตุลและคานอำนาจอันเป็นหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยว่าการ ดำเนินการพิจารณาและลงมติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของผู้ถูกร้องทั้งหมดในคดีนี้ เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 122 มาตรา 125 วรรคหนึ่ง และวรรคสอง มาตรา 126 วรรคสาม มาตรา 291 (1) (2) และ (4) และมาตรา 3 วรรคสอง และวินิจฉัยว่า มี เนื้อหาที่เป็นสาระสำคัญขัดแย้งต่อหลักการพื้นฐาน

และเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 อันเป็นการกระทำเพื่อให้ผู้ถูกร้องทั้งหมดได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญมาตรา 68 วรรคหนึ่ง ส่วนที่ผู้ร้องที่ 1 ขอให้ยุบพรรคการเมืองที่เกี่ยวข้อง และเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารของพรรคการเมืองดังกล่าวนั้น เห็นว่า ยังไม่เข้าเงื่อนไขตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 68 วรรคสาม และวรรคสี่ จึงให้ยกคำร้อง

3. คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 1/2557 เรื่อง คำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 68

ผู้ร้องยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า ผู้ถูกร้องที่ 1 (ประธานรัฐสภา) ผู้ถูกร้องที่ 2 (รองประธานรัฐสภา) ผู้ถูกร้องที่ 3 ถึงที่ 381 (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา) กระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ หรือไม่ โดยมีข้อเท็จจริงสรุปได้ว่า ผู้ถูกร้องที่ 3 ถึงที่ 381 ได้ร่วมกันเข้าชื่อเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 190 ต่อผู้ถูกร้องที่ 1 และต่อมาผู้ถูกร้องทั้งหมดได้ร่วมกันพิจารณาลงมติให้ความเห็นชอบในวาระที่สาม โดยกระบวนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมและเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีผลเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 โดยผู้ร้องเห็นว่า การที่ผู้ถูกร้องที่ 1 ได้สั่งปิดการอภิปรายการประชุมร่วมกันของรัฐสภาเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในวาระที่หนึ่ง และดำเนินการเพื่อให้มีการออกเสียงลงคะแนนในทันทีก่อนครบกำหนดระยะเวลาที่คณะกรรมการประสานงานพรรคร่วมรัฐบาล คณะกรรมการประสานงานพรรคร่วมฝ่ายค้าน และคณะกรรมการประสานงานวุฒิสภาได้ตกลงร่วมกัน เป็นการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไม่เป็นกลาง ขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 137 วรรคสอง ประกอบมาตรา 125 และข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 47 และข้อ 59 วรรคสอง และภายหลังจากที่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าว ผู้ถูกร้องที่ 1 ในฐานะประธานที่ประชุมรัฐสภาจึงใช้อำนาจหน้าที่โดยขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ โดยการวินิจฉัยให้ถือกำหนดเวลาการแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมภายใน 15 วัน ตามข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 96 โดยไม่มีอำนาจวินิจฉัย ทำให้ต้องมีการกำหนดให้มีการประชุมรัฐสภาเพื่อลงมติเกี่ยวกับระยะเวลาในการแปรญัตติใหม่อีกครั้ง ซึ่งที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาเสียงส่วนใหญ่เห็นด้วยกับกำหนดวันแปรญัตติ 15 วัน แต่ผู้ถูกร้องที่ 1 กลับให้ยับยอนไปถึงวันที่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ ทำให้กำหนดเวลาในการยื่นคำแปรญัตติต้องกระทำภายในระยะเวลาที่น้อยกว่า 15 วัน เมื่อนับตั้งแต่วันที่ลงมติในครั้งหลัง จึงเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 137 วรรคสอง ประกอบมาตรา 125 และมาตรา 126 และ

ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 16 ข้อ 17 ข้อ 52 และข้อ 96 นอกจากนี้ การพิจารณาและลงมติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 3 ในวาระที่สอง ซึ่งเป็นการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มาตรา 190 ปรากฏว่าประธานที่ประชุมรัฐสภาได้ให้สมาชิก กลงมติที่ละวรรค มีใช่เป็นรายมาตรา จึงเป็นการขัดรัฐธรรมนูญ มาตรา 125 และข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 99 และข้อ 101

สำหรับการแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีความมุ่งหมายที่จะจำกัดอำนาจของรัฐสภาและเพิ่มอำนาจให้ฝ่ายบริหารใน การทำหนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขต หรือเขตพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย หรือมีเขตอำนาจตามหนังสือสัญญาหรือตามกฎหมายระหว่างประเทศ โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากรัฐสภา อีกทั้งเป็นการเพิ่มอำนาจให้แก่ฝ่ายบริหารในการทำหนังสือสัญญาที่มีผล กระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง หรือมีผลผูกพันด้านการค้า การลงทุน หรืองบประมาณของประเทศอย่างมีนัยสำคัญกับนานาประเทศ หรือกบองค์การระหว่างประเทศได้โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากรัฐสภา โดยคงไว้เพียงหนังสือสัญญาที่มีบทให้เปิดเสรี ด้านการค้าหรือการลงทุนเท่านั้นที่ฝ่ายบริหารจะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาเสียก่อน ผู้ร้องเห็นว่า การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 190) เป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ อันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 จึงขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยและมีคำสั่ง 1) ขอให้สั่งคุ้มครองชั่วคราวเป็นกรณีฉุกเฉิน โดยให้ระงับการนำร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 190) ขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย 2) ขอให้สั่งให้ผู้ถูกร้องทั้งหมดเลิกการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 190) 3) ขอให้สั่งเพิกถอนกระบวนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 190) ทุกขั้นตอน นับตั้งแต่การพิจารณาของรัฐสภาในวาระที่หนึ่ง เป็นต้นมา

ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง กระบวนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 190) ขอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่

(1) การปิดการอภิปรายร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 190) ในวาระที่หนึ่งชั้นรับหลักการ ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่ เห็นว่า แม้การปิดการอภิปรายจะเป็นดุลพินิจของประธานรัฐสภาและแม้เสียงข้างมากมีสิทธิที่จะลงมติให้ปิดการอภิปรายก็ตาม แต่การใ ช้ดุลพินิจและการใช้เสียงข้างมากดังกล่าวจะต้องไม่ตัดสิทธิการทำหน้าที่ของสมาชิกรัฐสภา หรือละเลยไม่รับฟังความเห็นของฝ่ายข้าง

น้อย ทั้ง ๆ ที่เวลาซึ่งกำหนดไว้สำหรับการอภิปรายยังไม่ครบตามที่กำหนด ดังนั้น การรวบรัดปิดการอภิปรายและปิดประชุมเพื่อให้มีการลงคะแนนเสียง จึงเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางที่ไม่ชอบเอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายเสียงข้างมากโดยไม่เป็นธรรม อันเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรม จึงเห็นว่า การปิดอภิปรายร่างรัฐธรรมนูญแก้ไข เพิ่มเติม ในวาระที่หนึ่งชั้นรับหลักการ ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 วรรคสอง และมาตรา 125 วรรคหนึ่ง

(2) การกำหนดวันแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 190) ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ เห็นว่า โดยสภาพแห่งการแปรญัตติจำเป็นที่จะต้องใช้เวลาพอสมควรเพื่อให้สมาชิก ผู้ประสงค์จะขอแปรญัตติได้ทราบระยะเวลาที่แน่นอนในการยื่นขอแปรญัตติ อันเป็นเอกสิทธิ์ในการทำหน้าที่นิติบัญญัติ ของสมาชิกรัฐสภา การนับระยะเวลาในการแปรญัตติย่อมไม่อาจนับเวลาย้อนหลังได้ แต่ต้องนับตั้งแต่วันที่ที่ประชุมมีมติเป็นต้นไป การเริ่มนับระยะเวลาย้อนหลังไปจนทำให้เหลือระยะเวลาขอแปรญัตติเพียง 1 วัน เป็นการดำเนินการที่ขัดต่อสภาพแห่งการทำหน้าที่และเอกสิทธิ์ของสมาชิกรัฐสภา ทั้งยังขัดแย้งต่อข้อบังคับการประชุมของรัฐสภาและไม่เป็นกลาง จึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 125 วรรคหนึ่ง และวรรคสอง ทั้งขัดต่อหลัก นิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 วรรคสอง

(3) การพิจารณาและลงมติ ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 190) ในวาระที่สอง มาตรา 3 เป็นรายวรรค ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ เห็นว่า การที่ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาพิจารณาลงมติรายวรรคในมาตราที่มีหลายวรรคโดยไม่ข้ามมาตรา นอกจากรัฐธรรมนูญและข้อบังคับการประชุมของรัฐสภาไม่ได้บัญญัติและกำหนดห้ามไว้แล้ว ยังเห็นว่าย่อมเกิดผลดีต่อการพิจารณาในมาตราดังกล่าวให้เป็นไปด้วยความละเอียดรอบคอบมากยิ่งขึ้น ทำให้เนื้อหาของร่างและของมาตราดังกล่าวมีความเชื่อมโยงและไม่ขัดแย้งกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการพิจารณามาตราที่มีเนื้อหาหลายวรรค ดังเช่นบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 190 การพิจารณาลงมติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 3 เป็นรายวรรค ไม่เป็นการฝ่าฝืนข้อบังคับ การประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 99 และข้อ 101 และไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 125 และคำชี้แจงของผู้ถูกร้องในประเด็นนี้ขึ้น

ประเด็นที่สองมีว่า การแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 190) ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ และมีลักษณะเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ หรือไม่ เห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 190 เป็นบทบัญญัติซึ่งเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ในการทำหนังสือสัญญาสันติภาพ สัญญาสงบศึก และสัญญาอื่น กับนานาประเทศหรือกับองค์การระหว่างประเทศ ตามนัยแห่งมาตรา 3 วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญ โดยมีเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญ คือ กำหนดกลไกสถาบันทางการเมืองโดยเฉพาะฝ่าย

นิติบัญญัติและฝ่ายบริหารให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแบบรัฐสภา และเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การทำหนังสือสัญญากับนานาชาติ โดยยังคงหลักการที่ให้การทำสนธิสัญญา หรือสัญญาอื่นระหว่างประเทศไทยกับนานาชาติ หรือกับองค์การระหว่างประเทศ เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในฐานะทรงเป็นประมุขแห่งรัฐ และกำหนดให้การทำสนธิสัญญา หรือหนังสือสัญญาที่มีความสำคัญจะต้องดำเนินการไปตามหลักเกณฑ์ที่รัฐธรรมนูญกำหนด คณะรัฐมนตรีจะต้องเสนอกรอบการเจรจา เพื่อขอความเห็นชอบจากรัฐสภาก่อน และภายหลังการเจรจาหรือก่อนลงนามในหนังสือสัญญา ก็จะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาอีกด้วย นอกจากนี้ยังต้องให้ข้อมูลและจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนดำเนินการ และต้องให้ประชาชนเข้าถึงรายละเอียดของหนังสือสัญญานั้น ก่อนที่จะแสดงเจตนาให้มีผลผูกพันประเทศ การที่ผู้ถูกร้องได้ร่วมกันแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหารัฐธรรมนูญโดยเพิ่มคำว่า “โดยชัดแจ้ง” ต่อท้ายประเภทหนังสือสัญญาต่าง ๆ ตามมาตรา 190 วรรคสอง ก่อให้เกิดอำนาจตีความแก่คณะรัฐมนตรีในการตีความอย่างแคบหรือตีความอย่างจำกัดความ เพื่อให้หนังสือสัญญาที่ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา และการมีส่วนร่วมรับรู้ และแสดงความคิดเห็นของประชาชนนั้นมีจำนวนน้อยที่สุด ซึ่งเป็นการลิดรอนอำนาจในการตรวจสอบถ่วงดุลของรัฐสภาซึ่งเป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติให้ลดน้อยถอยลงไป และเป็นการเพิ่มอำนาจให้แก่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีให้เพิ่มมากขึ้น การกระทำดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อหลักการแบ่งแยกตุลาการอำนาจและการรักษาคุณภาพระหว่างรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี และอาจก่อให้เกิดอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแก่คณะรัฐมนตรีในการทำหนังสือสัญญา กับนานาชาติ หรือองค์การระหว่างประเทศ รวมทั้งก็จะไม่เกิดผลในทางป้องกันให้รอบคอบรัดกุมตามความมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญที่มุ่งตรวจสอบควบคุมการทำหนังสือสัญญาที่มีความสำคัญยิ่งก่อนที่ฝ่ายบริหารจะไปลงนามให้มีผลผูกพันประเทศ ซึ่งจะเกิดปัญหาที่ไม่อาจแก้ไขตามมาภายหลังได้ การแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหารัฐธรรมนูญโดยตัดคำว่า “หนังสือสัญญาใด ... มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง หรือมีผลผูกพันด้านการค้า การลงทุน หรืองบประมาณของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา ...” ออกไปเป็นการลดทอนอำนาจของรัฐสภาซึ่งเป็นองค์กรของฝ่ายนิติบัญญัติ ให้เหลือเพียงอำนาจตรวจสอบหนังสือสัญญาใดที่มีบทให้เปิดเสรีด้านการค้า การลงทุน เท่านั้น และเพิ่มอำนาจให้คณะรัฐมนตรีในการทำหนังสือสัญญากับนานาชาติ หรือองค์การระหว่างประเทศที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง หรือมีผลผูกพันการค้า การลงทุน หรืองบประมาณของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ เป็นการทำลายคุณภาพในการตรวจสอบถ่วงดุลตามหลักการแบ่งแยก อำนาจ การกระทำดังกล่าวของผู้ถูกร้องจึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 วรรคหนึ่ง และวรรคสอง และการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 190 วรรคสาม ซึ่งกำหนดให้คณะรัฐมนตรีต้องชี้แจงต่อรัฐสภาเกี่ยวกับหนังสือสัญญาโดยการเสนอกรอบการเจรจาต่อรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบ โดยการตัดเนื้อหาในบทบัญญัติวรรคดังกล่าว เป็นการลดทอนอำนาจตรวจสอบถ่วงดุลของฝ่ายนิติบัญญัติ การ

กระทำของผู้ถูกร้องไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 จึงเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่มีได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

นอกจากนี้การแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหารัฐธรรมนูญ มาตรา 190 โดยมีเจตนาเพื่อเพิ่มอำนาจในการทำหน้าที่สื่อสัญญาแก่นานาประเทศหรือกบองค์กรระหว่างประเทศให้ฝ่ายบริหารซึ่งประกอบด้วยบุคคลส่วนใหญ่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่ให้มีอำนาจมากขึ้นโดยปราศจากการตรวจสอบ ถือว่าไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม แต่เป็นการกระทำเพียงเพื่อความสะดวกของบุคคลเหล่านั้น การกระทำของผู้ถูกร้องจึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 122 และการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยตัดเนื้อหาที่ให้สิทธิประชาชนในการรับฟังข้อมูล ตรวจสอบ และแสดงความคิดเห็นในการจัดทำหนังสือสัญญาของฝ่ายบริหาร รวมทั้งตัดสิทธิของประชาชนที่จะเข้าถึงรายละเอียดของหนังสือสัญญาก่อนที่คณะรัฐมนตรีจะแสดงเจตนาให้มีผลผูกพันประเทศ เป็นการจำกัดสิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญและทำลายความเสมอภาคในการได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้ จึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 4 มาตรา 5 และมาตรา 87 จึงเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่มีได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

ศาลรัฐธรรมนูญ จึงวินิจฉัยว่า การพิจารณาและลงมติแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญของผู้ถูกร้องทั้งหมดในคดีนี้ เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกระบวนการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 วรรคสอง และมาตรา 125 วรรคหนึ่ง และวรรคสอง และการที่ผู้ถูกร้องร่วมกันแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 190 เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 มาตรา 4 มาตรา 5 มาตรา 87 และมาตรา 122 อันเป็นการกระทำการเพื่อให้บุคคลหรือคณะบุคคลได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่มีได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ผ่าฝืนรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 วรรคหนึ่ง

4. คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2562 เรื่อง คณะกรรมการการเลือกตั้ง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยเพื่อมีคำสั่งยุบพรรคไทยรักษาชาติ

เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2562 ได้มีพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2562 ต่อมาคณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ร้อง ได้มีประกาศเรื่อง การสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ลงวันที่ 24 มกราคม 2562 โดยข้อ 3 กำหนดให้พรรคการเมืองใด ประสงค์จะแจ้งรายชื่อบุคคลที่พรรคการเมืองมีมติจะเสนอสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี ให้แจ้งรายชื่อพร้อมหนังสือแสดงความยินยอมของผู้ได้รับการเสนอชื่อเป็นนายกรัฐมนตรีไม่เกิน 3 รายชื่อ ต่อผู้ร้อง และในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2562 พรรคไทยรักษาชาติ ผู้ถูกร้อง ได้ยื่นหนังสือต่อผู้ร้องแจ้งรายชื่อบุคคลที่ผู้ถูกร้องมี มติจะเสนอให้สภาผู้แทนราษฎรเพื่อ พิจารณาให้ความเห็นชอบแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี พร้อมด้วยหนังสือยินยอม

หลังจากที่ผู้ถูกร้องได้ยื่นหนังสือดังกล่าว ในวันเดียวกันได้มีพระราชโองการประกาศสถาบันพระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ผู้ร้องเห็นว่า การกระทำของผู้ถูกร้องที่แจ้งรายชื่อพลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี เป็นการนำสมาชิกชั้นสูงในพระบรมราชวงศ์มาเกี่ยวข้องกับระบบการเมือง ไม่ว่าจะโดยทางใดก็ตาม จึงเป็นการกระทำที่ขัดต่อโบราณราชประเพณี ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมของชาติ ถือเป็นการกระทำที่มิบังควรไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง เนื่องจากพระบรมราชวงศ์ทุกพระองค์ทรงอยู่ในหลักการเกี่ยวกับการดำรงอยู่เหนือการเมือง เป็นกลางทางการเมือง และไม่สามารถดำรงตำแหน่งใด ๆ ในทางการเมืองได้ การกระทำของผู้ถูกร้องดังกล่าวถือเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งยุบพรรคผู้ถูกร้องได้ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 92 ผู้ร้องจึงมีมติในการประชุม ครั้งที่ 18/2562 เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2562 ให้ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อสั่งยุบพรรคผู้ถูกร้อง โดยขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยดังนี้ (1) มีคำสั่งยุบพรรคผู้ถูกร้องตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 92 (2) มีคำสั่งเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของบุคคลผู้เป็นคณะกรรมการบริหารพรรคของผู้ถูกร้อง รวม 14 คน ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 92 และ (3) มีคำสั่งห้ามมิให้ผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งคณะกรรมการบริหารพรรคของผู้ถูกร้องและถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งไปจดทะเบียนพรรคการเมืองขึ้นใหม่ หรือเป็นกรรมการบริหารพรรคการเมืองหรือมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่อีกภายในกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคผู้ถูกร้องตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 94

ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง มีเหตุให้สั่งยุบพรรคผู้ถูกร้องตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 92 วรรคหนึ่ง (2) หรือไม่ เห็นว่าสาระสำคัญซึ่งเป็นหลักการขั้นพื้นฐานของระบอบการปกครองประชาธิปไตยของไทย ได้ระบุไว้ในความของพระราชหัตถเลขา ที่ 1/60 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2475 ที่ว่า พระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปย่อมดำรงอยู่เหนือการเมืองทั้งหลาย หลักการพื้นฐานดังกล่าว ถือเป็นทั้งเจตนารมณ์ร่วมของการสถาปนาระบอบการปกครองของไทย ไว้ในรัฐธรรมนูญแต่เริ่มแรก และเป็น ฉันทามติที่ฝ่ายสภาผู้แทนราษฎรให้การยอมรับปฏิบัติสืบต่อมาว่าพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงควรดำรงฐานะอยู่เหนือการเมือง โดยเฉพาะในแง่การไม่เข้าไปมีบทบาทเป็นฝักฝ่ายต่อสู้แข่งขันรณรงค์ทางการเมืองอันอาจเจื่อนำมาซึ่งการโจมตี ติเตียน และกระทบต่อความสงบเรียบร้อยสมานฉันท์อันหนึ่งอันเดียวกันในระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับราษฎร ที่เป็นหลักการพื้นฐานของประเพณีการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ถึงแม้การจัดทำร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 ซึ่งได้ผ่านการบัญญัติ จำกัดบทบาทของพระบรมวงศานุวงศ์ในทางการเมืองไว้ในรัฐธรรมนูญ ก็ตาม แต่กระนั้นก็ได้ทำให้หลักการพื้นฐานทางรัฐธรรมนูญว่าด้วยฐานะของสมาชิกพระบรมราชวงศ์อันเป็นที่เคารพเหนือการถูก ติเตียนและไม่ควรแก่ตำแหน่งการเมืองอันอาจกระทบกระเทือนต่อความ

เป็นกลางของสถาบันพระมหากษัตริย์ต้องถูกลบล้างไปไม่ ดังปรากฏเป็นที่ประจักษ์ในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 6/2543 และสอดคล้องกับหลักการที่ถือว่า พระมหากษัตริย์ “ทรงราชย์ แต่ไม่ได้ทรงปกครอง” (reigns, but does not rule) อันเป็นหลักการทางรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาในนานาอารยประเทศซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของรัฐ การกระทำของผู้ถูกร้องย่อมมีผลให้หลักการพื้นฐานของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของไทยที่ถือว่าพระมหากษัตริย์ทรงราชย์แต่ไม่ได้ทรงปกครองต้องถูกเขาะกร่อนบ่อนทำลายให้เสื่อมทรามไปโดยปริยาย

การใช้สิทธิและเสรีภาพทางการเมืองที่รัฐธรรมนูญรับรองนั้น ย่อมต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์และกระบวนการที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย และต้องมีใช่เป็นการใช้สิทธิและเสรีภาพที่จะส่งผลเป็นการบั่นทอนทำลายหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ และสันคณ อดิศรรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของไทยที่ดำรงอยู่ให้เสื่อมโทรมไป แม้ผู้ถูกร้องจะมีสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายบัญญัติไว้โดยสมบูรณ์ แต่การใช้สิทธิและเสรีภาพในการกระทำการใด ๆ ของพรรคการเมืองย่อมต้องตั้งอยู่บนความตระหนักรู้ด้วยว่า การกระทำนั้นจะไม่เป็นการอาศัยสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองที่ได้รับจากรัฐธรรมนูญให้มีผลกระทบย้อนกลับมาทำลายหลักการพื้นฐาน บรรทัดฐาน คุณค่า และเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเสียเอง

ถึงแม้กฎหมายจะมีได้ให้นิยามศัพท์คำว่า “ล้มล้าง” และ “ปฏิปักษ์” ไว้ แต่ทั้งสองคำนั้นก็ป็นคำในภาษาไทยธรรมดาที่มีความหมายตามที่ใช้และรู้กันอยู่ทั่วไป ซึ่งศาลย่อมรู้ได้เองด้วยว่า “ล้มล้าง” หมายถึง การกระทำที่มีเจตนาเพื่อทำลายหรือล้างผลาญให้สูญสลายหมดสิ้นไปไม่ให้ดำรงอยู่หรือมีอยู่อีกต่อไป ส่วนคำว่า “ปฏิปักษ์” นั้นไม่จำเป็นต้องรุนแรงถึงขนาดมีเจตนาที่จะล้มล้างทำลายให้สิ้นไป ทั้งยังไม่จำเป็นต้องถึงขนาดตั้งตนเป็นศัตรูหรือฝ่ายตรงข้ามเท่านั้น เพียงแค่เป็นการกระทำที่มีลักษณะเป็นการขัดขวางหรือสกัดกั้นมิให้เจริญก้าวหน้า หรือเป็นการกระทำ ที่ก่อให้เกิดผลเป็นการเขาะกร่อนบ่อนทำลาย จนเกิดความชำรุดทรุดโทรม เสื่อมทราม หรืออ่อนแอลง ก็เข้าลักษณะของการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ได้แล้ว ส่วนประเด็นเรื่องเจตนา นั้น เมื่อ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 92 วรรคหนึ่ง (2) บัญญัติชัดเจนว่า เพียงแค่ “อาจเป็นปฏิปักษ์” ก็ต้องห้ามแล้ว หากต้องมีเจตนาประสงค์ต่อผล หรือต้องรอให้เกิดผลเสียหายร้ายแรงขึ้นจริงเสียก่อนไม่ ทั้งนี้ก็เพื่อให้เป็นมาตรการป้องกันความเสียหายร้ายแรงที่อาจจะเกิดแก่สถาบันหลักของประเทศไว้ก่อน อันเป็นรัฐประศาสนนโยบายที่จำเป็นเพื่อดับไฟกองใหญ่ไว้แต่ต้น มิให้ไฟกองเล็กกระพือไหม้ลุกลามขยายใหญ่จนเป็นมหันตภัยที่ไม่อาจต้านทานได้ในวาระต่อไป

เมื่อการกระทำของผู้ถูกร้องมีหลักฐานชัดเจนว่าได้กระทำไปโดยรู้สำนึก และโดยสมัครใจอย่างแท้จริง ซึ่งคณะกรรมการบริหาร พรรคของผู้ถูกร้องย่อมทราบดีว่า ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดีเป็นพระราชธิดาพระองค์ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทั้งยังเป็นพระเชษฐภคินีในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แม้ทรงกราบถวายบังคมลาออกจากฐานันดรศักดิ์ไปแล้ว แต่ยังคงดำรงอยู่ในฐานะสมาชิกแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ การกระทำของผู้ถูกร้องเป็นการนำสมาชิกชั้นสูงในพระบรมราชวงศ์มาเป็นฝักฝ่ายในทางการเมือง ทั้งยังเป็นการกระทำที่วิญญูชนคนไทยทั่วไปย่อมรู้สึกได้ว่าสามารถทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยที่เป็นศูนย์รวมใจของคนไทยทั้งชาติ ต้องถูกนำไปใช้เพื่อความได้เปรียบทางการเมืองอย่างแยบยลให้ปรากฏผลเสมือนเป็นฝักฝ่ายทางการเมือง และมุ่งหวังผลประโยชน์ทางการเมืองโดยไม่คำนึงถึงหลักการพื้นฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นการสุมเสี่ยงต่อการสูญเสีย สถานะที่จะต้องอยู่เหนือการเมือง และดำรงความเป็นกลางในทางการเมือง อันเป็นจุดเริ่มต้นของการเซาะกร่อนบ่อนทำลาย เป็นเหตุให้ข้าราชการทุจริตเสื่อมทราม หรืออ่อนแอหลง เข้าลักษณะของการกระทำที่อาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามมาตรา 92 วรรคหนึ่ง (2) อย่างชัดแจ้งแล้ว กรณีมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่า ผู้ถูกร้องกระทำการตามมาตรา 92 วรรคหนึ่ง (2) จึงมีคำสั่งให้ยุบพรรคผู้ถูกร้องตามมาตรา 92 วรรคสอง

ประเด็นที่สอง คณะกรรมการบริหารพรรคของผู้ถูกร้องจะถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 92 วรรคสอง หรือไม่ เห็นว่า เมื่อผู้ถูกร้องได้กระทำการอันเป็นเหตุให้สั่งยุบพรรคผู้ถูกร้องตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 92 วรรคหนึ่ง (2) และวรรคสอง ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคผู้ถูกร้องแล้ว จึงขอที่ศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคของผู้ถูกร้องที่ดำรงตำแหน่งดังกล่าวอยู่ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2562 อันเป็นวันที่มีการกระทำอัน เป็นเหตุให้ยุบพรรคผู้ถูกร้องตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 92 วรรคสอง มีข้อพิจารณาต่อไปว่า จะต้องเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นระยะเวลาเท่าใด เห็นว่า การกระทำของผู้ถูกร้อง เป็นเพียง อาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ยังไม่ถึงขนาดมีเจตนาที่จะล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อีกทั้ง เป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการได้มาซึ่งนายกรัฐมนตรี ยังมีได้ก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงต่อระบอบการปกครองของประเทศชาติ นอกจากนี้คณะกรรมการบริหารพรรคของผู้ถูกร้องได้น้อมรับพระราชโองการไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อมทันทีภายหลังที่ได้รับทราบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ายังมีความเคารพต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ สมควรกำหนดระยะเวลาให้ สอดคล้องกับระยะเวลาตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 94 วรรคสอง ดังนั้น จึงให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคของผู้ถูกร้องที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2562 ซึ่งเป็นวันที่มีการกระทำอันเป็นเหตุให้สั่งยุบพรรคผู้ถูกร้อง และมีกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคผู้ถูกร้องตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 92 วรรคสอง

ประเด็นที่สาม ผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรคของผู้ถูกร้องและถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งจะไปจดทะเบียนพรรคการเมืองขึ้นใหม่ หรือเป็นกรรมการบริหารพรรคการเมืองหรือมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่อีกไม่ได้ภายในกำหนดสิบปีนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรค ผู้ถูกร้องตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 94 วรรคสอง หรือไม่ เห็นว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 94 วรรคสอง เป็นบทบัญญัติว่าด้วยผลของการฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งมีได้ให้อำนาจแก่ศาลรัฐธรรมนูญที่จะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น เมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคผู้ถูกร้องแล้ว จึงต้องสั่งให้ผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรคของผู้ถูกร้องที่ดำรงตำแหน่งดังกล่าวอยู่ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2562 อันเป็นวันที่มีการกระทำอันเป็นเหตุให้ยุบพรรคผู้ถูกร้องและถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งไปจดทะเบียนพรรคการเมืองขึ้นใหม่ หรือ เป็นกรรมการบริหารพรรคการเมืองหรือมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่อีกไม่ได้ ภายในกำหนดสิบปีนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคผู้ถูกร้องตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 94 วรรคสอง

ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีคำสั่งให้ยุบพรรคไทยรักษาชาติ ผู้ถูกร้อง เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคของผู้ถูกร้อง ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2562 ซึ่งเป็นวันที่มีการกระทำอันเป็นเหตุให้ยุบพรรคผู้ถูกร้อง มีกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคผู้ถูกร้อง และห้ามมิให้ผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรคของผู้ถูกร้องดังกล่าวไปจดทะเบียนพรรคการเมืองขึ้นใหม่ หรือเป็นกรรมการบริหารพรรคการเมืองหรือมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่อีก ภายในกำหนดสิบปีนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคผู้ถูกร้อง

5. คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 1/2563 เรื่อง คำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49

ผู้ร้อง กล่าวอ้างว่าผู้ถูกร้องที่ 1 (พรรคอนาคตใหม่) ผู้ถูกร้องที่ 2 (นายธนธร จึงรุ่งเรืองกิจ) ผู้ถูกร้องที่ 3 (นายปิยบุตร แสงกนกกุล) และผู้ถูกร้องที่ 4 (คณะกรรมการบริหารพรรคอนาคตใหม่) ใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 เนื่องจากข้อบังคับพรรคผู้ถูกร้องที่ 1 ในหลายข้อ ปรากฏถ้อยคำว่า “หลักประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ” แต่ไม่มีถ้อยคำว่า “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ซึ่งเป็นไปตามแนวคิด พฤติการณ์ และการกระทำของผู้ถูกร้องที่ 2 และผู้ถูกร้องที่ 3 ที่แสดงความคิดเห็นปรากฏตามสื่อมวลชนและสาธารณชนที่ผ่านมา ข้อบังคับพรรคผู้ถูกร้องที่ 1 จึงไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 14 (1) รวมถึงนโยบายพรรคผู้ถูกร้องที่ 1 ที่แสดงให้เห็น ถึง ความมุ่งมั่นในอุดมการณ์ล้มล้างการปกครอง ของผู้ถูกร้องทั้งสิ้น และสัญลักษณ์พรรคผู้ถูกร้องที่ 1 ซึ่งมีความเหมือนกับสมาคมอิลลูมินาติ โดยเชื่อกันว่าสมาคม

ดังกล่าวอยู่เบื้องหลังการล้มล้างการปกครองระบอบกษัตริย์ของหลายประเทศในทวีปยุโรป ผู้ร้องเห็นว่าการกระทำของผู้ถูกร้องทั้งสี่ดังกล่าว ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 จึงยื่นคำร้องขอให้พิจารณา วินิจฉัยว่า ข้อบังคับพรรคผู้ถูกร้องที่ 1 เป็นโมฆะไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคหนึ่ง และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 14 (1) ขอให้มีคำสั่งยุบพรรคผู้ถูกร้องที่ 1 และเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้ถูกร้องที่ 2 ผู้ถูกร้องที่ 3 และผู้ถูกร้องที่ 4 ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 92 วรรคสอง

ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา 49 เป็นบทบัญญัติที่มีความมุ่งหมาย เพื่อเป็นมาตรการปกป้องคุ้มครองระบอบการปกครองของประเทศให้เป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยกำหนดกลไกในการดำเนินการในกรณีที่มีการฝ่าฝืน โดยเฉพาะความในวรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติที่วางหลักการเพื่อปกป้องคุ้มครองการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยให้ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่ตรวจสอบและมีอำนาจวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำที่มีชอบด้วยรัฐธรรมนูญตามมาตรา 49 วรรคหนึ่ง เสียก่อนที่การกระทำนั้นจะบังเกิดผล แต่ไม่รวมถึงการสั่งยุบพรรคการเมือง เพราะการสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นต้องเป็นไป ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 92 วรรคหนึ่ง (1) และ (2)

เมื่อพิจารณาตามคำร้อง คำร้องเพิ่มเติม และเอกสารประกอบแล้ว เห็นว่า กรณีดังกล่าวเป็นการกล่าวอ้างของผู้ร้องว่าข้อบังคับพรรคผู้ถูกร้องที่ 1 ซึ่งหมายความรวมถึงนโยบายและภาพเครื่องหมายไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 14 และมาตรา 15 ซึ่งการออกข้อบังคับของพรรคการเมือง เป็นส่วนหนึ่งของขั้นตอนการจัดตั้งพรรคการเมือง อันเป็นหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 โดยกระบวนการยื่นคำขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองนั้น มาตรา 13 มาตรา 14 มาตรา 15 และมาตรา 17 บัญญัติให้ผู้ยื่นคำขอจะต้องยื่นข้อบังคับพรรคไปพร้อมกับคำขอ ต่อจากนั้นนายทะเบียนพรรคการเมืองจะทำการตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของเอกสารหลักฐานที่ยื่นหากคำขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองและเอกสารหลักฐานที่ยื่นมีความถูกต้องครบถ้วน นายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งก็จะรับจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองและให้ประกาศการจัดตั้งพรรคการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษาต่อไป เมื่อ ผู้ถูกร้องที่ 2 ได้ยื่นคำขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคผู้ถูกร้องที่ 1 เป็นพรรคการเมือง และนายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งได้รับจดทะเบียนจัดตั้ง พรรคผู้ถูกร้องที่ 1 เป็นพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 17 และมีประกาศการจัดตั้งพรรคผู้ถูกร้องที่ 1 ในราชกิจจานุเบกษาแล้ว กรณีย่อมแสดงให้เห็นเบื้องต้นว่าข้อบังคับพรรคผู้ถูกร้องที่ 1 ไม่มีลักษณะเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น

ประมุข ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 14 (1) อย่างไรก็ตาม ถ้าปรากฏข้อเท็จจริงในภายหลังว่าข้อบังคับ พรรคผู้ถูกร้องที่ 1 ที่ได้ยื่นจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองไม่เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 14 หรือมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 จึงเป็นหน้าที่และอำนาจของนายทะเบียนพรรคการเมืองที่จะรายงานไปยังคณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อพิจารณาและมีมติให้เพิกถอนข้อบังคับดังกล่าวได้ตามมาตรา 17 วรรคสาม ซึ่งข้อเท็จจริงในคดีนี้หาได้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นไม่ ทั้งผู้ถูกร้องทั้งสี่ก็มิได้มีการกระทำอื่นใดนอกเหนือจากการจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองของผู้ถูกร้องที่ 1 เพิ่มเติมขึ้นในภายหลังอีก กรณีจึงยังไม่ปรากฏข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะฟังได้ว่าการกระทำของผู้ถูกร้องทั้งสี่เป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคหนึ่ง

อย่างไรก็ดี เนื่องจาก ข้อบังคับพรรคผู้ถูกร้องที่ 1 ที่ใช้ ถ้อยคำว่า “หลักประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ ” ซึ่งแตกต่างจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 2 อันอาจก่อให้เกิดความแตกแยก ระหว่างชนในชาติ ได้ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 14 (3) ซึ่งคณะกรรมการการเลือกตั้งมีหน้าที่และอำนาจที่จะพิจารณาและมีมติให้เพิกถอนข้อบังคับนั้นได้ตามมาตรา 17 วรรคสาม ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญต่อไป

ส่วนกรณีที่ผู้ร้องกล่าวอ้างว่าผู้ถูกร้องที่ 2 ผู้ถูกร้องที่ 3 และผู้ถูกร้องที่ 4 มีพฤติการณ์ แนวคิด ทศนคติ คลั่งไคล้ปรัชญาตะวันตก เป็นขบวนการปฏิวัติกรรมนิยม มีแนวความคิดที่ต้องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมไทย โดยการแสดงความคิดเห็นในช่วงเวลาต่าง ๆ ทั้งก่อนและหลังการจดทะเบียนจัดตั้ง พรรคผู้ถูกร้องที่ 1 ดังปรากฏตามสื่อมวลชนและสื่อสาธารณชนที่ผ่านมา นั้น เห็นว่า การพิจารณาว่าบุคคลใด จะใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคหนึ่ง จะต้องปรากฏข้อเท็จจริงที่ชัดเจนเพียงพอที่แสดงให้เห็นถึงความมุ่งหมายและความประสงค์นั้นถึงระดับที่วิญญูชนควรจักอาจคาดเห็นได้ว่าน่าจะทำให้เกิดผลเป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขโดยการกระทำนั้นจะต้องกำลังดำเนินอยู่และไม่ห่างไกลเกินกว่าเหตุ แต่ข้อเท็จจริงเท่าที่ปรากฏในคดีนี้เป็นเพียงข้อมูลข่าวสารจากเว็บไซต์ สื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออินเทอร์เน็ต และยังไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้ถูกร้องทั้งสี่มีพฤติการณ์หรือการกระทำ ตามความคิดเห็นที่ผู้ร้องกล่าวอ้างแต่อย่างใด กรณีจึงยังไม่ปรากฏข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะฟังได้ว่าการกระทำของผู้ถูกร้องทั้งสี่เป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคหนึ่ง ส่วนกรณีการกระทำอื่นใดของผู้ถูกร้องทั้งสี่จะเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นหรือไม่เป็นเรื่องที่ต้องไปว่ากล่าวกันอีกส่วนหนึ่งต่างหากตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อไป

ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยว่า การกระทำของผู้ถูกร้องทั้งสี่ตามที่ผู้ร้องกล่าวอ้างไม่เป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคหนึ่ง

6. คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2564 เรื่อง ประธานรัฐสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 210 วรรคหนึ่ง (2) กรณีมีปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของรัฐสภาในการเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมของสมาชิกรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 256 (1)

ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา ครั้งที่ 3 (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง) วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2564 พิจารณาญัตติด่วน เรื่อง ขอเสนอญัตติตามข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2563 ข้อ 31 ให้รัฐสภามีมติขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 210 วรรคหนึ่ง (2) ว่าการที่สมาชิกรัฐสภา เสนอญัตติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช จำนวน 2 ฉบับ ต่อที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา ปรากฏว่าญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ดังกล่าว มีหลักการและเหตุผลให้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยบัญญัติให้มีหมวด 15/1 การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และมาตรา 256/1 ให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญทำหน้าที่จัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งไม่มีบทบัญญัติใดของรัฐธรรมนูญให้อำนาจรัฐสภาในการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ คงมีเพียงอำนาจเฉพาะที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 256 คือ แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเท่านั้น ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภามีมติโดยเสียงข้างมากเห็นด้วยให้ส่งศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 210 วรรคหนึ่ง (2)

ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่า หลักการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกำหนดข้อห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 255 มิให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญโดยเด็ดขาด ส่วนหลักเกณฑ์และวิธีการในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต้องเป็นไปตามมาตรา 256 (1) ถึง (9) และกระทำได้โดยที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาตามมาตรา 156 (15) ซึ่งมุ่งประสงค์ให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเป็นการใช้อำนาจของรัฐสภาโดยเฉพาะ โดยมีหลักเกณฑ์และวิธีการแตกต่างจากการทำหน้าที่ในกระบวนการนิติบัญญัติทั่วไปเพื่อปกป้องความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญและรักษาความต่อเนื่องของรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจึงต้องอยู่ในเงื่อนไขที่มีความผูกพันกับรัฐธรรมนูญฉบับเดิม ยึดโยงกับหลักการพื้นฐานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับมติมหาชน ไม่มีบทบัญญัติให้จัดทำขึ้นใหม่ทั้งฉบับ การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ด้วยวิธีการ ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมให้มีหมวด 15/1 มีผลเป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 อันเป็นการแก้ไขหลักการสำคัญที่ผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญดั้งเดิมต้องการปกป้องคุ้มครอง ไว้หากรัฐสภาต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องจัดให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าเห็นชอบด้วยจึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป เมื่อเสร็จแล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบ

หรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว จึงนำประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อไป อันเป็นกระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญ ตามครรลองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า รัฐสภามีหน้าที่และอำนาจจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ โดยต้องให้ประชาชนผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญได้ลงประชามติเสียก่อนว่าประชาชนประสงค์จะให้ มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ และเมื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เสร็จแล้ว ต้องให้ประชาชนลง ประชามติเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง

7. คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 19/2564 เรื่อง คำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49

ผู้ร้องยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 ว่า คณะบุคคลประกอบด้วยกลุ่มกิจกรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกับสหภาพนักเรียน นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กลุ่มแฉ นวัตกรรมนิสิตมหาสารคามเพื่อประชาธิปไตย และกลุ่มเสรี เทยพลัส ได้ใช้สถานที่ต่าง ๆ ในการจัดเวทีชุมนุม อันเป็นการกระทำความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 6 ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 มาตรา 116 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ละเมิดต่อสถาบัน พระมหากษัตริย์อันเป็นที่เคารพสักการะของปวงชนชาวไทย เป็นการกระทำที่เป็นการล้มล้างการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และก่อให้เกิดความแตกแยก ปั่นป่วน หรือกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน โดยเฉพาะบุคคลที่ปราศรัยเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ จำนวน 8 คน ได้แก่ นาย อ. (ผู้ถูกร้องที่ 1) นาย ภ. (ผู้ถูกร้องที่ 2) นางสาว ป. (ผู้ถูกร้องที่ 3) นาย พ. (ผู้ถูกร้องที่ 4) นางสาว จ. (ผู้ถูกร้องที่ 5) นางสาว ส. (ผู้ถูกร้องที่ 6) นาย ส. (ผู้ถูกร้องที่ 7) และนางสาว อ. (ผู้ถูกร้องที่ 8) โดยการชุมนุมปราศรัยเพื่อเสนอข้อเรียกร้อง ทางการเมือง 3 ประการ และข้อเสนองานปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ 10 ข้อ ในวันเวลาและสถานที่ต่าง ๆ รวม 6 ครั้ง มีเนื้อหาบิดเบือน จาบจ้วง ล้อเลียน หมิ่นพระบรมเดชานุภาพของสถาบัน พระมหากษัตริย์อย่างรุนแรง แสดงให้เห็นว่าคณะบุคคล ดังกล่าว มิได้เคารพเลื่อมใสในการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและไม่ปฏิบัติตาม รัฐธรรมนูญ อีกทั้งเมื่อ พิจารณาข้อเสนอ และข้อเรียกร้อง ต่าง ๆ พบว่าหลายเรื่องขัดหรือแย้ง กับหลักการพื้นฐานของ รัฐธรรมนูญเรื่องการคุ้มครองสถาบันพระมหากษัตริย์และพระอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่มีอยู่ภายใต้ รัฐธรรมนูญ เป็นการกระทำที่มีเจตนาล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข ผู้ร้องยื่นคำร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อขอให้อัยการสูงสุดร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าว แต่ผู้ร้องเห็นว่าอัยการสูงสุดมิได้ดำเนินการใด ๆ ภายใน สิบห้าวัน นับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคสาม ผู้ร้องจึงยื่นคำร้องเพื่อ

ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยและมีคำสั่งให้คณะบุคคลเลขาธิการกระทำดังกล่าวตามรัฐธรรมนูญ
มาตรา 49

ประเด็นที่ต้องพิจารณาวินิจฉัยมีว่า การกระทำของผู้ถูกร้องที่ 1 ที่ 2 และที่ 3 เป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้าง การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น
ประมุขตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคหนึ่ง หรือไม่

ข้อเท็จจริงฟังได้ว่า ผู้ถูกร้องทั้งสามปราศรัยในที่สาธารณะหลายครั้งหลายสถานที่
ต่อเนื่องกัน เรียกร้องให้ดำเนินการแก้ไขเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยการชุมนุม ณ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต จังหวัดปทุมธานี เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2563 ผู้ถูกร้องทั้ง
สามปราศรัยเรียกร้องเพื่อให้มีการแก้ไข รัฐธรรมนูญว่าด้วยพระราชสถานะของพระมหากษัตริย์ที่ทรง
อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญและอยู่เหนือความรับผิดชอบทางการเมืองตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ว่า
พระมหากษัตริย์ทรงกระทำผิดมิได้ และให้มีการยกเลิกกฎหมายที่ห้ามผู้ใดล่วงละเมิด หมิ่นประมาท
หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสถาบันพระ มหากษัตริย์ โดยมีข้อเรียกร้อง 10 ประการ เห็นว่า
รัฐธรรมนูญ มาตรา 49 มีเจตนารมณ์ปกป้องคุ้มครองระบอบการปกครองของประเทศให้เป็นการ
ปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยกำหนดให้ผู้ที่ทราบว่ามี
กระทำอันเป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่ ล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี
พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขสามารถ ใช้สิทธิพิทักษ์ปกป้องรัฐธรรมนูญ ซึ่งถือเป็นกลไกหนึ่งของ
กระบวนการยุติธรรมทางรัฐธรรมนูญ โดยยื่นคำร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาตรวจสอบ
ข้อเท็จจริงตามคำร้องก่อนเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาวินิจฉัยสั่งการให้เลขาธิการกระทำ
ดังกล่าว แม้ว่าอัยการสูงสุดจะมีคำสั่งไม่รับดำเนินการตามที่ร้องขอ หรือไม่ดำเนินการภายในสิบห้า
วันนับแต่วันที่รับคำร้องขอ รัฐธรรมนูญก็รับรองสิทธิของผู้ร้องในการยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาล
รัฐธรรมนูญได้ เป็นการสร้างหลักประกันการอ้างไว้ซึ่งหลักการอันเป็นสาระสำคัญแห่งการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทั้งนี้ เนื่องจากพระมหากษัตริย์กับชาติ
ไทยดำรงอยู่คู่กันเป็นเนื้อเดียวกันนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน และจะดำรงอยู่ด้วยกันต่อไปในอนาคต แม้
ประเทศไทยเปลี่ยนแปลง ลงการปกครอง เป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว ปวงชนชาวไทยยังเห็นพ้อง
ร่วมกันอัญเชิญพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เพื่อทรงเป็นสถาบันหลักที่จะต้องคงอยู่คู่กับการ
ปกครองระบอบประชาธิปไตยและทรงใช้อำนาจอธิปไตยนั้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ โดยเรียก
รูปแบบการปกครองนี้ว่าการป กครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและ
ราชอาณาจักรไทยได้คงไว้ซึ่งการปกครองระบอบนี้ต่อเนื่องมาโดยตลอด

ข้อเรียกร้องที่ให้อัยการรัฐธรรมนูญ มาตรา 6 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ให้การรับรองพระ
ราชสถานะของพระมหากษัตริย์ว่า ทรงเป็นประมุขของรัฐที่ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญและอยู่เหนือความ
รับผิดชอบทางการเมืองตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงกระทำผิดมิได้ และการ

ยกเลิกกฎหมายที่ห้ามผู้ใดล่วงละเมิด หมิ่นประมาท หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งการแก้ไขรัฐธรรมนูญและกฎหมายดังกล่าว จะส่งผลให้สถาบันพระมหากษัตริย์ไม่อยู่ในสถานะที่เคารพสักการะ อันนำไปสู่การสร้าง ความปั่นป่วนและความกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน มีผลกระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และจะนำไปสู่การบ่อนทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในที่สุด จึงเป็นการกระทำที่มีเจตนาทำลายล้างสถาบันพระมหากษัตริย์โดยชัดแจ้งรกระทำของผู้ถูกร้องทั้งสามเป็นการอ้างสิทธิหรือเสรีภาพเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงหลักความเสมอภาค และภราดรภาพ ใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยไม่รับฟัง ความเห็นของผู้อื่น ไม่ยอมรับ ความเห็นที่แตกต่างของบุคคลจนถึงกับล่วงละเมิดสิทธิส่วนตัวของบุคคลอื่นที่เห็นต่างด้วยการด่าทอ รบกววนพื้นที่ส่วนตัว ยุยงปลุกปั่นด้วยข้อเท็จจริงที่บิดเบือนจากความจริงเป็นการเซาะกร่อนบ่อนทำลาย การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นอกจากนี้ ข้อเท็จจริง ยัง ปรากฏว่า มีการทำลายพระบรมฉายาลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ การแสดงออกโดยลบแสบสื่อน้ำเงิน ซึ่งหมายถึงองค์พระมหากษัตริย์ออกจากโรงตรรงค์ ยิ่งกว่านั้น การกระทำของผู้ถูกร้อง ทั้งสามมีการ ดำเนินงานอย่างเป็นขบวนการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย มีการจัดตั้งกลุ่มในลักษณะ องค์กรเครือข่ายกระทำการใช้ความรุนแรงต่อเนื่อง ทั้งพฤติการณ์และเหตุการณ์ต่อเนื่องจากการ กระทำของผู้ถูกร้อง ทั้งสามแสดงให้เห็นมูลเหตุจูงใจ ว่าการใช้สิทธิหรือเสรีภาพของผู้ถูกร้อง ทั้งสามมี เจตนาซ่อนเร้นเพื่อล้มล้างการ ปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ไม่ใช่เป็นการปฏิรูป แม้เหตุการณ์ตามคำร้องผ่านพ้นไปแล้ว แต่หากยังคงให้ผู้ถูกร้อง ทั้งสามรวมทั้ง กลุ่มในลักษณะองค์กรเครือข่ายกระทำการดังกล่าวต่อไป ย่อมไม่ไกลเกินเหตุที่จะนำไปสู่การล้มล้างการ ปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนั้น การกระทำของผู้ถูกร้อง ทั้งสามจึง เป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคหนึ่ง ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่ง การให้เลิกการกระทำดังกล่าวที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคตได้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคสอง

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า การกระทำของผู้ถูกร้องที่ 1 ที่ 2 และที่ 3 เป็นการ ใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคหนึ่ง และมีมติเป็นเอกฉันท์ สั่งการให้ผู้ถูกร้องทั้งสาม รวมทั้ง กลุ่มองค์กรเครือข่ายเลิกกระทำการดังกล่าวที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตด้วย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคสอง

สรุป

ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ตาม ที่รัฐธรรมนูญบัญญัติเป็นหลัก จะมีกฎหมายระดับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติกำหนดอำนาจหน้าที่ให้กับศาลรัฐธรรมนูญ บางประการซึ่งถือเป็นข้อยกเว้น รัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญกำหนดผู้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญอยู่ในวงจำกัด เช่น นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา ศาล ประธานองค์กรอิสระ อัยการสูงสุด ผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นต้น โดยหลักแล้วประชาชนไม่สามารถยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรง จะมีข้อยกเว้น 3 กรณี ที่มีสิทธิยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ กรณีแรก ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 51 ประกอบพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 45 ที่ให้บุคคลหรือชุมชนซึ่งเป็นผู้ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการทำหน้าที่ของรัฐตามรัฐธรรมนูญ หมวดหน้าที่ของ รัฐ ในกรณีที่ คณะรัฐมนตรี ได้พิจารณาความเห็นของผู้ตรวจการแผ่นดินและสั่งการแล้ว แต่บุคคลหรือชุมชนเห็นว่า การสั่งการของคณะรัฐมนตรียังมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วนตามรัฐธรรมนูญ จึงมีสิทธิยื่นคำร้อง ต่อศาลรัฐธรรมนูญ กรณีที่สอง ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 213 ประกอบพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 46 และมาตรา 48 ที่ประชาชนได้ร้องเรียนต่อผู้ตรวจการแผ่นดินว่า มีการกระทำละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพอันเกิดจากการกระทำของหน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือหน่วยงานซึ่งใช้อำนาจรัฐ แต่ผู้ตรวจการแผ่นดินไม่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญหรือไม่ยื่นภายในกำหนดเวลา จึงมีสิทธิยื่นคำร้อง โดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญ และกรณีที่สาม ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 ประชาชนผู้รู้เห็นการกระทำที่เป็นการ ล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ได้ร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย แล้ว แต่อัยการสูงสุดไม่รับดำเนินการหรือไม่ดำเนินการภายในกำหนดเวลา จึงมีสิทธิยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญ

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่มีผลบังคับเป็นกฎหมายมีผลบังคับต่อบุคคลทุกคนเป็นการทั่วไป ได้แก่ คำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ส่วนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีอื่น ที่ไม่ใช่คำวินิจฉัยที่มีผลบังคับเป็นกฎหมาย นอกจากจะมีผลผูกพันบุคคลผู้เป็นคู่กรณีในคดีและผู้สืบสิทธิของบุคคลดังกล่าว คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีนี้ยังมีผลผูกพันองค์กรอื่นของรัฐด้วยตามมาตรา 211 วรรคสี่ ของรัฐธรรมนูญ

บทที่ 4

บทบาท หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการคุ้มครอง ความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

วิเคราะห์บทบาท หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทย และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1. บรรทัดฐานของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.1 บรรทัดฐานเกี่ยวกับเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ ในการรับคดีการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขไว้พิจารณา

รัฐธรรมนูญได้ก่อตั้งให้มีศาลรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นครั้งแรก ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทใน “การพิทักษ์รัฐธรรมนูญ” กล่าวคือ มีอำนาจวินิจฉัยให้บุคคลเลิกการกระทำที่เป็นการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทดังกล่าวเช่นเดียวกัน ในขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้งสามฉบับดังกล่าว ก็มีบทบัญญัติห้ามมิให้แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐ และต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมี อำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญ ดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

มาตรา 63 บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ มิได้

ในกรณีที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดกระทำการตามวรรคหนึ่ง ผู้รู้เห็นการกระทำดังกล่าวย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าว แต่ทั้งนี้ ไม่กระทบกระเทือนการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำการดังกล่าว

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้พรรคการเมืองใดเลิกกระทำการตามวรรคสอง ศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าวได้

มาตรา 313 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจะกระทำได้ก็แต่โดยหลักเกณฑ์และวิธีการ ดังต่อไปนี้

(1) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องมาจากคณะรัฐมนตรี หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมี 1 จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภามีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเสนอหรือร่วมเสนอญัตติดังกล่าวได้เมื่อพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นสังกัดมีมติให้เสนอได้

ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐ จะเสนอมิได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

มาตรา 68 บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ มิได้

ในกรณีที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดกระทำการตามวรรคหนึ่ง ผู้ทราบการกระทำดังกล่าวย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าว แต่ทั้งนี้ ไม่กระทบกระเทือนการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำการดังกล่าว

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้พรรคการเมืองใดเลิกกระทำการตามวรรคสอง ศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าวได้

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองตามวรรคสาม ให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารของพรรคการเมืองที่ถูกยุบในขณะที่กระทำ ความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นระยะเวลาห้าปีนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งดังกล่าว

มาตรา 291 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญให้กระทำได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการ ดังต่อไปนี้

(1) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องมาจากคณะรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร หรือจาก

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภามีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมด
เท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา หรือจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน
ตามกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย

ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐ ธรรมนูญที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐ จะเสนอมิได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

มาตรา 49 บุคคลจะใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมิได้

ผู้ใดทราบว่ามีกรกระทำตามวรรคหนึ่ง ย่อมมีสิทธิร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อร้องขอให้
ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าวได้

ในกรณีที่อัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่รับดำเนินการตามที่ร้องขอ หรือไม่ดำเนินการภายใน
สิบห้าวันนับแต่วันที่รับคำร้องขอ ผู้ร้องขอจะยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญก็ได้

การดำเนินการตามมาตรานี้ไม่กระทบต่อการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำการตาม
วรรคหนึ่ง

มาตรา 255 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่เป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ จะกระทำ
มิได้

มาตรา 256 ภายใต้บังคับมาตรา 255 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ให้กระทำได้
ตามหลักเกณฑ์และวิธีการ ดังต่อไปนี้

(1) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องมาจากคณะรัฐมนตรี หรือจากสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้า ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร หรือ
จากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิก
ทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาหรือจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนตาม
กฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย

(2) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องเสนอเป็นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมต่อรัฐสภาและ
ให้รัฐสภาพิจารณาเป็นสามวาระ

(3) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ ให้ใช้วิธีเรียกชื่อและ
ลงคะแนนโดยเปิดเผยและต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมนี้ น ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง
ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา ซึ่งในจำนวนนี้ต้องมีสมาชิกวุฒิสภาเห็นชอบด้วย
ไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา

(4) การพิจารณาในวาระที่สองขึ้นพิจารณาเรียงลำดับมาตรา โดยการออกเสียงใน
วาระที่ สองนี้ ให้ถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ แต่ในกรณีที่เป็นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่
ประชาชนเป็นผู้เสนอต้องเปิดโอกาสให้ผู้แทนของประชาชนที่เข้าชื่อกันได้แสดงความคิดเห็นด้วย

(5) เมื่อการพิจารณาวาระที่สองเสร็จสิ้นแล้ว ให้รอไว้สิบห้าวัน เมื่อพ้นกำหนดนี้แล้ว
ให้รัฐสภาพิจารณาในวาระที่สามต่อไป

(6) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สามขั้นสุดท้าย ให้ใช้วิธีเรียกชื่อและลงคะแนน โดยเปิดเผยและต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการที่จะให้ออกใช้เป็นรัฐธรรมนูญมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา โดยในจำนวนนี้ต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองที่สมาชิกมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือรองประธานสภาผู้แทนราษฎร เห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าร้อยละยี่สิบของทุกพรรคการเมืองดังกล่าวรวมกัน และมีสมาชิกวุฒิสภาเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา

(7) เมื่อมีการลงมติเห็นชอบตาม (6) แล้ว ให้รอไว้สิบห้าวัน แล้วจึงนำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย และให้นำความในมาตรา 81 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

(8) ในกรณีร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมหมวด 1 บททั่วไป หมวด 2 พระมหากษัตริย์ หรือหมวด 15 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ หรือเรื่องเกี่ยวกับหน้าที่หรืออำนาจของศาล หรือองค์การอิสระ หรือเรื่องที่ทำให้ศาลหรือองค์การอิสระไม่อาจปฏิบัติหน้าที่หรืออำนาจได้ ก่อนดำเนินการตาม (7) ให้จัดให้มีการออกเสียงประชามติตามกฎหมายว่าด้วยการออกเสียงประชามติ ถ้าผลการออกเสียงประชามติเห็นชอบด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม จึงให้ดำเนินการตาม (7) ต่อไป

(9) ก่อนนายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยตาม (7) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกทั้งสองสภารวมกัน มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา หรือของทั้งสองสภารวมกัน แล้วแต่กรณี มีสิทธิเข้าชื่อกันเสนอความเห็นต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกหรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณี ว่าร่างรัฐธรรมนูญตาม (7) ขัดต่อมาตรา 255 หรือมีลักษณะตาม (8) และให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับเรื่องดังกล่าวส่งความเห็นไปยังศาลรัฐธรรมนูญ และให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง ในระหว่างการพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ นายกรัฐมนตรีจะนำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยมิได้

ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่เป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับการกระทำที่อยู่ในอำนาจของการคุ้มครองความ เป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข กล่าวคือ มีผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และศาลรัฐธรรมนูญรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัย มีจำนวน 7 คำวินิจฉัย ดังที่ได้กล่าวแล้วในบทที่ 3 นั้น สามารถแยกออกเป็นการกระทำของบุคคล ผู้ถูกร้องได้เป็น 4 กรณี ได้แก่ (1) กรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรร่วมกันเข้าชื่อเพื่อเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (2) กรณีบุคคลขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง (3) กรณีพรรคการเมืองยื่นรายชื่อบุคคลต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง ก่อนการเลือกตั้งทั่วไป เพื่อที่จะเสนอให้เป็นนายกรัฐมนตรี และ (4) กรณีบุคคลทำการ

ปราศรัยในที่สาธารณะเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่าด้วยพระราชสถานะของพระมหากษัตริย์ และให้มีการยกเลิกกฎหมายที่ห้ามผู้ใดล่วงละเมิด หมิ่นประมาท หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังนี้

1.1.1 กรณีสมาชิกรัฐสภาาร่วมกันเข้าชื่อเพื่อเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ แยกได้เป็น 4 คำวินิจฉัย ได้แก่

(1) คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 18-22/2555

ผู้ร้องยื่นคำร้องรวมห้าคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 ว่า ผู้ถูกร้องที่ 2 (คณะรัฐมนตรี) ผู้ถูกร้องที่ 3 (พรรคเพื่อไทย) ผู้ถูกร้องที่ 4 (พรรคชาติไทยพัฒนา) ผู้ถูกร้องที่ 5 (นายสนั่น จุลพงษ์ศร กับคณะ) ผู้ถูกร้องที่ 6 (นายภราดร ปริศนานันทกุล กับคณะ) ได้ยื่นญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 ต่อผู้ถูกร้องที่ 1 (ประธานรัฐสภา) ฝ่ายผู้ร้องเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา 291 เป็นบทบัญญัติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเท่านั้น การที่ฝ่ายผู้ถูกร้องเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จึงมีผลให้เป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ถือเป็น การล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ อันเป็นการกระทำที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 วรรคหนึ่ง

ศาลรัฐธรรมนูญ รับคำร้องไว้พิจารณา เนื่องจาก เห็นว่า มาตรา 68 วรรคสอง เป็นบทบัญญัติที่ให้สิทธิแก่ผู้ทราบการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนข้อห้ามตามมาตรา 68 วรรคหนึ่ง ที่จะใช้สิทธิให้มีการตรวจสอบการกระทำดังกล่าวได้โดยให้มีสิทธิสองประการ คือ ประการที่หนึ่ง เสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ และประการที่สอง สามารถยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าวได้เพราะอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการในกรณีที่ผู้ร้องใช้สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญตามมาตรา 68 วรรคสอง นี้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ อัยการสูงสุดเพียงแต่มีหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้น และยื่นคำร้องขอต่อศาลรัฐธรรมนูญได้เท่านั้น หากได้ตัดสิทธิของผู้ร้องที่จะยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยตรงไม่ แม้ผู้ร้องได้เสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบแล้ว ก็ไม่ตัดสิทธิผู้ร้องที่จะใช้สิทธิในประการที่สอง ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ การแปลความดังกล่าวนี้สอดคล้องต่อเจตนารมณ์ในมาตรา 68 ซึ่งบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และเป็นไปเพื่อรับรองสิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 69 ที่ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิต่อต้านโดยสันติวิธีซึ่งการกระทำใด ๆ ที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ” การที่ศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำสั่งให้เลิกการกระทำที่อาจเป็นการใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญได้นั้น การกระทำดังกล่าวจะต้องกำลังดำเนินอยู่และยังไม่บังเกิดผล จึงจะสามารถวินิจฉัยสั่งให้เลิกการกระทำนั้นได้ หากไม่แล้วคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา 68 วรรคสอง ก็จะมีผลวิสัย ไม่สามารถบังคับได้ ทั้งสิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญตามมาตรา 68 นี้ มีหลักการสำคัญ

มุ่งหมายให้ชนชาวไทยทุกคนมีส่วนร่วมในการปกป้องพิทักษ์รักษาการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และก้าวเข้าสู่อำนาจในการปกครองประเทศให้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มิให้ถูกล้มล้าง โดยสภาพจึงเป็นมาตรการในการป้องกันไว้ล่วงหน้า เพื่อจะได้มีโอกาสตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำที่จะเป็นอันตรายต่อระบอบการปกครองและการล้มล้างรัฐธรรมนูญมิให้เกิดขึ้นได้ เพราะหากปล่อยให้เกิดการกระทำที่เป็นภัยร้ายแรงต่อรัฐธรรมนูญและระบอบการปกครองตามรัฐธรรมนูญขึ้นแล้วย่อมสุดวิสัยที่จะแก้ไขให้กลับคืนมาได้ ดังนั้น ประชาชนผู้ทราบเหตุตามมาตรา 68 วรรคสอง ย่อมสามารถยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยตรงได้ ศาลรัฐธรรมนูญ จึงมีอำนาจรับคำร้องไว้พิจารณาและวินิจฉัยได้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 วรรคสอง

(2) คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 15 - 18/2556

ผู้ร้องยื่นคำร้องรวมสี่คำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามมาตรา 68 ว่า ผู้ถูกร้องที่ 1 (ประธานรัฐสภา) ผู้ถูกร้องที่ 2 (รองประธานรัฐสภา) ผู้ถูกร้องที่ 3 ถึงที่ 312 (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา) ได้กระทำการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 โดยผู้ถูกร้องที่ 3 ถึงที่ 312 ได้ร่วมกันเข้าชื่อเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 111 มาตรา 112 มาตรา 115 มาตรา 116 วรรคสอง มาตรา 117 มาตรา 118 มาตรา 120 และมาตรา 241 วรรคหนึ่ง และยกเลิกมาตรา 113 และมาตรา 114) ต่อผู้ถูกร้องที่ 1 อันมีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่มีชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ตั้งแต่การเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมต่อที่ประชุมรัฐสภาซึ่งเป็นคนละฉบับกับที่ยื่นต่อสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร และการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ ซึ่งผู้ถูกร้องที่ 1 ในฐานะประธานที่ประชุมรัฐสภาใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ มีการสั่งการให้กำหนดระยะเวลาในการยื่นคำแปรญัตติภายใน 15 วัน นับจากวันที่รัฐสภารับหลักการ อีกทั้งผู้ถูกร้องที่ 2 ซึ่งทำหน้าที่ประธานที่ประชุมตติสัทธิการอภิปรายของ สมาชิกรัฐสภา และในกระบวนการพิจารณารายมาตรายังมีสมาชิกรัฐสภาใช้บัตรแสดงตนและลงคะแนนแทนผู้อื่น นอกจากนี้ ยังเห็นว่า ในส่วนของเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 111 มาตรา 112 และมาตรา 115 มาตรา 116 วรรคสอง มาตรา 117 มาตรา 118 มาตรา 120 และมาตรา 241 วรรคหนึ่ง และยกเลิกมาตรา 113 และมาตรา 114) นั้น มีเนื้อความที่เป็นสาระสำคัญขัดแย้งต่อหลัก การพื้นฐานและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 อันมีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่มีชอบด้วยรัฐธรรมนูญตามมาตรา 68 วรรคหนึ่ง

ศาลรัฐธรรมนูญ รับคำร้องไว้พิจารณา เนื่องจากเห็นว่า มาตรา 68 วรรคสอง เป็นบทบัญญัติที่ให้สิทธิแก่ผู้ทราบการกระทำของบุคคลหรือพรรค การเมืองผู้กระทำการตามมาตรา 68 วรรคหนึ่ง ยื่นคำร้องขอให้มีการตรวจสอบการกระทำดังกล่าวได้สองช่องทาง คือ หนึ่ง เสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริง และสอง ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิก

การกระทำดังกล่าว ซึ่งเป็นสิทธิของผู้ร้องที่จะยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรง ประกอบกับเรื่องนี้ มีมูลกรณีทีพอรับฟังในเบื้องต้นได้ว่า ผู้ถูกร้องทั้งหมดมีพฤติการณ์ ในการเสนอญัตติแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับที่มาของสมาชิกวุฒิสภา ในประการที่อาจเข้าข่ายเป็นการทำลายระบบตรวจสอบและถ่วงดุลอันเป็นคุณลักษณะระหว่างสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภารวมทั้งองค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญและองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นว่ามูลกรณีที่น่าจะเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 วรรคหนึ่ง

(3) คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 1/2557

ผู้ร้องยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาวินิจฉัยตามมาตรา 68 ว่า ผู้ถูกร้องที่ 1 (ประธานรัฐสภา) ผู้ถูกร้องที่ 2 (รองประธานรัฐสภา) ผู้ถูกร้องที่ 3 ถึงที่ 381 (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา) กระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้หรือไม่ โดยมีข้อเท็จจริงสรุปได้ว่า ผู้ถูกร้องที่ 3 ถึงที่ 381 ได้ร่วมกันเข้าชื่อเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 190 ต่อผู้ถูกร้องที่ 1 และต่อมาผู้ถูกร้องทั้งหมดได้ร่วมกันพิจารณาลงมติให้ความเห็นชอบในวาระที่สาม โดยกระบวนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมและเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีผลเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 โดยผู้ร้องเห็นว่าการที่ผู้ถูกร้องที่ 1 ได้สั่งปิดการอภิปรายการประชุมร่วมกันของรัฐสภาเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในวาระที่หนึ่ง และดำเนินการเพื่อให้มีการออกเสียงลงคะแนนในทันทีก่อนครบกำหนดระยะเวลาที่คณะกรรมการประสานงานพรรคร่วมรัฐบาล คณะกรรมการประสานงานพรรคร่วมฝ่ายค้าน และคณะกรรมการประสานงานวุฒิสภาได้ตกลงร่วมกัน เป็นการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไม่เป็นกลาง ขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 137 วรรคสอง ประกอบมาตรา 125 และข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 47 และข้อ 59 วรรคสอง และภายหลังจากที่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าว ผู้ถูกร้องที่ 1 ในฐานะประธานที่ประชุมรัฐสภาจงใจใช้อำนาจหน้าที่โดยขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ โดยการ วินิจฉัยให้ถือกำหนดเวลาการแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมภายใน 15 วัน ตามข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 96 โดยไม่มีอำนาจวินิจฉัย ทำให้ต้องมีการกำหนดให้มีการประชุมรัฐสภาเพื่อลงมติเกี่ยวกับระยะเวลาในการแปรญัตติใหม่อีกครั้ง ซึ่งที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาเสียงส่วนใหญ่เห็นด้วยกับกำหนดวันแปรญัตติ 15 วัน แต่ผู้ถูกร้องที่ 1 กลับให้นับย้อนไปถึงวันที่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ ทำให้กำหนดเวลาในการยื่นคำแปรญัตติต้องกระทำภายในระยะเวลาที่น้อยกว่า 15 วัน เมื่อนับตั้งแต่วันที่ลงมติในครั้งหลัง จึงเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 137 วรรคสอง ประกอบมาตรา 125 และมาตรา 126 และข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 16 ข้อ 17 ข้อ 52 และข้อ 96 นอกจากนี้ การพิจารณาและลงมติ ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 3 ในวาระที่สอง ซึ่งเป็นการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มาตรา 190 ปรากฏว่าประธานที่ประชุมรัฐสภาได้ให้สมาชิกลงมติที่ละวรรค มิใช่เป็นรายมาตรา

จึงเป็นการขัดรัฐธรรมนูญ มาตรา 125 และข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 99 และข้อ 101 สำหรับการแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีความมุ่งหมายที่จะจำกัดอำนาจของรัฐสภาและเพิ่มอำนาจให้ฝ่ายบริหารในการทำหนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตหรือเขตพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย หรือมีเขตอำนาจตามหนังสือสัญญาหรือตามกฎหมายระหว่างประเทศ โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากรัฐสภา อีกทั้งเป็นการเพิ่มอำนาจให้แก่ฝ่ายบริหารในการทำหนังสือสัญญาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง หรือมีผลผูกพันด้านการค้า การลงทุน หรืองบประมาณของประเทศอย่างมีนัยสำคัญกับนานาประเทศ หรือกับองค์การระหว่างประเทศได้โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากรัฐสภา โดยคงไว้เพียงหนังสือสัญญาที่มีบทให้เปิดเสรีด้านการค้าหรือการลงทุนเท่านั้น ที่ฝ่ายบริหารจะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาเสียก่อน ผู้ร้องเห็นว่า การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 190) เป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ อันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 68

ศาลรัฐธรรมนูญรับคำร้องไว้พิจารณา เนื่องจากเห็นว่า อำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการในกรณีที่ผู้ร้องใช้สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 68 วรรคสองนี้ เป็นภาระหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ อัยการสูงสุดเพียงแต่ มีหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นและยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้เท่านั้น หาได้ตัดสิทธิของผู้ร้องที่จะยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยตรงไม่ และตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 15 - 18/2556 ได้วินิจฉัยไว้แล้วว่า กรณีที่ผู้ร้องใช้สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 68 วรรคสอง ด้วยการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ โดยอ้างว่าผู้ถูกร้องทั้งหมดได้แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญโดยมิชอบเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ นั้น ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจที่จะพิจารณาวินิจฉัยได้ ดังนั้น คดีนี้การที่ผู้ร้องยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญมาตรา 68 วรรคสอง กรณีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ โดยอ้างว่าผู้ถูกร้องทั้งหมดได้กระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีอำนาจที่จะพิจารณาวินิจฉัยได้

(4) คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2564

ประธานรัฐสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 210 วรรคหนึ่ง (2) กรณีมีปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของรัฐสภาในการเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมของสมาชิกรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 256 (1) กล่าวคือ การที่สมาชิกรัฐสภา เสนอญัตติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช จำนวน 2 ฉบับ ต่อที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา ปรากฏว่าญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ดังกล่าว มีหลักการและเหตุผลให้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยบัญญัติให้มีหมวด 15/1 การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และมาตรา 256/1 ให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญทำหน้าที่จัดทำร่างรัฐธรรมนูญ

ฉบับใหม่ ซึ่งไม่มี บทบัญญัติใดของรัฐธรรมนูญให้อำนาจรัฐสภาในการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ คงมีเพียงอำนาจเฉพาะที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 256 คือ แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเท่านั้น ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภามีมติโดยเสียงข้างมากเห็นด้วยให้ส่งศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 210 วรรคหนึ่ง (2)

ศาลรัฐธรรมนูญรับคำร้องไว้พิจารณา เนื่องจากเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา 210 วรรคหนึ่ง (2) บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจพิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรอิสระ เมื่อข้อเท็จจริงตามคำร้องปรากฏว่าในคราวประชุมร่วมกันของรัฐสภา เห็นว่า เป็นปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของรัฐสภาและมีมติโดยเสียงข้างมากให้ส่งปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของรัฐสภาในการเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมของสมาชิกรัฐสภาต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 210 วรรคหนึ่ง (2) ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีหน้าที่และอำนาจรับคำร้องนี้ไว้พิจารณาวินิจฉัย

ในคดีที่เกี่ยวกับสมาชิกรัฐสภาาร่วมกันเข้าชื่อเพื่อเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญ ทั้ง 4 คดี ศาลรัฐธรรมนูญได้มี คำวินิจฉัยวางเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับ เขตอำนาจของ ศาลรัฐธรรมนูญ ในคดีการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนี้

ประการ แรก แม้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย พุทธศักราช 2550 จะไม่ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่าง รัฐธรรมนูญที่เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาของ รัฐธรรมนูญ ก็ตาม แต่ศาลรัฐธรรมนูญได้แปลความ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 ในเรื่อง “สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ” เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญ มีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญได้ เป็นกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติ แห่งรัฐธรรมนูญให้อำนาจกับศาลรัฐธรรมนูญไว้อย่างชัดเจน แต่ศาลรัฐธรรมนูญใช้หลักการใช้และการตีความกฎหมายโดย วินิจฉัยว่าตนเองมีอำนาจในการตรวจสอบ ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่าง รัฐธรรมนูญ เปรียบเทียบได้กับกรณีศาลรัฐธรรมนูญของต่างประเทศ เช่น กรณีสหพันธ์รัฐสาธารณรัฐเยอรมนี แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะไม่ได้กำหนดเขตอำนาจอย่างชัดเจนให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการ ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขรัฐธรรมนูญ แต่ศาลรัฐธรรมนูญแห่ง สหพันธ์เคยมี คำวินิจฉัยในหลายคดีอื่นเกี่ยวกับประเด็นความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ว่าไม่ขัดต่อกฎหมายพื้นฐานของสหพันธ์รัฐสาธารณรัฐเยอรมนี มาตรา 79 (3) อันเป็นการแสดงให้เห็น ว่าศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยตรวจสอบการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่เสนอโดยรัฐบาลแห่ง สหพันธ์ สมาชิกวุฒิสภาแห่งสหพันธ์ หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ เช่น คำวินิจฉัยศาล รัฐธรรมนูญคดี Klass ลงวันที่ 15 ธันวาคม ค.ศ.1970 คดี Asylum ลงวันที่ 14 พฤษภาคม ค.ศ.1966 คดี Acoustic Surveillance of Home ลงวันที่ 3 มีนาคม 2004 กรณีสาธารณรัฐออสเตรเลีย รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลียไม่มีบทบัญญัติเรื่องข้อห้ามหรือข้อจำกัดในการแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญ และไม่ได้กำหนดด้วยว่าองค์กรใดเป็นผู้วินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของแก้ไข เพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ แต่ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรียก็ยืนยัน นว่าศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจ ในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในทางรูปแบบหรือ

กระบวนการให้เป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ซึ่งภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 44 กำหนดว่า หากการแก้ไขรัฐธรรมนูญมีลักษณะเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมทั้งฉบับจะตั้ง องค์ผ่านการออกเสียง ประชามติ ศาลรัฐธรรมนูญจึงสามารถตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกระบวนการดังกล่าว ได้ว่าชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ เช่น คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญคดี Lander Citizenship ลงวันที่ 12 ธันวาคม ค.ศ. 1952 คดี Taxi Licenses ลงวันที่ 23 มิถุนายน ค.ศ. 1988 คดี Owner of motor vehicle ลงวันที่ 29 กันยายน ค.ศ. 1988 คดี Public Procurement Law ลงวันที่ 10 มีนาคม ค.ศ. 2001 กรณีสาธารณรัฐตุรกี ก่อนการบังคับใช้รัฐธรรมนูญสาธารณรัฐตุรกี ค .ศ. 1982 (ฉบับปัจจุบัน) รัฐธรรมนูญฉบับก่อนไม่ได้มีบทบัญญัติโดยชัดแจ้งว่าให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจตรวจสอบความชอบ ด้วยรัฐธรรมนูญของแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ แต่ศาลรัฐธรรมนูญก็มีคำวินิจฉัยยืนยันว่าตนมีอำนาจ ดังกล่าวเรื่อยมาว่ามีอำนาจตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญทั้งใน เนื้อหาและรูปแบบ เช่น คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 1965/40 ลงวันที่ 26 กันยายน ค.ศ. 1965 คำ วินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 1971/37 ลงวันที่ 3 เมษายน ค .ศ. 1971 คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 1975/87 ลงวันที่ 15 เมษายน ค.ศ. 1975 คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 1976/19 ลงวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ. 1976 และคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 1976/46 ลงวันที่ 12 ตุลาคม ค .ศ. 1976 โดยศาล รัฐธรรมนูญได้อาศัยบทบัญญัติมาตรา 2 ของรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐตุรกี ค .ศ. 1965 โดยให้เหตุผลใน เรื่องลักษณะเฉพาะของสาธารณรัฐตุรกี (Characteristic of the Turkish Republic) มาเป็นฐานใน การวินิจฉัยว่า การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจะขัดหรือแย้งต่อลักษณะดังกล่าวไม่ได้ (นันทวัฒน์ บรรมานันท์, 2557 : 167 - 171)

อย่างไรก็ดี ในเวลาต่อมา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 256 มีบทบัญญัติโดยชัดแจ้งว่าศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจ ในการตรวจสอบ ความชอบด้วย รัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญ

ประการที่สอง แม้บทบัญญัติมาตรา 68 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จะบัญญัติว่า “... ผู้ทราบการกระทำดังกล่าวย่อมมีสิทธิเสนอ เรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย สั่งการให้เลิกการ กระทำดังกล่าว” แต่ศาลรัฐธรรมนูญ ใช้หลักการใช้และการตีความกฎหมายโดย แปลความ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่มุ่งหมายให้คนไทยทุกคน มีส่วนร่วมในการปกป้องพิทักษ์รักษาการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระ ราชมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุขมิให้ถูกล้มล้าง ซึ่งโดยสภาพแล้วถือเป็นการป้องกันการป้องกันไว้ล่วงหน้าเพื่อศาลรัฐธรรมนูญ จะได้มีโอกาสตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำ เพราะหากปล่อยให้เกิดการกระทำที่เป็น ภัยร้ายแรงต่อรัฐธรรมนูญและระบอบการปกครองตามรัฐธรรมนูญขึ้นแล้วย่อมสุดวิสัยที่จะแก้ไขให้ กลับคืนมาได้ ดังนั้น จึงไม่ตัดสิทธิของผู้ร้องที่จะยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ได้โดยตรง นอกเหนือจาก การเสนอเรื่องต่ออัยการสูงสุดก่อน

1.1.2 กรณี บุคคล ขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง ได้แก่ คำวินิจฉัยศาล รัฐธรรมนูญ ที่ 1/2563 ผู้ร้องยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 49 โดยกล่าวอ้างว่าผู้ถูกร้องที่ 1 (พรรคอนาคตใหม่) ผู้ถูกร้องที่ 2 (นายธนธร จิรรุ่งเรืองกิจ) ผู้ถูกร้องที่ 3 (นายปิยบุตร แสงกนกกุล) และผู้ถูกร้องที่ 4 (คณะกรรมการบริหารพรรคอนาคตใหม่) ใช้สิทธิหรือ

เสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตาม รัฐธรรมนูญ มาตรา 49 เนื่องจากข้อบังคับพรรคผู้ถูกร้องที่ 1 ในหลายข้อ ปรากฏถ้อยคำว่า “หลักประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ” แต่ไม่มีถ้อยคำว่า “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข” ซึ่งเป็นไปตามแนวคิด พฤติการณ์ และการกระทำของผู้ถูกร้องที่ 2 และผู้ถูกร้องที่ 3 ที่แสดงความคิดเห็นปรากฏตามสื่อมวลชนและสาธารณชนที่ผ่านมา ข้อบังคับพรรคผู้ถูกร้องที่ 1 จึง ไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 14 (1) รวมถึงนโยบายพรรคผู้ถูกร้องที่ 1 ที่แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในอุดมการณ์ล้มล้างการปกครอง ของผู้ถูกร้องทั้งสี่และสัญลักษณ์พรรคผู้ถูกร้องที่ 1 ซึ่งมีความเหมือนกับสมาคมอิสรชนชาติ โดยเชื่อกัน ว่าสมาคมดังกล่าวอยู่เบื้องหลังการล้มล้างการปกครองระบอบกษัตริย์ของหลายประเทศในทวีปยุโรป ผู้ร้องเห็นว่าการกระทำของผู้ถูกร้องทั้งสี่ดังกล่าว ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 จึงยื่นคำร้องขอให้ พิจารณาวินิจฉัยว่า ข้อบังคับพรรคผู้ถูกร้องที่ 1 เป็นโมฆะไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรค หนึ่ง และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 14 (1)

ศาลรัฐธรรมนูญรับคำร้องไว้พิจารณา เนื่องจากเห็นว่า พิจารณาแล้วเห็นว่า เป็น กรณีที่ผู้ร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าการกระทำของผู้ถูกร้องทั้งสี่เป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพ เพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตาม รัฐธรรมนูญ มาตรา 49 ซึ่งผู้ร้องได้ใช้สิทธิร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย สั่งการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคสอง แล้ว แต่อัยการสูงสุดมิได้ดำเนินการภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอ กรณีเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคสาม ที่ผู้ร้องจะยื่นคำร้อง โดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ จึงมีคำสั่งรับคำร้องและคำร้องเพิ่มเติมไว้พิจารณาวินิจฉัย

1.1.3 กรณีพรรคการเมืองยื่นรายชื่อบุคคลต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนการ เลือกตั้งไปเพื่อที่จะ เสนอให้ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แก่ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2562 โดย คณะกรรมการการเลือกตั้ง (ผู้ร้อง) ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยเพื่อมีคำสั่งยุบพรรค ไทยรักษาชาติ กล่าวคือ เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2562 ได้มีพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2562 ต่อมาผู้ร้องได้มีประกาศการสมัคร รับเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยกำหนดให้พรรคการเมืองใดประสงค์จะแจ้งรายชื่อบุคคลที่พรรค การเมืองมีมติจะเสนอสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี ให้ แจ้งรายชื่อพร้อมหนังสือแสดงความยินยอมของผู้ได้รับการเสนอชื่อ เป็นนายกรัฐมนตรีไม่เกิน 3 รายชื่อต่อผู้ร้อง และในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2562 พรรคไทยรักษาชาติ (ผู้ถูกร้อง) ได้ยื่นหนังสือต่อผู้ ร้องแจ้งรายชื่อบุคคลทั้งหมดหญิง อุบลรัตน์ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี เป็นบุคคลที่ผู้ถูกร้องมีมติ จะเสนอให้สภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี พร้อมด้วยหนังสือ ยินยอม หลังจากที่ผู้ถูกร้องได้ยื่นหนังสือดังกล่าว ในวันเดียวกันได้มีพระราชโองการประกาศสถาบัน พระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ผู้ร้องเห็นว่า การกระทำของผู้ถูกร้องที่แจ้ง รายชื่อบุคคลทั้งหมดหญิงอุบลรัตน์ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี เป็นการนำสมาชิกชั้นสูงในพระบรม ราชวงศ์มาเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองไม่ว่าจะโดยทางใดก็ตาม จึงเป็นการกระทำที่ขัดต่อโบราณราช ประเพณี ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมของชาติ ถือเป็นการกระทำที่มีบังคับควรไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง เนื่องจากพระบรมราชวงศ์ทุกพระองค์ทรงอยู่ในหลักการเกี่ยวกับการดำรงอยู่เหนือการเมือง

เป็นกลางทางการเมือง และไม่สามารถดำรงตำแหน่งใด ๆ ในทางการเมืองได้ การกระทำของผู้ถูกร้องดังกล่าวถือเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ศาลรัฐธรรมนูญรับคำร้องไว้พิจารณา เนื่องจากเห็นว่า เมื่อผู้ร้องมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าผู้ถูกร้องได้กระทำการอันเป็นเหตุให้ศาลรัฐธรรมนูญยุบพรรคผู้ถูกร้องตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 92 ผู้ร้องจึงยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อสั่งยุบพรรคผู้ถูกร้องได้ ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีคำสั่งรับคำร้องนี้ไว้พิจารณาวินิจฉัยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 7 (13) ประกอบพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 92 วรรคหนึ่ง

1.1.4 กรณีบุคคลทำการปราศรัยในที่สาธารณะเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่าด้วยพระราชสถานะของพระมหากษัตริย์และให้มีการยกเลิกกฎหมายที่ห้ามผู้ใดล่วงละเมิด หมิ่นประมาท หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้แก่ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 19/2564 ผู้ร้องยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 ว่า คณะบุคคลประกอบด้วยกลุ่มกิจกรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกับสหภาพนักเรียน นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กลุ่มแนวร่วมนิสิตมหาสารคามเพื่อประชาธิปไตย และกลุ่มเสรีไทยพลัส ได้ใช้สถานที่ต่าง ๆ ในการจัดเวทีชุมนุม อันเป็นการกระทำความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 6 ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 มาตรา 116 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ละเมิดต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นที่เคารพรักของปวงชนชาวไทย เป็นการกระทำที่เป็นการล้มล้าง การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และก่อให้เกิดความแปลกแยก ปั่นป่วน หรือกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน โดยเฉพาะบุคคลที่ปราศรัยเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ จำนวน 8 คน ได้แก่ นาย อ. (ผู้ถูกร้องที่ 1) นาย ภ. (ผู้ถูกร้องที่ 2) นางสาว ป. (ผู้ถูกร้องที่ 3) นาย พ. (ผู้ถูกร้องที่ 4) นางสาว จ. (ผู้ถูกร้องที่ 5) นางสาว ส. (ผู้ถูกร้องที่ 6) นาย ส. (ผู้ถูกร้องที่ 7) และนางสาว อ. (ผู้ถูกร้องที่ 8) โดยการชุมนุมปราศรัยเพื่อเสนอข้อเรียกร้องทางการเมือง 3 ประการ และข้อเสนอนอกการปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ 10 ข้อ ในวันเวลาและสถานที่ต่าง ๆ รวม 6 ครั้ง มีเนื้อหาบิดเบือน จาบจ้วง ล้อเลียน หมิ่นพระบรมเดชานุภาพของสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างรุนแรง แสดงให้เห็นว่าคณะบุคคล ดังกล่าวมิได้เคารพเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอัน มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและไม่ปฏิบัติตาม รัฐธรรมนูญ อีกทั้งเมื่อพิจารณาข้อเสนอ และข้อเรียกร้อง ต่าง ๆ พบว่าหลายเรื่องขัดหรือแย้ง กับหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญเรื่องการคุ้มครองสถาบันพระมหากษัตริย์และพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ เป็นการกระทำที่มีเจตนาล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ผู้ร้องยื่นคำร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อขอให้อัยการสูงสุดร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าว แต่ผู้ร้องเห็นว่าอัยการสูงสุดมิได้ดำเนินการใด ๆ ภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคสาม ผู้ร้องจึงยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยและมีคำสั่งให้คณะบุคคลเลิกการกระทำดังกล่าวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49

ศาลรัฐธรรมนูญรับคำร้องไว้พิจารณา เนื่องจากเห็นว่า ข้อเท็จจริงตามคำร้องปรากฏว่าผู้ร้องยื่นคำร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคสอง เกี่ยวกับการจัดการชุมนุม ปราศรัยของคณะบุคคลในวันที่ 10 สิงหาคม 2563 ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีผู้กระทำตามที่ผู้ร้องกล่าวอ้างสามคน คือ ผู้ถูกร้องที่ 1 ที่ 2 และที่ 3 กรณีเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคสาม ที่ผู้ร้องจะยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ ส่วนการปราศรัยในการชุมนุมครั้งอื่น ไม่ปรากฏว่าผู้ร้องได้ยื่นคำร้องต่ออัยการสูงสุดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคสอง ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีคำสั่งรับคำร้องเฉพาะการกระทำในการชุมนุมปราศรัยของผู้ถูกร้องที่ 1 ที่ 2 และที่ 3 ในวันที่ 10 สิงหาคม 2563 ไว้พิจารณาวินิจฉัย

1.2 บรรทัดฐานเกี่ยวกับเนื้อหาคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยเพื่อคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.2.1 กรณีสมาชิกรัฐสภาร่วมกันเข้าชื่อเพื่อเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ในคดีที่เกี่ยวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าชื่อเพื่อเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ทั้ง 4 คดี ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยวางเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับ เนื้อหาคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยเพื่อคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนี้

ประการแรก อำนาจในการก่อตั้งองค์กรสูงสุดทางการเมืองหรืออำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญเป็นอำนาจของประชาชนอันเป็นที่มาโดยตรงในการให้กำเนิดรัฐธรรมนูญ โดยถือว่ามีอำนาจเหนือรัฐธรรมนูญที่ก่อตั้งระบบกฎหมายและองค์กรทั้งหลายในการใช้อำนาจทางการเมือง การปกครอง เมื่อองค์กรที่ถูกจัดตั้งมีเพียงอำนาจตามที่รัฐธรรมนูญให้ไว้ และอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ จึงเป็นไปได้ที่จะให้องค์กรนั้นใช้อำนาจที่ได้รับมอบมาจากรัฐธรรมนูญนั่นเอง กลับไปแก้รัฐธรรมนูญนั้นเหมือนการใช้อำนาจแก้ไขกฎหมายธรรมดา สำหรับประเทศไทยเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายที่ยึดหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญที่รัฐธรรมนูญจะต้องกำหนดวิธีการ หรือกระบวนการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญไว้เป็นพิเศษแตกต่างจากกฎหมายโดยทั่วไป การตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นกระบวนการที่ได้ผ่านการลงประชามติโดยตรงของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนจึงเป็นผู้สถาปนารัฐธรรมนูญฉบับนี้ ดังนั้น การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 แม้จะเป็นอำนาจของรัฐสภาก็ตาม แต่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญโดยการยกร่างใหม่ทั้งฉบับยังไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนี้ได้มาโดยการลงประชามติของประชาชน ก็ควรจะได้ให้ประชาชนผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญได้ลงประชามติเสียก่อนว่าสมควรจะมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ หรือรัฐสภาจะใช้อำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเป็นราย

มาตรา ก็เป็นความเหมาะสมและเป็นอำนาจของรัฐสภาที่จะดำเนินการดังกล่าวนี้ได้ ซึ่งจะเป็นการสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 18-22/2555) ประการที่สอง หลัก การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกำหนดข้อห้ามตาม รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 255 มิให้มีการแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญโดยเด็ดขาด ส่วนหลักเกณฑ์และวิธีการ ในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ต้องเป็นไปตาม มาตรา 256 (1) ถึง (9) และกระทำได้โดยที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาตามมาตรา 156 (15) ซึ่งมุ่ง ประสงค์ให้การแก้ไขเพิ่ มเติมรัฐธรรมนูญเป็นการใช้อำนาจของรัฐสภาโดยเฉพาะ โดยมีหลักเกณฑ์ และวิธีการแตกต่างจากการทำหน้าที่ในกระบวน การนิติบัญญัติทั่วไปเพื่อปกป้องความเป็นกฎหมาย สูงสุดของรัฐธรรมนูญและรักษาความต่อเนื่องของรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ การแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญจึงต้องอยู่ในเงื่อนไขที่มีความผูกพันกับรัฐธรรมนูญฉบับเดิม ยึดโยงกับหลักการพื้นฐานให้ เหมาะสมและสอดคล้องกับมติมหาชน ไม่มีบทบัญญัติให้จัดทำขึ้นใหม่ทั้งฉบับ การจัดทำรัฐธรรมนูญ ฉบับใหม่ด้วยวิธีการ ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมให้มีหมวด 15/1 มีผลเป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 อันเป็นการแก้ไขหลักการสำคัญที่ผู้มีอำนาจสถาปนา รัฐธรรมนูญดั้งเดิมต้องการปกป้องคุ้มครอง ไว้ หากรัฐสภาต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องจัด ให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญ ฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าเห็นชอบด้วยจึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป เมื่อเสร็จแล้ว ต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง แล้วจึง นำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อพระมหากษัตริย์ ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว จึงนำประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อไป อันเป็น กระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญตามครรลองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2564)

ประการที่สาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ร่างขึ้นโดยใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นแม่แบบ โดยได้แก้ไข หลักการในเรื่องคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภาจากเดิมไว้หลายประการ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา เหมือนเช่นการใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กล่าวคือ บัญญัติให้มี สมาชิกวุฒิสภาที่มาจากสรรหาเข้ามาเป็นองค์ประกอบร่วมกับสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากกาเลือกตั้ง ในสัดส่วนที่เท่าเทียมกัน เพื่อให้โอกาสแก่ประชาชนทุกภาคส่วน ทุกสาขาอาชีพ ได้มีส่วนร่วมใน การทำหน้าที่ของวุฒิสภา ให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติได้้อย่างรอบคอบ ทั้งยังได้กำหนด คุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภาให้เป็นอิสระจากการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เช่น ห้ามบุพการี คู่สมรส บุตรของผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้ดำรงตำแหน่งทาง การเมือง เข้ามาเป็นสมาชิกวุฒิสภาและกำหนดเวลาห้ามเกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองและดำรง ตำแหน่งทางการเมืองไว้เป็นเวลา 5 ปี เป็นต้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วย 2 สภา คือ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร ให้มีดุลยภาพ ระหว่างกัน โดยได้กำหนดบทบาทของวุฒิสภาให้เป็นองค์กรตรวจทานกลั่นกรองการทำงาน ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและถ่วงดุลอำนาจกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยให้อำนาจสมาชิก วุฒิสภาในการตรวจสอบถอดถอนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ ในกรณีที่ถูกล่ามำว่ามีพฤติการณ์

ร่ำรวยผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายหรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมอย่างร้ายแรง ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 270 เมื่อพิจารณาจากอำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภาแล้ว จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่ารัฐธรรมนูญมีเจตนารมณ์ให้สมาชิกวุฒิสภาเป็นอิสระจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างแท้จริง จึงได้บัญญัติห้ามความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันดังกล่าวเพราะหากยอมให้สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันย่อมไม่อาจหวังได้ว่า จะมีการตรวจสอบอย่างตรงไปตรงมา อันเป็นการขัดกับหลักการดุลและคานอำนาจซึ่งกันและกัน อันเป็นหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญนี้ สำหรับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามคำร้องนี้ เป็นการแก้กลับไปสู่จุดบัพพร่องที่เคยปรากฏแล้วในอดีต เป็นจุดบัพพร่องที่ล่อแหลม เสี่ยงต่อการสูญเสียสันติภาพและสามัคคีธรรมของมวลหมู่มหาชนชาวไทย เป็นความพยายามนำประเทศชาติให้ถอยหลังเข้าคลอง ทำให้วุฒิสภา กลับไปเป็นสภาญาติพี่น้อง สภาของครอบครัว และสภาผิวเมีย สูญเสียสถานะและศักยภาพแห่งการเป็นสติปัญญาให้แก่สภาผู้แทนราษฎร กลายเป็นเพียงเสียงสะท้อนของมวลชนกลุ่มเดียวกัน ทำลายสาระสำคัญของการมีสองสภา นำพาไปสู่การผูกขาดอำนาจรัฐ ตัดการมีส่วนร่วมของปวงประชาหลากหลายหลายอาชีพ เป็นการเปิดช่องให้ผู้ร่วมกระทำการครั้งนี้กลับมามีโอกาสได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองโดยวิธีการที่มีได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากการออกเสียงแสดงประชามติของมหาชนชาวไทย นอกจากนี้ การแก้ไขที่มาของสมาชิกวุฒิสภาให้มาจากการเลือกตั้งเพียงทางเดียว อันมีที่มาเหมือนกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงย่อมเป็นเสมือนสภาเดียวกัน ไม่เกิดความแตกต่างและเป็นอิสระซึ่งกันและกันของทั้งสองสภา เป็นการทำลายลักษณะและสาระสำคัญของระบบสองสภาให้สูญสิ้นไป การแก้ไขที่มาและคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภาให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับฝ่ายการเมืองหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ ย่อมทำให้หลักการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันของระบบสองสภาต้องสูญเสียไปอย่างมีนัยสำคัญ ทำให้ฝ่ายการเมืองสามารถควบคุมอำนาจเหนือรัฐสภาได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ปราศจากการตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกัน อันเป็นการกระทบต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและเปิดทางให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการครั้งนี้ได้อำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่ไม่เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ นอกจากนี้ เนื้อหาในร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 11 และมาตรา 11/1 ยังขัดต่อรัฐธรรมนูญ ในเรื่องกระบวนการตรากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภาที่บัญญัติขึ้นใหม่ โดยรวบรัดให้มีการประกาศใช้กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ โดยไม่ต้องปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 141 ที่จะต้องส่งร่างกฎหมายดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญก่อน ซึ่งขัดกับหลักการดุลและคานอำนาจอันเป็นหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 15 - 18/2556)

ประการที่สี่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 190 เป็นบทบัญญัติซึ่งเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ในการทำหนังสือสัญญา สันติภาพ สัญญาสงบศึก และสัญญาอื่น กับนานาประเทศหรือกับองค์การระหว่าง ประเทศ ตามนัยแห่งมาตรา 3 วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญ โดยมีเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญ คือ กำหนดกลไก

สถาบันทางการเมืองโดยเฉพาะฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพตาม วิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแบบรัฐสภา และเพื่อ กำหนดหลักเกณฑ์การทำหนังสือสัญญากับนานาประเทศ โดยยังคงหลักการที่ให้การทำสนธิสัญญา หรือสัญญาอื่นระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศ หรือกับองค์การระหว่างประเทศ เป็นพระราช อำนาจของพระมหากษัตริย์ในฐานะทรงเป็นประมุขแห่งรัฐ และกำหนดให้การทำสนธิสัญญา หรือ หนังสือสัญญาที่มีความสำคัญจะต้องดำเนินการไปตามหลักเกณฑ์ที่รัฐธรรมนูญกำหนด คณะรัฐมนตรี จะต้องเสนอกรอบการเจรจาเพื่อขอความเห็นชอบจากรัฐสภาก่อน และภายหลังการเจรจาหรือก่อน ลงนามในหนังสือสัญญา ก็จะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาอีกด้วย นอกจากนี้ยังต้องให้ข้อมูล และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนดำเนินการ และต้องให้ประชาชนเข้าถึง รายละเอียดของหนังสือสัญญานั้นก่อนที่จะแสดงเจตนาให้มีผลผูกพันประเทศ การที่ผู้ถูกร้องได้ ร่วมกันแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหารัฐธรรมนูญโดยเพิ่มคำว่า “โดยชัดแจ้ง” ต่อท้ายประเภทหนังสือสัญญา ต่าง ๆ ตามมาตรา 190 วรรคสอง ก่อให้เกิดอำนาจตีความแก่คณะรัฐมนตรี ในการตีความอย่าง แคบหรือตีความอย่างจำกัดความ เพื่อให้หนังสือสัญญาที่ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา และ การมีส่วนร่วมรับรู้และแสดงความคิดเห็นของประชาชนนั้นมีจำนวนน้อยที่สุด ซึ่งเป็นการลิดรอน อำนาจในการตรวจสอบถ่วงดุลของรัฐสภาซึ่งเป็นองค์กรใช้อำนาจนิติบัญญัติให้ลดน้อยถอยลงไป และเป็น การเพิ่มอำนาจให้แก่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีให้เพิ่มมากขึ้น การกระทำดังกล่าวจึงส่งผล กระทบต่อหลักการแบ่งแยกตุลาการอำนาจและการรักษาคุณภาพระหว่างรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี และอาจก่อให้เกิดอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแก่คณะรัฐมนตรีในการทำหนังสือสัญญา กับนานาประเทศ หรือองค์การระหว่างประเทศ รวมทั้งก็จะไม่เกิดผลในทางป้องกันให้รอบคอบรัดกุมตามความมุ่ง หมายของรัฐธรรมนูญที่มุ่งตรวจสอบควบคุมการทำหนังสือสัญญาที่มีความสำคัญยิ่งก่อนที่ฝ่ายบริหาร จะไปลงนามให้มีผลผูกพันประเทศ ซึ่งจะเกิดปัญหาที่ไม่อาจแก้ไขตามมาภายหลังได้ การแก้ไข เพิ่มเติมเนื้อหารัฐธรรมนูญโดยตัดคำว่า “หนังสือสัญญาใด ... มีผลกระทบต่อความมั่นคงทาง เศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง หรือมีผลผูกพันด้านการค้า การลงทุน หรือ งบประมาณของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา ...” ออกไปเป็นการ ลดทอนอำนาจของรัฐสภาซึ่งเป็นองค์กรของฝ่ายนิติบัญญัติ ให้เหลือเพียงอำนาจตรวจสอบหนังสือ สัญญาใดที่มีบทให้เปิดเสรีด้านการค้า การลงทุน เท่านั้น และเพิ่มอำนาจให้คณะรัฐมนตรีในการทำ หนังสือสัญญากับนานาประเทศ หรือองค์การระหว่างประเทศที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทาง เศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง หรือมีผลผูกพันการค้า การลงทุน หรือ งบประมาณของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ เป็นการทำลายคุณภาพในการตรวจสอบถ่วงดุลตาม หลักการแบ่งแยกอำนาจ จึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 วรรคหนึ่ง และวรรค สอง และการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 190 วรรคสาม ซึ่งกำหนดให้คณะรัฐมนตรีต้องชี้แจงต่อรัฐสภา เกี่ยวกับหนังสือสัญญาโดยการเสนอกรอบการเจรจาต่อรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบ โดยการตัด เนื้อหาในบทบัญญัติวรรคดังกล่าว เป็นการลดทอนอำนาจตรวจสอบถ่วงดุลของฝ่ายนิติบัญญัติ การ กระทำของผู้ถูกร้องไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 จึงเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจใน การปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ นอกจากนี้ การแก้ไข เพิ่มเติมเนื้อหารัฐธรรมนูญ มาตรา 190 โดยมีเจตนาเพื่อเพิ่มอำนาจในการทำหนังสือ

สัญญาฉบับนานาประเทศหรือกบองค์การระหว่างประเทศให้ฝ่ายบริหารซึ่งประกอบด้วยบุคคลส่วนใหญ่ เป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่ให้มีอำนาจมากขึ้นโดยปราศจากการตรวจสอบ ถือว่าไม่ได้ ปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม แต่เป็นการกระทำเพียงเพื่อความสะดวกของบุคคลเหล่านั้น การกระทำของผู้ถูกร้องจึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 122 และการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยตัด เนื้อหาที่ให้สิทธิประชาชนในการรับฟังข้อมูล ตรวจสอบ และแสดงความคิดเห็นในการจัดทำหนังสือ สัญญาของฝ่ายบริหาร รวมทั้งตัดสิทธิของประชาชนที่จะเข้าถึงรายละเอียดของหนังสือสัญญาก่อนที่ คณะรัฐมนตรีจะแสดงเจตนาให้มีผลผูกพันประเทศ เป็นการจำกัดสิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ และทำลายความเสมอภาคในการได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้ จึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบ ด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 4 มาตรา 5 และมาตรา 87 จึงเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจใน การปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ (คำวินิจฉัย ศาลรัฐธรรมนูญที่ 1/2557)

1.2.2 กรณีพรรคการเมืองยื่นรายชื่อบุคคลต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนการ เลือกตั้งทั่วไปเพื่อที่จะเสนอให้เป็นนายกรัฐมนตรี

ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 3/2562 วางเป็นบรรทัด ฐานเกี่ยวกับ เนื้อหา คดีเพื่อคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนี้

สาระสำคัญซึ่งเป็นหลักการขั้นพื้นฐานของระบอบการปกครอง ประชาธิปไตยของไทย ได้ระบุไว้ในความของพระราชหัตถเลขา ที่ 1/60 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2475 ที่ว่า พระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปยอมดำรงอยู่ เหนือการเมืองทั้งหลาย หลักการพื้นฐานดังกล่าว ถือเป็นทั้งเจตนารมณ์ร่วมของการสถาปนาระบอบ การปกครองของไทย ไว้ในรัฐธรรมนูญแต่เริ่มแรก และเป็น ฉันทามติที่ฝ่ายสภาผู้แทนราษฎรให้การ ยอมรับปฏิบัติสืบต่อมาว่า พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ชั้นสูงควรดำรงฐานะอยู่เหนือ การเมือง โดยเฉพาะในแง่การไม่เข้าไปมีบทบาทเป็นฝักฝ่ายต่อสู้แข่งขันรณรงค์ทางการเมืองอันอาจจะ นำมาซึ่งการโจมตี ติเตียน และกระทบต่อความสงบเรียบร้อยสมครสมาน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันใน ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับราษฎร ที่เป็นหลักการพื้นฐานของประเพณีการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ถึงแม้การจัดทำร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย พุทธศักราช 2489 ซึ่งได้เว้นการบัญญัติ จำกัดบทบาทของพระบรมวงศานุวงศ์ในทาง การเมืองไว้ในรัฐธรรมนูญ ก็ตาม แต่กระนั้นก็ได้ทำให้หลักการพื้นฐานทางรัฐธรรมนูญว่าด้วย ฐานะของสมาชิกพระบรมรา ชวงศ์อันเป็นที่เคารพเหนือการถูก ติเตียนและไม่ควรแก้ตำแหน่ง การเมืองอันอาจกระทบกระเทือนต่อความเป็นกลางของสถาบันพระมหากษัตริย์ต้องถูกลบลงไปไม่ ดังปรากฏเป็นที่ประจักษ์ในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 6/2543 และสอดคล้องกับหลักการที่ถือว่า พระมหากษัตริย์ “ทรงราชย์ แต่มิได้ทรงปกครอง” (reigns, but does not rule) อันเป็น หลักการทางรัฐธรรมนูญในระบอบ ประชาธิปไตยแบบรัฐสภาในนานาอารยประเทศซึ่งมี พระมหากษัตริย์เป็นประมุขของรัฐ การกระทำของผู้ถูกร้อง ย่อมมีผลให้หลักการพื้นฐานของระบอบ การปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของไทยที่ถือว่าพระมหากษัตริย์ ทรงราชย์แต่มิได้ทรงปกครองต้องถูกเขากร่อนบ่อนทำลายให้เสื่อมทรามไปโดยปริยาย

การใช้สิทธิและเสรีภาพทางการเมืองที่รัฐธรรมนูญรับรองนั้น ย่อมต้อง อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์และกระบวนการที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย และต้อง มิใช่เป็นการใช้ สิทธิและเสรีภาพที่จะส่งผลเป็นการบั่นทอนทำลายหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ และสั่นคลอนคติ รากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของไทยที่ดำรงอยู่ ให้เสื่อมโทรมไป แม้ผู้ถูกร้องจะมีสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองตามที่รัฐธรรมนูญ และกฎหมายบัญญัติไว้โดยสมบูรณ์ แต่การใช้สิทธิและเสรีภาพในการกระทำการใด ๆ ของพรรค การเมือง ย่อมต้องตั้งอยู่บนความตระหนักรู้ด้วยว่า การกระทำนั้นจะไม่เป็นการอาศัยสิทธิและเสรีภาพ ทางการเมืองที่ได้รับจากรัฐธรรมนูญให้มีผลกระทบ ย้อนกลับมาทำลาย หลักการพื้นฐาน บรรทัดฐาน คุณค่า และเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเสียเอง

ถึงแม้กฎหมายจะมีได้ให้นิยามศัพท์คำว่า “ลัทธิล้าหลัง” และ “ปฏิปักษ์” ไว้ แต่ทั้งสองคำนั้นก็ เป็นคำในภาษาไทยธรรมดาที่มีความหมายตามที่ใช้และรู้กันอยู่ทั่วไป ซึ่งศาล ย่อมรู้ได้เองด้วยว่า “ลัทธิล้าหลัง” หมายถึง การกระทำที่มีเจตนาเพื่อทำลายหรือล้างผลาญให้สูญสลาย หมดสิ้นไป ไม่ให้ดำรงอยู่หรือมีอยู่อีกต่อไป ส่วนคำว่า “ปฏิปักษ์” นั้นไม่จำเป็นต้องรุนแรงถึงขนาดมี เจตนาที่จะลัทธิล้าหลังทำลายให้สิ้นไป ทั้งยังไม่จำเป็นต้องถึงขนาดตั้งตนเป็นศัตรูหรือฝ่ายตรงข้ามเท่านั้น น ึ่งเพียงแต่เป็นการกระทำที่มีลักษณะเป็นการขัดขวางหรือสกัดกั้นมิให้เจริญก้าวหน้า หรือเป็นการ กระทำที่ก่อให้เกิดผลเป็นการชะงักงันบ่อนทำลาย จนเกิดความชำรุดทรุดโทรม เสื่อมทราม หรือ อ่อนแอลง ก็เข้าลักษณะของการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ได้แล้ว ส่วนประเด็นเรื่องเจตนา นั้น เมื่อ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 92 วรรคหนึ่ง (2) บัญญัติชัดเจนว่า เพียงแค่ “อาจเป็นปฏิปักษ์” ก็ต้องห้ามแล้ว หากต้องมีเจตนาประสงค์ต่อผล หรือต้องก่อให้เกิดผลเสียหายร้ายแรงขึ้นจริงเสียก่อนไม่ ทั้งนี้ ก็เพื่อให้เป็นมาตรการป้องกันความ เสียหายร้ายแรงที่อาจจะเกิดแก่สถาบันหลักของประเทศไว้ก่อน อันเป็นรัฐประศาสน์นโยบายที่จำเป็น เพื่อดับไฟกองใหญ่ไว้แต่ต้น มิให้ไฟกองเล็กกระพือโหมไหม้ลุกลามขยายใหญ่จนเป็นมหันตภัยที่ไม่อาจ ต้านทานได้ในวาระต่อไป

เมื่อการกระทำของผู้ถูกร้อง มีหลักฐานชัดเจนว่าได้กระทำไปโดยรู้สำนึก และโดยสมัครใจอย่างแท้จริง ซึ่งคณะกรรมการบริหาร พรรคของผู้ถูกร้องย่อมทราบดีว่า ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดีเป็นพระราชธิดา พระองค์ใหญ่ใน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทั้งยังเป็นพระเชษฐภคินีในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แม้ทรงกราบถวายบังคมลาออกจากฐานันดรศักดิ์ไปแล้ว แต่ยังคงดำรงอยู่ในฐานะ สมาชิกแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ การกระทำของผู้ถูกร้องเป็นการนำสมาชิกชั้นสูงในพระบรมราชวงศ์ มาเป็นฝักฝ่ายในทางการเมือง ทั้งยังเป็นกระทำที่วิญญูชนคนไทยทั่วไปย่อมรู้สึกได้ว่าสามารถทำ ให้สถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยที่เป็นศูนย์รวมใจของคนไทยทั้งชาติ ต้องถูกนำไปใช้เพื่อความ ได้เปรียบทางการเมืองอย่างแยบยลให้ปรากฏผลเสมือนเป็นฝักฝ่ายทางการเมือง และมุ่งหวัง ผลประโยชน์ทางการเมืองโดยไม่คำนึงถึงหลักการพื้นฐาน สำคัญของการปกครองในระบอบ

ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นการคุ้มครองการสูญเสียสถานะที่จะต้องอยู่เหนือการเมือง และดำรงความเป็นกลางในทางการเมือง อันเป็นจุดเริ่มต้นของการเช่ากร่อน บ่อนทำลาย เป็นเหตุให้ข้าราชการทรยศ เสื่อมทราม หรืออ่อน แลลง เข้าลักษณะของการกระทำที่อาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามมาตรา 92 วรรคหนึ่ง (2) อย่างชัดเจนแล้ว กรณีมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่า ผู้ถูกร้องกระทำการตามมาตรา 92 วรรคหนึ่ง (2) จึงมีคำสั่งให้ยุบพรรคผู้ถูกร้องตามมาตรา 92 วรรคสอง

1.2.3 กรณีบุคคล ทำการ ปราศรัยในที่สาธารณะเรียกร้อง ให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่าด้วยพระราชสถานะของพระมหากษัตริย์และให้มีการยกเลิกกฎหมายที่ห้ามผู้ใดล่วงละเมิด หมิ่นประมาท หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์

ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัย ฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 19/2564 วางเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับ เนื้อหาคดีเพื่อคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนี้

ผู้ถูกร้องทั้งสามปราศรัยในที่สาธารณะหลายครั้งหลายสถานที่ต่อเนื่องกัน เรียกร้องให้ดำเนิน การแก้ไขเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยการชุมนุม ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต จังหวัดปทุมธานี เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2563 ผู้ถูกร้องทั้งสามปราศรัยเรียกร้อง เพื่อให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่าด้วยพระราชสถานะของพระมหากษัตริย์ที่ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญและอยู่เหนือความรับผิดชอบทางการเมืองตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงกระทำผิดมิได้ และให้มีการยกเลิกกฎหมายที่ห้ามผู้ใดล่วงละเมิด หมิ่นประมาท หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยมีข้อเรียกร้อง 10 ประการ เห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา 49 มีเจตนารมณ์ปกป้องคุ้มครองระบอบการปกครองของประเทศให้เป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยกำหนดให้ผู้ที่ทราบว่ามีกรกระทำอันเป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขสามารถใช้สิทธิพิทักษ์ปกป้องรัฐธรรมนูญ ซึ่งถือเป็นกลไกหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางรัฐธรรมนูญ โดยยื่นคำร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาตรวจสอบข้อเท็จจริงตามคำร้องก่อนเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าว แม้ว่าอัยการสูงสุดจะมีคำสั่งไม่รับดำเนินการตามที่ร้องขอ หรือไม่ดำเนินการภายในสิบห้า วันนับแต่วันที่รับคำร้องขอ รัฐธรรมนูญก็รับรองสิทธิของผู้ร้องในการยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ เป็นการสร้างหลักประกันการดำรงไว้ซึ่งหลักการอันเป็นสาระสำคัญแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทั้งนี้ เนื่องจากพระมหากษัตริย์กับชาติไทยดำรงอยู่คู่กันเป็นเนื้อเดียวกันนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน และจะดำรงอยู่ด้วยกันต่อไปในอนาคต แม้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว ปวงชนชาวไทยยังเห็นพ้องร่วมกันอัญเชิญพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เพื่อทรงเป็นสถาบันหลักที่จะต้องคงอยู่คู่กับการ

ปกครองระบอบประชาธิปไตยและทรงใช้อำนาจอธิปไตยนั้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ โดยเรียก รูปแบบการปกครองนี้ว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและราชอาณาจักรไทยได้คงไว้ซึ่งการปกครองระบอบนี้ต่อเนื่องมาโดยตลอด

ข้อเรียกร้องที่ให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญ มาตรา 6 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ให้การรับรองพระราชสถานะของพระมหากษัตริย์ว่า ทรงเป็นประมุขของรัฐที่ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญและอยู่เหนือความรับผิดชอบทางการเมืองตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงกระทำผิดมิได้ และการยกเลิกกฎหมายที่ห้ามผู้ใดล่วงละเมิด หมิ่นประมาท หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งการแก้ไขรัฐธรรมนูญและกฎหมายดังกล่าวส่งผลให้สถาบันพระมหากษัตริย์ไม่อยู่ในสถานะที่เคารพสักการะ อันนำไปสู่การสร้าง ความปั่นป่วนและความกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน มีผลกระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคง ของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และจะนำไปสู่การบ่อนทำลายการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในที่สุด จึงเป็นการกระทำที่มีเจตนาทำลายล้างสถาบันพระมหากษัตริย์โดยชัดแจ้ง การกระทำของผู้ถูกร้องทั้งสามเป็นการอ้างสิทธิหรือเสรีภาพเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงหลักความเสมอภาค และภราดรภาพ ใช้เสรีภาพในการแสดง ความคิดเห็น โดยไม่รับฟัง ความเห็นของผู้อื่น ไม่ยอมรับความเห็นที่แตกต่างของบุคคลจนถึงกับล่วงละเมิดสิทธิส่วนตัวของบุคคลอื่นที่เห็นต่างด้วยการด่าทอ รบกววนพื้นที่ส่วนตัว ยุยงปลุกปั่นด้วยข้อเท็จจริงที่บิดเบือนจากความจริง เป็นการเขาะกร่อนบ่อนทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นอกจากนี้ข้อเท็จจริงยังปรากฏว่า มีการทำลายพระบรมฉายาลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ การแสดงออกโดยลบถ่มน้ำเงินซึ่งหมายถึงองค์พระมหากษัตริย์ออกจากธงไตรรงค์คดียิ่งกว่านั้น การกระทำของผู้ถูกร้อง ทั้งสามมีการดำเนินงานอย่างเป็นขบวนการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย มีการจัดตั้งกลุ่มในลักษณะองค์กรเครือข่ายกระทำการใช้ความรุนแรงต่อเนื่อง ทั้งพฤติการณ์และเหตุการณ์ต่อเนื่องจากการกระทำของผู้ถูกร้องทั้งสามแสดงให้เห็นมูลเหตุจูงใจว่าการใช้สิทธิหรือเสรีภาพของผู้ถูกร้องทั้งสามมีเจตนาซ่อนเร้นเพื่อล้มล้างการ ปกครองระบอบประชา ธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ไม่ใช่เป็นการปฏิรูป แม้เหตุการณ์ตามคำร้องผ่านพ้นไปแล้ว แต่หากยังคงให้ผู้ถูกร้อง ทั้งสามรวมทั้งกลุ่มในลักษณะองค์กรเครือข่ายกระทำการดังกล่าวต่อไป ย่อมไม่ไกลเกินเหตุที่จะนำไปสู่การล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 6 วรรคหนึ่ง ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าวที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคตได้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคสอง

3. ผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการ คุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทย และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จำนวน 7 คำวินิจฉัย ดังกล่าว ซึ่งแยกได้เป็น 4 กรณี ได้แก่ (1) กรณีสมาชิกรัฐสภาร่วมกันเข้าชื่อเพื่อเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (2) กรณีบุคคลขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง (3) กรณีพรรคการเมืองยื่นรายชื่อบุคคลต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อที่จะ เสนอให้เป็นนายกรัฐมนตรี และ (4) กรณีบุคคลทำการปราศรัยในที่สาธารณะเรียกร้อง ให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่าด้วยพระราชสถานะของพระมหากษัตริย์และให้มีการยกเลิกกฎหมายที่ห้ามผู้ใดล่วงละเมิด หมิ่นประมาท หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์ นั้น เป็นคำวินิจฉัย ที่ได้วินิจฉัยว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรืออาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า ไม่ใช่เป็นคำวินิจฉัย ที่มีผลบังคับเป็นกฎหมายที่จะมีผลบังคับต่อบุคคลทุกคนเป็นการทั่วไป ดังนั้น คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการ คุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังกล่าวจึงมีผลผูกพันเฉพาะบุคคลผู้เป็นคู่กรณีในคดี และมีผลผูกพันองค์กรของรัฐเท่านั้น แต่ไม่มีผูกพันบุคคลภายนอกหรือประชาชนทั่วไป

3.1 ผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีการเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2564 วางบรรทัดฐานว่า การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ด้วยวิธีการ ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อให้มีผลเป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จะกระทำไม่ได้ หากรัฐสภาต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องจัดให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าเห็นชอบด้วยจึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป เมื่อเสร็จแล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว จึงนำประกาศใช้เป็น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อไป

บรรทัดฐานของ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2564 มีผลผูกพันรัฐสภาซึ่งเป็นองค์กรที่มีอำนาจตามรัฐธรรมนูญเพียงองค์กรเดียวที่มีอำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ดังนั้น หากรัฐสภา ต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ จะต้องมีการจัดทำ ประชามติถึงสองครั้งดังกล่าวข้างต้น

สำหรับคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 15 - 18/2556 ที่วางบรรทัดฐานเกี่ยวกับข้อห้ามในการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมเกี่ยวกับที่มาของวุฒิสภา นั้น โดยที่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติที่กำหนดที่มาของวุฒิสภาที่แตกต่างไปจากรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงไม่อาจถือได้ว่า คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 15 - 18/2556 มีผลผูกพันรัฐสภาในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน และคำวินิจฉัยศาล

รัฐธรรมนูญที่ 1/2557 ที่วางบรรทัดฐานเกี่ยวกับข้อห้ามในการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมเกี่ยวกับการ ทำหนังสือสัญญากับนานาประเทศหรือกับองค์การระหว่างประเทศ ที่ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา นั้น โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับการ ทำหนังสือสัญญากับนานาประเทศหรือกับองค์การระหว่างประเทศ ที่ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา แตกต่างไปจากรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงไม่อาจถือได้ว่า คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 1/2557 มีผลผูกพันรัฐสภาในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตาม รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันเช่นเดียวกัน

3.2 ผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีพรรคการเมืองยื่นรายชื่อบุคคล ต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อที่จะเสนอให้เป็นนายกรัฐมนตรี

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 3/2562 วางเป็นบรรทัดฐาน ว่า พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงดำรงฐานะอยู่เหนือการเมือง โดยเฉพาะในแง่การไม่เข้าไปมีบทบาท เป็นฝ่ายต่อสู้แข่งขันรณรงค์ทางการเมืองอันอาจนำมาซึ่งการโจมตี ติเตียน และกระทบต่อความสงบเรียบร้อยสมัคสมานป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับราษฎร ที่เป็นหลักการพื้นฐานของประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และสอดคล้องกับหลักการที่ถือว่า พระมหากษัตริย์ “ทรงราชย์ แต่ไม่ได้ทรงปกครอง” (reigns, but does not rule) อันเป็นหลักการทางรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาในนานาอารยประเทศซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของรัฐ ดังนั้น การกระทำของผู้ถูกร้อง ที่เสนอ ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ซึ่งเป็นพระราชธิดา พระองค์ใหญ่ใน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทั้งยังเป็นพระเชษฐภคินีในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แม้ทรงกราบถวายเป็นภคินีออกจากฐานันดรศักดิ์ไปแล้ว แต่ยังคงดำรงอยู่ในฐานะสมาชิกแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อที่จะ เสนอให้เป็นนายกรัฐมนตรี จึงเป็นการนำสมาชิกชั้นสูงในพระบรมราชวงศ์มาเป็นฝ่ายในทางการเมือง ทั้งยังเป็นกรกระทำ ที่วิญญูชนคนไทยทั่วไปย่อมรู้สึกได้ว่าสามารถทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ของ ไทยที่เป็นศูนย์รวมใจของคนไทยทั้งชาติ ต้องถูกนำไปใช้เพื่อความได้เปรียบทางการเมืองอย่างแยบยล ให้ปรากฏผลเสมือนเป็นฝ่ายทางการเมือง และมุ่งหวังผลประโยชน์ทางการเมืองโดยไม่คำนึงถึง หลักการพื้นฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นการสุ่มเสี่ยงต่อการสูญเสียสถานะที่จะต้องอยู่เหนือการเมือง และดำรงความเป็นกลางในทาง การเมือง อันเป็นจุดเริ่มต้นของการเซาะกร่อนบ่อนทำลาย เป็นเหตุให้ข้าราชการทุจริต เสื่อมทราม หรืออ่อนแอลง เข้าลักษณะของการกระทำที่อาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

บรรทัดฐานของ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2562 มีผลผูกพันพรรคการเมือง และคณะกรรมการการเลือกตั้ง ไม่อาจเสนอพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง หรือสมาชิกแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์เป็นนายกรัฐมนตรี หรือในตำแหน่งที่มีบทบาทเป็นฝ่ายต่อสู้แข่งขันรณรงค์ทางการเมือง

3.3 ผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ กรณี บุคคล ทำการ ปราศรัยในที่ สาธารณะเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่าด้วยพระราชสถานะของพระมหากษัตริย์และให้มีการ ยกเลิกกฎหมายที่ห้ามผู้ใดล่วงละเมิด หมิ่นประมาท หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 19/2564 วางเป็นบรรทัดฐานว่า การกระทำของผู้ถูกร้องโดยการปราศรัยในที่สาธารณะหลายครั้งหลายสถานที่ต่อเนื่องกัน โดยมีข้อเรียกร้องที่หยกเล็ก รัฐธรรมนูญ มาตรา 6 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ให้การรับรองพระราชสถานะของพระมหากษัตริย์ว่า ทรงเป็นประมุขของรัฐที่ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญและอยู่เหนือความรับผิดชอบทางการเมืองหลักกฎหมาย รัฐธรรมนูญที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงกระทำผิดมิได้ และการยกเลิกกฎหมายที่ห้ามผู้ใดลงละเมิด หมิ่นประมาท หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งการแก้ไขรัฐธรรมนูญและกฎหมายดังกล่าวจะส่งผลให้สถาบันพระมหากษัตริย์ไม่อยู่ในสถานะที่เคารพสักการะ อันนำไปสู่การสร้างความเป็นป่วนและความกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน มีผลกระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และจะนำไปสู่การบ่อนทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในที่สุด จึงเป็นการกระทำที่มีเจตนาทำลายล้างสถาบันพระมหากษัตริย์โดยชัดแจ้งการกระทำของผู้ถูกร้องเป็นการอ้างสิทธิหรือเสรีภาพเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงหลักความเสมอภาค และภราดรภาพ ใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยไม่รับฟังความเห็นของผู้อื่น ไม่ยอมรับความเห็นที่แตกต่างของบุคคลจนถึงกับล่วงละเมิดสิทธิส่วนตัวของบุคคลอื่นที่เห็นต่างด้วยการด่าทอ รบกวณพื้นที่ส่วนตัว ยุยงปลุกปั่นด้วยข้อเท็จจริงที่บิดเบือนจากความจริง เป็นการเซาะกร่อนบ่อนทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นอกจากนี้ ข้อเท็จจริงยังปรากฏว่า มีการทำลายพระบรมฉายาลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ การแสดงออกโดยลบถลบสน้ำเงินซึ่งหมายถึงองค์พระมหากษัตริย์ออกจากธงไตรรงค์ ยิ่งกว่านั้น การกระทำของผู้ถูกร้องมีการดำเนินงานอย่างเป็นขบวนการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย มีการจัดตั้งกลุ่มในลักษณะองค์กรเครือข่ายกระทำการใช้ความรุนแรงต่อเนื่อง ทั้งพฤติการณ์และเหตุการณ์ต่อเนื่องจากรกระทำของผู้ถูกร้อง ทั้งสามแสดงให้เห็นมูลเหตุจูงใจว่าการใช้สิทธิหรือเสรีภาพของผู้ถูกร้อง ทั้งสาม มีเจตนาซ่อนเร้นเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ไม่ใช่เป็นการปฏิรูป แม้เหตุการณ์ตามคำร้องผ่านพ้นไปแล้ว แต่หากยังคงให้ผู้ถูกร้องทั้งสามรวมทั้งกลุ่มในลักษณะองค์กรเครือข่ายกระทำการดังกล่าวต่อไป ย่อมไม่ไกลเกินเหตุที่จะนำไปสู่การล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนั้น การกระทำของผู้ถูกร้อง จึงเป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคหนึ่ง ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าวที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคตได้ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคสอง

บรรทัดฐานของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 19/2564 มีผลผูกพันองค์กรของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อมิให้บุคคลใดกระทำการที่จะนำไปสู่การล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สำหรับคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 1/2563 กรณีบุคคลขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง นั้น เป็นกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า การกระทำของผู้ถูกร้องไม่เป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคหนึ่ง จึงไม่มีบรรทัดฐานของคำวินิจฉัยที่จะมีผลผูกพันบุคคลหรือองค์กรใด

สรุป

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้ง 3 ฉบับ ได้แก่ ฉบับปีพุทธศักราช 2540 ฉบับปีพุทธศักราช 2550 และฉบับปีพุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติให้ ศาลรัฐธรรมนูญ มีหน้าที่และอำนาจในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือมีบทบาทในการพิทักษ์รัฐธรรมนูญ โดยรัฐธรรมนูญบัญญัติให้บุคคลที่ ทราบว่ามีการกระทำ อันเป็นการ ล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีสิทธิร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าวได้ ในกรณีที่อัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่รับดำเนินการตามที่ร้องขอ หรือไม่ดำเนินการภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอ ผู้ร้องขอ มีสิทธิ ยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าวได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปีพุทธศักราช 2540 ฉบับปีพุทธศักราช 2550 ไม่ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ แต่เมื่อมีการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ต่อรัฐสภาอันมีลักษณะมีผลเป็นการยกร่างรัฐธรรมนูญขึ้นไ้ หมทั้งฉบับ และมีผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ว่าการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ดังกล่าว เป็นการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีคำขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ สั่งให้เลิกการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญ ได้ใช้หลักการใช้และการตีความกฎหมายโดยวินิจฉัยว่าศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญ เป็นการ แปลความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในเรื่อง “สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ” ซึ่งเป็นหลักการที่ได้ยึดถือแนวความคิด “ประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ ” เพื่อคุ้มครองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยให้ศาลรัฐธรรมนูญ มีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญได้ และศาลรัฐธรรมนูญได้ นำแนวคิดเกี่ยวกับ “อำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ ” มาวินิจฉัยเป็นบรรทัดฐาน ว่าการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ วยวิธีการ ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อให้มีผลเป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญ จะกระทำไม่ได้ หากรัฐสภาต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องจัดให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าเห็นชอบด้วยจึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป เมื่อเสร็จแล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว จึงนำประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อไป

สำหรับกรณีพรรคการเมืองยื่นรายชื่อ สมาชิกแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อที่จะ เสนอให้เป็นนายกรัฐมนตรี ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ถือว่าอันเป็นจุดเริ่มต้นของการเสาะกร่อนบ่อนทำลาย เป็นเหตุให้ชำรุดทรุดโทรม เสื่อมทราม หรืออ่อนแอลง เข้าลักษณะของการกระทำที่อาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และกรณีบุคคล ทำการ ปราศรัยในที่สาธารณะ เรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่าด้วยพระรา ชสถานะของพระมหากษัตริย์และให้มีการยกเลิก

กฎหมายที่ห้ามผู้ใดล่วงละเมิด หมิ่นประมาท หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์ ถือว่าเป็นการเซาะกร่อนบ่อนทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แม้เหตุการณ์จะผ่านพ้นไปแล้ว แต่หากยังคงให้มีการกระทำการดังกล่าวต่อไป ย่อมไม่ไกลเกินเหตุที่จะนำไปสู่การล้มล้างการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งการให้เลิกการกระทำความผิดดังกล่าวที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคตได้

คำวินิจฉัยของ ศาลรัฐธรรมนูญ เกี่ยวกับการคุ้มครองการปก ครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ข้างต้น ย่อมผูกพันองค์กรของรัฐและพรรคการเมือง ที่ต้องปฏิบัติตามและถือปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การค้นหาค้นหาเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นั้น พิจารณาได้จากแนวความคิดเรื่อง “ประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้” (Militant Democracy) ที่มีสาระสำคัญว่ารัฐเสรีประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีกลไกป้องกันตนเองจากภัยคุกคามที่จะทำให้รัฐมีรูปแบบการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย หรือเป็นประชาธิปไตยน้อยลง เนื่องจากประชาธิปไตยมีโอกาสทำลายตัวเองเสมอ กล่าวคือ ระบอบประชาธิปไตยต้อง มีกลไกในการปกป้องตนเอง สามารถตอบโต้ปราบปรามผู้ที่ป็นภัยคุกคามต่อการดำรงอยู่ของระบอบประชาธิปไตย กลไกดังกล่าวอาจเกิดขึ้นได้จากการใช้อำนาจของสถาบันในรัฐธรรมนูญ เท่าที่ปรากฏ เป็นรูปธรรม โดยส่วนใหญ่ ได้มีการมอบอำนาจให้องค์กรตุลาการนำหลักการประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ไปปฏิบัติ โดยให้ศาลมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดว่าสิ่งใดเป็นภัยต่อการดำรงอยู่ของระบอบประชาธิปไตย อันมีแม่แบบมาจากรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายพื้นฐานแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งมีประสบการณ์อันเลวร้ายจากรัฐธรรมนูญในสมัยสาธารณรัฐไวมาร์ที่ระบอบนาซีได้อาศัยกลไกตามรัฐธรรมนูญและกลไกตามระบอบประชาธิปไตยในการทำลายแก่นของรัฐธรรมนูญเองอันเป็นสาระสำคัญของระบอบประชาธิปไตย โดยรัฐบาลนาซีสามารถสถาปนาระบอบเผด็จการได้ด้วยกระบวนการที่ถูกต้องตามกฎหมาย

รัฐธรรมนูญหรือ กฎหมายพื้นฐานแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้สร้างเครื่องมือหรือกลไกของหลัก “ประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้” (Militant Democracy) ที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายพื้นฐาน เช่น กำหนดห้ามมิให้แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐที่เป็นแบบสหพันธรัฐ หรือ กระทบต่อการมีส่วนร่วมของมลรัฐ ในการใช้อำนาจในการตรากฎหมาย หรือ กระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองไว้ในมาตรา 1 และ 20 หรือกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจยึดหรือทำให้เสียสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ใช้เสรีภาพเป็นไปในลักษณะที่ขัดขวางหรือต่อสู้กับระเบียบพื้นฐานการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตย ตามมาตรา 18 หรือกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการยุบพรรคการเมือง ที่มุ่งหมายในการทำลายหลักการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตยหรือเป็นอันตรายต่อสถานภาพของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ตามมาตรา 21 เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับ “ประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้” หรือ “สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ” ได้ถูกนำมาบัญญัติในรัฐธรรมนูญของไทยครั้งแรกคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ตามมาตรา 63 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

มิได้” และวรรคสอง บัญญัติว่า “ในกรณีที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดกระทำการตามวรรคหนึ่งผู้รู้เห็นการกระทำดังกล่าวยอมมีสิทธิเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่น คำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าว แต่ทั้งนี้ ไม่กระทบกระเทือนการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำการดังกล่าว” และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปีพุทธศักราช 2550 และฉบับปีพุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติใน ลักษณะเดียวกัน และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีบทบัญญัติ ค้ำครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ไว้อีกประการหนึ่ง ตาม มาตรา 313 (1) วรรคสองว่า “ผู้ตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐ จะเสนอมิได้” และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปีพุทธศักราช 2550 และฉบับปีพุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติในลักษณะเดียวกัน จึงสรุปได้ว่าแนวคิดประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ หรือแนวคิดเกี่ยวกับการพิทักษ์รัฐธรรมนูญได้รับการยอมรับจากรัฐธรรมนูญไทยสืบมาถึง 3 ฉบับ

ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทในการค้ำครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยใช้หลักการใช้และการตีความกฎหมายในเรื่องแนวคิดประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ หรือแนวคิดเกี่ยวกับการพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 18-22/2555 วางเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในรับคำร้องไว้พิจารณาไว้สองประการ กล่าวคือ ประการแรก แม้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จะไม่ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญที่เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาของรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่ศาลรัฐธรรมนูญได้แปลความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 ในเรื่อง “สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ” เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญได้ และ ประการที่สอง แม้บทบัญญัติมาตรา 68 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จะบัญญัติว่า “... ผู้ทราบการกระทำดังกล่าวยอมมีสิทธิเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าว” แต่ศาลรัฐธรรมนูญใช้หลักการใช้และการตีความกฎหมายโดยแปลความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่มุ่งหมายให้คนไทยทุกคนมีส่วนร่วมในการปกป้องพิทักษ์รักษาการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมิให้ถูกล้มล้าง ซึ่งโดยสภาพแล้วถือเป็นมาตรการในการป้องกันไว้ล่วงหน้าเพื่อศาลรัฐธรรมนูญจะได้มีโอกาสตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำ เพราะหากปล่อยให้เกิดการกระทำที่เป็นภัยร้ายแรงต่อรัฐธรรมนูญและระบอบการปกครองตามรัฐธรรมนูญขึ้นแล้วยอมสุยวิสัยที่จะแก้ไขให้กลับคืนมาได้ ดังนั้น จึงไม่ตัดสิทธิของผู้ร้องที่จะยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรง นอกเหนือจากการเสนอเรื่องต่ออัยการสูงสุดก่อน

บรรทัดฐานและผลผูกพันของ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการค้ำครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แยกได้เป็น 3 กรณี ดังนี้

กรณีแรก บรรทัดฐานและผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีการเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญ วางบรรทัดฐานตาม คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2564 ว่า การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ด้วยวิธีการร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้มีผลเป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จะกระทำไม่ได้ หากรัฐสภาต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องจัดให้ “ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ” ออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าเห็นชอบด้วยจึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป เมื่อเสร็จแล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว จึงนำประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อไป ตาม บรรทัดฐานของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญนี้มีผลผูกพันรัฐสภา กล่าวคือ หากรัฐสภาต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ จะต้องมี การจัดทำประชามติถึงสองครั้งดังกล่าวข้างต้น

กรณีที่สอง บรรทัดฐานและ ผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีพรรคการเมืองยื่นรายชื่อบุคคลต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อที่จะเสนอให้เป็นนายกรัฐมนตรี ศาลรัฐธรรมนูญ วางบรรทัดฐานตาม คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2562 ว่า พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงดำรงฐานะอยู่เหนือการเมือง โดยเฉพาะในแง่การไม่เข้าไปมีบทบาทเป็นฝ่ายต่อสู้แข่งขันรณรงค์ทางการเมืองอันอาจจะนำมาซึ่งการโจมตี ติเตียน และกระทบต่อความสงบเรียบร้อยสมครสมานเป็นอันหนึ่งอันเดียว กันในระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับราษฎร ที่เป็นหลักการพื้นฐานของประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และสอดคล้องกับหลักการที่ถือว่า พระมหากษัตริย์ “ทรงราชย์แต่ไม่ได้ทรงปกครอง” (reigns, but does not rule) อันเป็นหลักการทางรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาในนานาอารยประเทศซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของรัฐ ดังนั้น การกระทำของผู้ถูกร้องที่เสนอทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ซึ่งเป็นพระราชธิดาพระองค์ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทั้งยังเป็นพระเชษฐภคินีในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แม้ทรงกราบถวายบังคมลาออกจากฐานันดรศักดิ์ไปแล้ว แต่ยังคงดำรงอยู่ในฐานะสมาชิกแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อที่จะเสนอให้เป็นนายกรัฐมนตรี จึงเป็นการนำสมาชิกชั้นสูงในพระบรมราชวงศ์มาเป็นฝ่ายในทางการเมือง ทั้งยังเป็นกระทำที่วิญญูชนคนไทยทั่วไปย่อมรู้สึกได้ว่าสามารถทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยที่เป็นศูนย์รวมใจของคนไทยทั้งชาติ ต้องถูกนำไปใช้เพื่อความได้เปรียบทางการเมืองอย่างแยบยลให้ปรากฏ ฎผลเสมือนเป็นฝ่ายทางการเมือง และมุ่งหวังผลประโยชน์ทางการเมืองโดยไม่คำนึงถึงหลักการพื้นฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นการสุ่มเสี่ยงต่อการสูญเสียสถานะที่จะต้องอยู่เหนือการเมือง และดำรงความเป็นกลางในทางการเมือง อันเป็นจุดเริ่มต้นของการเสาะกร่อนบ่อนทำลาย เป็นเหตุให้ข้าราชการทุจริต เลื่อมทรมาน หรืออ่อนแอหลง เข้าลักษณะของการกระทำที่อาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามบรรทัดฐานของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ นี้มีผลผูกพันพรรค การเมืองและคณะกรรมการการ

เลือกตั้ง ไม่อาจเสนอพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง หรือสมาชิกแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์เป็น
นายกรัฐมนตรี หรือในตำแหน่งที่มีบทบาทเป็นฝ่ายต่อสู้แข่งขันรณรงค์ทางการเมือง

**กรณีที่สาม บรรทัดฐานและ ผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีบุคคล
ทำการปราศรัยในที่สาธารณะเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่าด้วยพระราชสถานะของ
พระมหากษัตริย์และให้มีการยกเลิกกฎหมายที่ห้ามผู้ใดล่วงละเมิด หมิ่นประมาท หมิ่นพระบรม
เดชานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์** ศาลรัฐธรรมนูญวางบรรทัดฐานตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่
19/2564 ว่า การกระทำของผู้ถูกร้องโดยการปราศรัยในที่สาธารณะหลายครั้งหลายสถานที่ต่อเนื่องกัน
โดยมีข้อเรียกร้องที่ให้ออกแก้รัฐธรรมนูญ มาตรา 6 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ให้การรับรองพระราชสถานะ
ของพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นประมุขของรัฐที่ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญและอยู่เหนือความรับผิดชอบ
ทางการเมืองตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงกระทำผิดมิได้ และการยกเลิก
กฎหมายที่ห้ามผู้ใดล่วงละเมิด หมิ่นประมาท หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งการ
แก้ไขรัฐธรรมนูญและกฎหมายดังกล่าวจะส่งผลให้สถาบันพระมหากษัตริย์ ไม่อยู่ในสถานะที่เคารพ
สักการะ อันนำไปสู่การสร้างความปั่นป่วนและความกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน มีผลกระทบ
กระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน
และจะนำไปสู่การบ่อนทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขใน
ที่สุด จึงเป็นการกระทำที่มีเจตนาทำลายล้างสถาบันพระมหากษัตริย์โดยชัดแจ้ง การกระทำของผู้ถูกร
้องเป็นการอ้างสิทธิหรือเสรีภาพเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงหลักความเสมอภาค และภราดรภาพ
ใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยไม่รับฟังความเห็นของผู้อื่น ไม่ยอมรับความเห็นที่แตกต่างของ
บุคคลจนถึงกับล่วงละเมิดสิทธิส่วนตัวของบุคคลอื่นที่เห็นต่างด้วยการด่าทอ ระบายพื้นที่ส่วนตัว ยุยง
ปลุกปั่นด้วยข้อเท็จจริงที่บิดเบือนจากความจริง เป็นการเซาะกร่อนบ่อนทำลายการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นอกจากนี้ ข้อเท็จจริงยังปรากฏว่า มีการทำลาย
พระบรมฉายาลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ การแสดงออกโดยลบถေးสีน้ำเงินซึ่งหมายถึงองค์
พระมหากษัตริย์ออกจากธงไตรรงค์ ยิ่งกว่านั้น การกระทำของผู้ถูกร้องมีการดำเนินงานอย่างเป็น
ขบวนการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย มีการจัดตั้งกลุ่มในลักษณะองค์กรเครือข่ายกระทำ
การใช้ความรุนแรงต่อเนื่อง ทั้งพฤติการณ์และเหตุการณ์ต่อเนื่องจากการกระทำของผู้ถูกร้องทั้งสาม
แสดงให้เห็นมูลเหตุจูงใจว่าการใช้สิทธิหรือเสรีภาพของผู้ถูกร้องทั้งสามมีเจตนาซ่อนเร้นเพื่อล้มล้างการ
ปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ไม่ใช่เป็นการปฏิรูป แม้เหตุการณ์
ตามคำร้องผ่านพ้นไปแล้ว แต่หากยังคงให้ผู้ถูกร้องทั้งสามรวมทั้งกลุ่มในลักษณะองค์กรเครือข่ายกระทำ
การดังกล่าวต่อไป ย่อมไม่ไกลเกินเหตุที่จะนำไปสู่การล้มล้างการปกครองระบอบประช าธิปไตยอันมี
พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนั้น การกระทำของผู้ถูกร้องจึงเป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้ม
ล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49
วรรคหนึ่ง ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าว ที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคตได้ตาม
รัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคสอง ตามบรรทัดฐานของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญนี้มีผลผูกพันองค์กร
ของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อมิให้บุคคลใด
กระทำการที่จะนำไปสู่การล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1.1 ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 256 (1) บัญญัติเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญว่า “ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องมาจากคณะรัฐมนตรี หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา หรือจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนตามกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย ” นั้น เนื่องจากรัฐธรรมนูญให้สิทธิกับประชาชนในการเข้าชื่อเพื่อ เสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญด้วยนอกเหนือจากคณะรัฐมนตรี และสมาชิกรัฐสภา ดังนั้น องค์การของรัฐ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทน ราษฎร สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง และสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ เป็นต้น ควรส่งเสริมในการให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนว่า การเสนอ ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมด้วยวิธีการร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้มีผลเป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จะกระทำไม่ได้ หากต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้อง มีการออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าเห็นชอบด้วยจึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป เมื่อเสร็จแล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็น ชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ เป็นไปตามผลผูกพันของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2564

1.2 เห็นควรให้กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม กำหนดเป็นนโยบายให้ สถาบันการศึกษาทุกระดับสอดแทรกความรู้ความ เข้าใจเรื่อง “หลักการพื้นฐานของประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข” ที่ว่า พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงดำรงฐานะอยู่เหนือการเมือง ไม่เข้าไปมีบทบาทเป็นฝักฝ่ายต่อสู้แข่งขันรณรงค์ทางการเมือง อันเป็นหลักการทางรัฐธรรมนูญ ในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาในนานาอารยประเทศซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของรัฐ ทั้งนี้ เป็นไปตามผลผูกพันของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2562 และสอดแทรกความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การกระทำที่เป็นการเซาะกร่อนบ่อนทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรง เป็นประมุข ตามข้อเท็จจริงตาม คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 19/2564 ว่า เป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตาม รัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคหนึ่ง

2. ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรให้ความรู้ความเข้าใจกับตำรวจเกี่ยวกับการกระทำที่ เป็นการเซาะกร่อนบ่อนทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุขตามข้อเท็จจริงตาม คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 19/2564 ว่า เป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพ เพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอัน มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคหนึ่ง เพื่อเป็นประโยชน์ในการป้องปราม และการบังคับใช้กฎหมาย

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เห็นควรให้มีการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ” เพื่อค้นหาสาระสำคัญหรือหลักการในแง่มุมมองของรัฐธรรมนุญและกฎหมาย ประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมถึงสังคมวิทยาการเมือง ของไทย ซึ่งจะทำให้หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

ธำรง ศิริฤทธิ์วัฒนา . กฎหมายรัฐธรรมนูญ หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญและระบอบประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2561.

นันทวัฒน์ บรมานันท์ . สถานะและบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญไทยภายใต้กรอบทิศทางแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. กรุงเทพฯ : พี.เพรส, 2557.

สมยศ เชื้อไทย. หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2535.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัย

บรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ. “รายงานการศึกษาวิจัยศาลรัฐธรรมนูญกับแนวคิดประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้”. 2563.

ปัญญา อุดชาชน. “รายงานการศึกษาศาลรัฐธรรมนูญในรัฐเสรีประชาธิปไตยศตวรรษที่ 21”. 2566.

อุดม รัฐอมฤต และคณะ. “รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องสภาพบังคับของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ”. 2549.

วารสาร และหนังสือพิมพ์

มานิตย์ จุมปา. “อำนาจสถาปนากับอำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของรัฐสภา ” จลนिति. ปีที่ 11 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม 2557. หน้า 3 – 5.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ “ทิศทางกรปกครองท้องถิ่นไทยและต่างประเทศเปรียบเทียบ (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : wiki.kpi.ac.th, 2566

กฎหมาย

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475” , ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 49, 10 ธันวาคม 2575, หน้า 6.

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย พุทธศักราช 2492” . ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 66 ตอนที่ 17 ฉบับพิเศษ , 23 มีนาคม 2592, หน้า 6.

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540” . ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก, 11 ตุลาคม 2540, หน้า 85, 114.

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560” . ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก, 6 เมษายน 2560, หน้า 13, 64, 75-76.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นายบุญเสริม นาคสาร
วัน เดือน ปีเกิด	15 กันยายน 2512
การศึกษา	- ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง มหาวิทยาลัยรามคำแหง - นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ - ประกาศนียบัตรบัณฑิตทางกฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ - ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ประวัติการทำงาน -	- ปลัดอำเภอหลังสวน ปลัดอำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร และเจ้าพนักงานปกครอง กองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง - บุคลากร สำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น - ผู้อำนวยการกลุ่มงานวิจัยและพัฒนารัฐธรรมนูญ ผู้อำนวยการส่วน ประชาสัมพันธ์ และผู้อำนวยการสำนักพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ - ผู้ทรงคุณวุฒิด้านบริหาร สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ
ตำแหน่งปัจจุบัน	รองเลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเมือง

เรื่อง หน้าทีและอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทย และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ผู้วิจัย นายบุญเสริม นาคสาร หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 65

ตำแหน่ง รองเลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทุกฉบับ บัญญัติให้ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักร อันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกไม่ได้ และบัญญัติให้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติกำหนดเป็นข้อห้ามไม่ให้มี แกไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐ และ ขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญได้ก่อตั้งให้มีศาลรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นครั้งแรก โดยกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมี บทบาทใน “การพิทักษ์รัฐธรรมนูญ” กล่าวคือ มีอำนาจวินิจฉัยให้บุคคลเลิกการกระทำที่เป็นการล้ม ล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งเป็นหลักการที่ ได้ อธิธิพลแนวความคิด “ประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้” (Militant Democracy) ที่เห็นว่า รัฐเสรี ประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีกลไกป้องกันตนเองจากภัยคุกคามที่จะทำให้รัฐมีรูปแบบการปกครองที่ไม่ เป็นประชาธิปไตย เนื่องจากประชาธิปไตยมีโอกาสทำลายตัวเองเสมอ

โดยที่มีข้อเท็จจริงที่เป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองว่า มีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีแนวคิด และพยายามขยายแนวคิดอื่นที่ไม่ใช่การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติ และศาลรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยที่ 19/2564 ว่า การกระทำของผู้อนุมัติการใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 และให้ผู้อนุมัติรวมทั้งกลุ่มองค์กร เครือข่ายเลิกการกระทำดังกล่าวที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต ดวย จึงทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่ จะ ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- เพื่อศึกษาเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทย และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- เพื่อศึกษาหน้าที่และอำนาจ ของศาลรัฐธรรมนูญ ในการคุ้มครองความเป็น ราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3. เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะสำหรับประชาชนและองค์กรของรัฐ ในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ขอบเขตของการวิจัย

1. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ดังนี้ (1) ศึกษาเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 รัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2550 และรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2560 และอิทธิพลแนวความคิดของต่างประเทศที่มีผลต่อกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจในการ พิทักษ์รัฐธรรมนูญ (2) ศึกษาหน้าที่และอำนาจ ของศาลรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 รัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2550 และรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2560 ในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (3) ศึกษาคำวินิจฉัย และผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ในการ คุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และ (4) ศึกษาเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะสำหรับประชาชนและองค์กรของรัฐ ในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. **ขอบเขตด้านระยะเวลา** ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม – มิถุนายน 2566

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ และการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารจากเอกสารวรรณกรรมต่างๆ ได้แก่ รายงานการประชุมหรือบันทึกของผู้ร่างรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมาย คำวินิจฉัยหรือคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญ รายงานการวิจัยวิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ เป็นต้น เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้ได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

การค้นหาค้นหาเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นั้น พิจารณาได้จากแนวความคิดเรื่อง “ประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้” (Militant Democracy) ที่มีสาระสำคัญว่า รัฐเสรีประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีกลไกป้องกันตนเองจากภัยคุกคามที่จะทำให้รัฐมีรูปแบบการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย เนื่องจากประชาธิปไตยมีโอกาสทำลายตัวเองเสมอ กล่าวคือ ระบอบประชาธิปไตยต้องมีกลไกในการปกป้องตนเอง สามารถตอบโต้ ปรามปราบผู้ที่เป็นภัยคุกคามต่อการดำรงอยู่ของระบอบประชาธิปไตย อันมีแม่แบบมาจาก รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งมีประสบการณ์อันเลวร้ายจากระบอบนาซี ที่ได้อาศัยกลไกตามรัฐธรรมนูญและ กลไกตาม ระบอบประชาธิปไตย ในการ ทำลายระบอบประชาธิปไตย โดยการ สถาปนาระบอบเผด็จการได้ด้วย กระบวนการที่ถูกต้องตามกฎหมาย ต่อมา รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้สร้างกลไก

ของ “หลักประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้” เช่น กำหนดห้ามมิให้แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐที่เป็นแบบสหพันธรัฐ หรือกระทบต่อการมีส่วนร่วมของมลรัฐในการใช้อำนาจในการตรากฎหมาย หรือกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองไว้ในมาตรา 1 และ 20 หรือกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการยุบพรรคการเมือง ที่มุ่งหมายในการทำลายหลักการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตยหรือเป็นอันตรายต่อสถานภาพของสหพันธ์ เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับ “ประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้” หรือ “สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ” ได้ถูกนำเข้ามาบัญญัติในรัฐธรรมนูญของไทยครั้งแรก ตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 ตามมาตรา 63 วรรคหนึ่ง และรัฐธรรมนูญฉบับปี 2550 และฉบับปี 2560 มีบทบัญญัติในลักษณะเดียวกัน และในขณะเดียวกัน รัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 มีบทบัญญัติคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ไว้อีกประการหนึ่ง ตาม มาตรา 313 (1) วรรคสอง และรัฐธรรมนูญฉบับปี 2550 และฉบับปี 2560 ก็มีบทบัญญัติในลักษณะเดียวกัน จึงสรุปได้ว่า รัฐธรรมนูญไทย ทั้งสามฉบับ มีกลไกเรื่อง แนวคิดประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ หรือแนวคิดเกี่ยวกับการพิทักษ์รัฐธรรมนูญ สืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน

ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยใช้หลักการใช้และการตีความกฎหมายในเรื่องแนวคิดประชาธิปไตยที่ปกป้องตนเองได้ หรือแนวคิดเกี่ยวกับการพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ปรากฏตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 18-22/2555 วางเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในรับคำร้องไว้พิจารณาไว้สองประการ กล่าวคือ ประการแรก ศาลรัฐธรรมนูญได้แปลความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในเรื่อง “สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ” เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญได้ และประการที่สอง ศาลรัฐธรรมนูญตีความกฎหมายตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่มุ่งหมายให้ชนชาวไทยมีส่วนร่วมในการปกป้องพิทักษ์รักษาการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมิให้ถูกล้มล้าง โดยเห็นว่า “สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ” เป็นมาตรการในการป้องกันล่วงหน้า หากปล่อยให้เกิดการกระทำที่เป็นภัยร้ายแรงต่อรัฐธรรมนูญและระบอบการปกครองตามรัฐธรรมนูญขึ้นแล้วย่อมสุดวิสัยที่จะแก้ไขให้กลับคืนดีได้ จึงไม่ตัดสิทธิของผู้ร้องที่จะยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรง นอกเหนือจากการเสนอเรื่องต่ออัยการสูงสุดก่อน

บรรทัดฐานและผลผูกพันของ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แยกได้เป็น 3 กรณี ดังนี้

กรณีแรก กรณีการเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2564 วางบรรทัดฐานว่า การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ด้วยวิธีการร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อให้มีผลเป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ จะกระทำไม่ได้ หากต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ต้องจัดให้ “ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ” ออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าเห็นชอบด้วยจึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และเมื่อเสร็จแล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติอีกครั้งหนึ่งว่าเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญนี้มีผลผูกพันรัฐสภา หากรัฐสภาต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ จะต้องมีการจัดทำประชามติถึงสองครั้ง

กรณีที่สอง กรณีพรรคการเมืองยื่นรายชื่อ อบุคคลต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อที่จะเสนอให้เป็นนายกรัฐมนตรี คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2562 วางบรรทัดฐานว่า พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงดำรงฐานะอยู่เหนือการเมือง เป็นหลักการพื้นฐานของประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การกระทำของผู้ถูกร้องที่เสนอทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ซึ่งยังคงดำรงอยู่ในฐานะสมาชิกแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อที่จะเสนอให้เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นการกระทำที่ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยที่เป็นศูนย์รวมใจของคนไทยทั้งชาติถูกนำไปใช้เพื่อความได้เปรียบทางการเมือง เป็นการสุ่มเสี่ยงต่อการสูญเสียสถานะที่จะต้องอยู่เหนือการเมือง อันเป็นจุดเริ่มต้นของการเซาะกร่อนบ่อนทำลาย เป็นเหตุให้ชำรุดทรุดโทรม เสื่อมทราม หรืออ่อนแอลง เข้าลักษณะของการกระทำที่อาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ นี้มีผลผูกพันพรรคการเมืองและคณะกรรมการการเลือกตั้ง ไม่อาจเสนอสมาชิกแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์เป็นนายกรัฐมนตรี หรือในตำแหน่งที่มีบทบาทเป็นฝ่ายต่อสู้แข่งขันรณรงค์ทางการเมือง

กรณีที่สาม กรณีบุคคลทำการปราศรัยในที่สาธารณะเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่าด้วยพระราชสถานะของพระมหากษัตริย์และให้มีการยกเลิกกฎหมายที่ห้ามผู้ใดล่วงละเมิดหมิ่นประมาท หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 19/2564 วางบรรทัดฐานว่า การกระทำของผู้ถูกร้องโดยการปราศรัยในที่สาธารณะหลายครั้งหลายสถานที่ต่อเนื่องกัน โดยมีชื่อเรียกร้องที่เหยียดเลียดรัฐธรรมนูญ มาตรา 6 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ให้การรับรองพระราชาสถานะของพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นประมุขของรัฐที่ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ และอยู่เหนือความรับผิดชอบทางการเมืองตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงกระทำผิดมิได้ และการยกเลิกกฎหมายที่ห้ามผู้ใดล่วงละเมิด หมิ่นประมาท หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งการแก้ไขรัฐธรรมนูญและกฎหมายดังกล่าวจะส่งผลให้สถาบันพระมหากษัตริย์ไม่อยู่ในสถานะที่เคารพสักการะ อันนำไปสู่การสร้างความปั่นป่วนและความกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน มีผลกระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี ของประชาชน และจะนำไปสู่การบ่อนทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในที่สุด เป็นการกระทำที่มีเจตนาทำลายล้างสถาบันพระมหากษัตริย์โดยชัดแจ้ง การกระทำของผู้ถูกร้องล่วงละเมิดสิทธิส่วนตัวของบุคคลอื่นที่เห็นต่างด้วยการด่าทอ ระบายพื้นที่ ส่วนตัว ยุยงปลุกปั่นด้วยข้อเท็จจริงที่บิดเบือนจากความจริง เป็นการเซาะกร่อนบ่อนทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข มีการทำลายพระบรมฉายาลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ การแสดงออกโดยลบถ้อยคำเงินซึ่งหมายถึงองค์พระมหากษัตริย์ออกจากธงไตรรงค์ การกระทำของผู้ถูกร้องมีการจัดตั้งกลุ่มในลักษณะองค์กรเครือข่ายกระทำการใช้ความรุนแรงต่อเนื่อง ผู้ถูกร้องมีเจตนาซ่อนเร้นเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ไม่ใช่เป็นการปฏิรูป แม้เหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวผ่านพ้นไปแล้ว แต่หากยังคงให้ผู้ถูกร้องรวมทั้งกลุ่มในลักษณะองค์กร

เครือข่ายกระทำการดังกล่าวต่อไป ย่อมไม่ไกลเกินเหตุที่จะนำไปสู่การล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนั้น การกระทำของผู้ถูกร้องจึงเป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าวที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคตได้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 49 วรรคสอง คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ นี้มีผลผูกพันองค์กรของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อมิให้บุคคลใดกระทำการที่จะนำไปสู่การล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1.1 องค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมในการให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนว่าการเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติม ด้วยวิธีการร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้มีผลเป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จะกระทำไม่ได้ หากต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้อง มีการออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าเห็นชอบด้วยจึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป เมื่อเสร็จแล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ เป็นไปตามผลผูกพันของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2564

1.2 เห็นควรกำหนดเป็นนโยบายให้สถาบันการศึกษาทุกระดับสอดแทรกความรู้ความเข้าใจเรื่อง “หลักการพื้นฐานของประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ที่ว่า พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงดำรงฐานะอยู่เหนือการเมือง ไม่เข้าไปมีบทบาทเป็นฝักฝ่ายต่อสู้แข่งขันรณรงค์ทางการเมือง ทั้งนี้ เป็นไปตามผลผูกพันของ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2562 และสอดแทรกความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การกระทำที่เป็นการเซาะกร่อนบ่อนทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามข้อเท็จจริงตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 19/2564

2. ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรให้ความรู้ความเข้าใจกับตำรวจเกี่ยวกับ การกระทำที่เป็นการเซาะกร่อนบ่อนทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามข้อเท็จจริงตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 19/2564 เพื่อเป็นประโยชน์ในการป้องปรามและการบังคับใช้กฎหมาย

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เห็นควรให้มีการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ” เพื่อค้นหาสาระสำคัญหรือหลักการในแง่มุมมองของรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมถึงสังคมวิทยาการเมืองของไทย ซึ่งจะช่วยให้หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองความเป็นราชอาณาจักรไทยและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความชัดเจนยิ่งขึ้น